

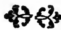
ASSERTIO
SEPTEM
SACRAMENTORUM
ADVERSUS
MARTINUM LUTHERUM
AB
HENRICO VIII.
Angliæ Rege
LEONI X.
PONT. MAX.
INSCRIPTA,

AC DENUO
Illustrissimæ, & Excellentissimæ Dominæ
D. MARGARITÆ CARACCIOLO,
GIRIFALCI
Duci, &c. &c. &c.
DICATA.

Ad Usum Adm. R. P. Joannis à Cassandro

Pertinet ad Conventum S. Mariæ Carmeli S. Anthimi

NEAPOLI MDCCXXVIII.
Apud NICOLAUM NASO.
Superiorum Permissu.

ILLUSTRISSIMÆ, ET EXCELLENTISS. DOMINÆ D. MARGARITÆ CARACCIOLO GIRIFALCI

Hortæque Duci, Giojosæ Marchioni, Principi Turrisbrunæ, utili Dominæ Cenadi, S. Demetrii, Stefanacoli, S. Flori, Pratariæ, Romani, S. Mariæ Gratiarum, &c. &c. &c.

DOMINICUS DE URSO S. P. D.

SSERTIONEM Septem Sacramentorum Ecclesiæ ab Henrico VIII. catholico quondam Angliæ Rege adversus insanas Martini Lutheri blasphemias conscriptam, cum in lucem denuo emitti quamemendatissime curarem, Tibi MARGARITA Dux Excell. illam inscribere, non ob eam tantummodo rationem, ut Excell. Tua meam hoc pacto jamdiu devotam observantiam manifesto aliquo argumento profiterer, verum aliis quoque bene multis, iisque gravissimis de causis, constitui.

Eas autem causas Tibi hacce mea epistola approbare eatenus e re esse duco, ut muneri meo defuisse facile crederem, nisi id præstitissem. Atque imprimis Excell. *Tuæ satis compertum esse non dubito, hujusce libelli autorem, postquam ab* Ecclesia *segrex fidem professus est alienam, atque adulterinis in utroque homine irretitus amplexibus, partum hunc suum, veluti patre, ac patria misere orbatum, in dissitas regiones ablegavit, duram ipsimet necessitatem imposuisse asciscendi sibi extraneorum tutelam. Etsi namque regale nomen, ut sapienter monebat* Cicero pro leg. manil. *gentibus magnum ac sanctum esse videatur, adhuc tamen in ipsos, eorumque filios ludere quandoque solet iniqua fortuna. Quod cum in Herode seniore inter cæteros, uti refert Josephus* antiquit. lib. XIV. cap. XXV. *olim deflebat Antonius, tum nostra ætate justioribus titulis non semel & nos quoq; collacrimati sumus. Porro hujuscemodi tutamen, quo ipsos etiam reges, aut regios filios opus habere contingit, nonnisi in domibus, atque apud personas regias, regiisve quamsimillimas, quærere iidem solent. Jure itaque hæc* Assertio, *veluti regia soboles, tuæ fuerat demandanda tutelæ: illius videlicet* CARACCIOLORUM *familiæ inclito germini, quæ regia plane nobilitate, ac celsitudine pollet. Cujus quidem familiæ decora omnem pene celsitudi-*

nem

nem supergressa, hominesque, seu pacis, seu belli artibus, literis, cunctis heroicis virtutibus, summisque dignitatibus omni ævo exornatissimos, cum literatissimi viri, historicique fere omnes sæpius celebrarint, in illud summæ, verissimæque laudis caput universi consensere: se rerum magnitudine obrutos haud multa hujusce familiæ ornamenta in lucem exponere, paucissimosque ejusdem homines celebrare, ingentem vero numerum præterire. Neque vero felicitatem ipsis contingere, uti ejus primam originem, perplurium jam seculorum intercapedine obstrusam, invenirent. Quanquam si detexissent, haud felicius secum actum fuisse ominamur: quippe tam amplam ac pene immensam eam deprehendissent, ut ipsius magnitudine obstupefacti, de eadem loqui vix potuissent. Ad eum plane modum, quo ii qui Nili fauces vestigant, quo propius ad eas accedere gestiunt, eo se amplius obsurdescere ad copiam aquarum præterfluentium, experiuntur. Hujus igitur tam excelsæ nobilitatis tuæ confisus vi & claritudine regius hic pupillus in sinum tuum, tuo contegendus patrocinio, libenter convolat. Accedit quod cum fidei opituletur libellus iste, a quo potissimum sibi præsidium debebatur quam ab ea, quæ cum Catholicæ Fidei zelo, virtutes omnes, Christiana Heroina dignas, mire conjungit? Neque etenim fidei solius professione, qua

ple-

plerique Christianorum contenti sunt, ceu foliorum blandimento, gloriaris; sed & vitam quoque ad eorum quæ fides præcipit factorum normam componens, te ipsam virtutum, morumque, Christiano homine dignorum, exemplar cunctis mirabile, atque felicissime imitabile, præbes. Cujus quidem veritatis totam hanc amplissimam urbem, universum qua latissime patet regnum, fidentissime in testes advoco: ingenue quippe fatebuntur, me in collaudanda celsitudine tua nihil blandiloquentium, atque assentatorum perversis artibus indulgere; sed ea simplici, brevissimaque oratione cursim complecti, quæ & novi ipse, & mecum norunt cæteri omnes, qui virtutes tuas summas, fidem, pietatem, religionem, caritatem adversus proximos, ac Deum ipsum imprimis, justitiam, temperantiam, reliquasque Christiano Principe dignas, atque necessarias dotes experti sunt, quotidieque experiuntur. Illud denique, ut cætera silentio prætercam (nam in laudes tuas pleno calamo excurrere, cum præsens occasio non patitur, tum potissimum egregia tua moderatio dissentit) Illud, inquam, præsens denique institutum meum mire comprobat, quod cum libellus iste ab scientia multiplici commendetur, ad Te festinare jure optimo debuit, quæ omnium plane scientiarum luce ad miraculum plene coruscas. Quippe non

natu-

naturalium tantummodo facultatum (quod in ista tam praecellenti fortuna tua, nostraque potissimum aevo, mirabile adhuc videri poterat) linguarum nempe, historiae prophanae, Matheseon, atque ante omnia Poetices, peritiam absolutissimam deperiisti, feliciterque assecuta es: verum etiam, quod mirandum magis, Historiae sacrae, Philosophiae, ac Theologiae multiplici, accurataque notitia, quae muliebri quidem sexui fere inaccessibilis videri facile potuisset, animum tuum penitus imbuisti. Quanquam cum Poetices facultate plenissime Te instructam merito praedicamus, caeterarum quoque scientiarum callentissimam celebrare jure possumus, ac debemus. Quippe ad eam celeberrimam artem plene possidendam, ut Tu quidem possides, nemo unus pertingit, qui scientias reliquas una secum non habeat. De cunctis siquidem humanis, divinisque rebus canit poeta, potiorique jure, quam Rhetori, inquit Tullius 1. de orator. *sibi quae vult vagari licitum est, imo quandoque necessarium. Hinc unus idemque Homerus, aut Virgilius, seu alius quilibet, qui veri Poetae nomine dignus fuerit, & Astrologus invenitur, & Geographus, & Musicus, Historicus, Rhetor, Militaris, Politicus, Philosophus, & Theologus extitisse. Inde autem ex ista tua multijugi scientia illud ad nostri aevi gloriam consequimur, ut cujus ve-*

rita-

ritatis notitiam ex Platonis magisterio, ac Romanorum, Graecorumque factis fere mente complectebamur: Tum nimirum beatas fore Respublicas, cum in eisdem aut Philosophi regerent, aut Reges philosopharentur, ejusdem experimentum felicissime teneamus; dum cernimus, tuarum ope scientiarum, atque prae caeteris Philosophiae, non illius quidem sterilis in naturae contemplatione occupatae, sed ejus quae ad bene beateque vivendum homines componit, non tuam solummodo personam castissimis moribus exornatam, verum etiam familiam totam, atque imprimis Illustrissimos liberos, sanctissima disciplina excultos: cunctos denique populos, quibus praes, justissima, aequissimaque administratione beatos. His itaque Ego momentis adductus libellum hunc Tibi sistere, tua adversum ipsius pertinacissimos hostes autoritate propugnandum, haud temere decrevi: ratus, videlicet, fieri non posse, ut misero Regni sui exheredi ad Te accurrenti firmissimum egregia humanitas tua praesidium non impendat. Quod profecto cum praestiteris, non ipsum solummodo, verum una secum literatos catholicosque homines omnes, meque prae cunctis aeterno beneficio demereberis. Vale III. nonas Februarias CIↃIↃCCXXIIX.

ASSERTIO

SEPTEM

SACRAMENTORUM,

Adverſus MARTINUM LUTHERUM,

Ab HENRICO VIII. Angliæ Rege.

SANCTISSIMO DOMINO NOSTRO

DOMINO LEONI X.

PONT. MAX.

HENRICUS Dei gratia Rex Angliæ, ac Dominus Hyberniæ, perpetuam fœlicitatem.

Uum partim bellicis, partim aliis longe diverſis ſtudiis, reipublicæ cauſa adoleſcentiam noſtram inſuevérimus, miraturum te, Beatiſſime Pater, non dubitamus, quod ejus nunc hominis partes ſumpſerimus, qui omnem potius ætatem conſumpſiſſet in literis, ut gravem ſcilicet hæreſim pullulantem comprimamus. Sed deſinet, opinor, tua ſanctitudo mirari, poſtquam

causas expenderit; quæ nos subegerunt ut hoc scribendi onus, quanquam non ignari quam sumus impares, subierimus. Vidimus siquidem in messem Domini jacta zizaniæ semina, pullulare sectas, hæreses in fide succrescere, & tantam per Orbem totum Christianum seminatam discordiæ materiam, ut nemo qui syncera mente Christianus sit, hæc tanta mala tam late serpentia ferre diutius possit, quin & studium cogatur, & vires qualescunque possit, opponere. Mirum igitur videri non debet, si nos quoque, tametsi potestate non maximi, fide tamen, ac voluntate nemini secundi, in opus tam pium, tam utile, tam necessarium, ut à nemine ferme possit absque piaculo prætermitti, & nostram erga tuam Sanctitatem observantiam, & erga religionem Christi studium, & erga Dei cultum, obsequium nostrum declarare constituimus; maxime fidentes, etsi eruditio nostra sit tam exigua, ut propemodum nulla, gratia tamen Dei sic operatur nobiscum, ut quod doctrina nequivimus perficere, id ipse pro sua benignitate, summaque potentia plenius absolvat, ac nostram in literis imbecillitatem, suo vigore suppleat. Quanquam in literis quoque, præsertim sacris, etsi certo sciamus, nusquam non esse multos, qui hoc scribendi munus, & obire commodius, & præ-

stare

ſtare potuiſſent uberius, tamen non uſque adeò rudes ſumus, ut in communi cauſa dedeceat nos quoque pro noſtra virili, calamo quid poſſemus, quantulum idcunque fuerit, experiri. Poſtquam enim in adminiſtranda republica maximam ſemper vim, maximumque momentum, religionem habere multo uſu advertimus, ut primum maturiores annos attigimus, cœpimus ejus contemplationi nonnihil ſtudii impendere. Plurimum profecto, poſtquam cœpimus, in eo delectati, conſecuti tamen non nos latet quam exiguum; tantum tamen, ut ſperamus, quantum adjuvantibus præſertim, vel potius inſtigantibus iis, quæ vel admodum rudem abunde reddere inſtructum poſſent, pietate ſcilicet, & læſæ religionis dolore, ad Lutherianæ hæreſis fraudes rationibus detegendas, ſit ſatis. Itaque etiam hac fiducia rem tentavimus, & quæ in ea meditati ſumus, Sanctitati tuæ dedicavimus, ut ſub tuo nomine, qui Chriſti vicem in terris geris, publicum judicium ſubeant. Sic enim nobis perſuaſimus, quum ea hæreſis aliquandiu inter Chriſtianos graſſata, graviſſimæ, ſaluberrimæquæ ſententiæ tuæ vi è manibus hominum ſit excuſſa, ſi quid ejus in pectoribus, vel captione aliqua deceptis, vel blandis pollicitationibus ineſcatis, adhuc reſedit, id eſſe juſtis ra-

tionibus eximendum . Sic enim futurum ; ut cum duci quam trahi se ingenia libentius patiantur, non desit his mitioris quoque remedii ratio. In qua promoverimusne nos quicquam, an non, Beatitudinis tuæ judicium erit : cujus etiam arbitrio, si quid est à nobis erratum, corrigendum offerimus.

AD LECTORES

PRÆFATIO.

Motus quidem fidelitate ac pietate, quanquam mihi nec eloquentia sit, nec scientiæ copia, cogor tamen ne ingratitudine maculer, matrem meam Christi sponsam utinam tanta facultate, quanta cum voluntate, defendere. Quod licet alii præstare possint uberius, ac copiosius, mei tamen officii esse duxi, ut ipse quoque quantumvis tenuiter eruditus, quibus rationibus possem, Ecclesiam tuerer, meque adversus venenata jacula hostis eam oppugnantis objicerem. Quod ut faciam tempus ipsum, & præsens rerum status efflagitat. Nam antea cum nemo oppugnaret, nemini propugnare necesse erat. At cum jam hostis exortus sit, quo nullus potuit exoriri malignior, qui Dæmonis instinctu, charitatem prætexens, ira atque odio stimulatus, & contra Ecclesiam, & contra Catholicam fidem vipereum virus evomuit, necesse est adversus hostem communem Christianæ fidei, omnis Christi servus, omnis ætas, omnis sexus, omnis ordo consurgat: ut qui viribus non valent, officium saltem alacri testentur affectu. Nunc ita convenit ut duplici armatura muniamur, cælesti scilicet, ac ter-

ter-

terrestri. Cœlesti, ut qui ficta charitate, & alios perdit, & perit ipse, vera charitate lucrifactus, alios lucrifaciat: & qui falsa doctrina depugnat, doctrina vera vincatur. Terrestri vero ut si tam obstinatæ malitiæ sit, ut consilia sancta spernat, & correctionem piam contemnat, merito coerceatur supplicio: ut qui benefacere non vult, desinat malefacere: & qui nocuit verbo malitiæ, supplicii prosit exemplo. Quæ pestis unquam tam perniciosa invasit gregem Christi. Quis serpens unquam tam venenatus irrepsit, quam is qui de Babylonica captivitate Ecclesiæ scripsit, qui scripturam sacram ex suo sensu contra Christi sacramenta detorquet, traditos ab antiquis patribus ecclesiasticos ritus eludit, sanctissimos viros, vetustissimos sacrarum literarum interpretes, nisi quatenus ipsius sensui conveniunt & consentiunt, nihili pendit: Sacrosanctam Sedem Romanam Babylonem *appellat, Summum Pontificium vocat* tyrannidem, *totius Ecclesiæ decreta saluberrima captivitatem censet, Sanctissimi Pontificis nomen in Antichristum convertit? O detestabilis arrogantiæ, contumeliæ, ac schismatis buccinator. Quantus inferorum lupus est iste, qui Christi gregem dispergere quærit? Quantum diaboli membrum, qui christianos, Christi membra, quærit à capite suo decerpere? Quam putis hujus animus, quam execrabile propositum, qui & sepulta resuscitat schismata, & vetustis adjicit nova, &*

ha-

hæreſes æternis abdendas tenebris, velut Cerberum ex inferis producit in lucem, dignumque ducit ſe, cujus unius verbo, poſthabitis antiquis omnibus, univerſa regatur, immo ſubvertatur Eccleſia. De cujus ego malitia quid dicam neſcio, quam tantam cenſeo, quantam neque lingua cujuſquam, neque calamus exprimere poſſit. Quamobrem vos omnes Chriſti fideles hortor, oro, & per Chriſti nomen, quod profeſſi ſumus, obteſtor, ut qui Lutheri opera, ſi modo is Babylonicæ captivitatis ſit author, omnino velint inſpicere, caute illud, & cum judicio faciant, ut quemadmodum Vergilius aurum ſe colligere dixit ex ſtercore Ennii, ſic è mediis malis colligant bona. Nec ita, ſi quid arridet ipſis, afficiantur, ut cum melle ſimul imbibant venenum. Multo enim ſatius fuerit utroque carere, quam utrumque glutire. Quod ne accidat, utinam author aliquando reſipiſcat, ut convertatur & vivat: ac ſuos libros omni malitia refertos, exemplo Auguſtini, cujus regulam profitetur, retractet, erroreſque revocet. Quod ſi recuſet Lutherus, brevi certe fiet, ſi Chriſtiani Principes ſuum officium fecerint, ut errores ejus, eumque ipſum, ſi in errore perſtiterit, ignis exurat. Interea nobis viſum eſt, in captivitate Babylonica quædam loca commonſtrare lectoribus, in quibus præcipuum latet venenum. Ex quibus aperte ſatis conſtabit, quam exulcerato animo aggreſſus ſit opus, qui

cum

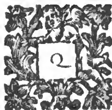
cum publicum bonum prætendat, nihil præter malitiam ad scribendum afferat.

Ut hæc doceamus quæ diximus, haud longe nobis petendæ probationes sunt. Nam ne quis ob eam rem sursum deorsum cursitet, Lutherus ultro sese, atque animum suum primo statim principio prodit. Quis enim dubitet quo tendat, quo se proripiat is, cujus vel hunc unum versum legerit?

AS-

ASSERTIO

Indulgentiæ sunt adulatorum Romanorum nequitiæ.

Uemadmodum animal omne potissimum ex facie dinoscitur, ita ex hac quoque prima propositione claretcit, quam supputatum, ac putridum is habeat cor, cujus os amaritudine plenum, tali exundat sanie. Nam quæ de indulgentiis olim disseruit, ea plerisque multum videbantur adimere non modo de potestate Pontificis, verum etiam de bona spe, ac sancta consolatione fidelium, hominesque vehementer an mare, ut in pœnitentiæ suæ confisi divitiis, Ecclesiæ thesaurum, & ultroneam Dei benignitatem contemnerent. Et tamen ea, quæ tum scripsit omnia, idcirco mitius accepta sunt, quia pleraque differebat duntaxat, non afferebat, subinde etiam petens doceri, seseque pollicens meliora docenti pariturum. Verum istud quam simplici scripsit animo. homo farctulus, & omnia referens ad spiritum, qui fictum effugit (*Sapient.1.*), hinc facile deprehenditur, quod simul atque à quoquam salubriter est admonitus, ilicet pro benefacto regessit maledictum, conviciis, & contumeliis insaniens: quibus operæ pretium est videre, quo vesaniæ tandem provectus est. Ante fassus est indulgentias hactenus saltem valere, ut præter culpam etiam à pœnis absolverent, quascunque videlicet vel Ecclesia statuerat, vel suus cuique sacerdos injunxerat. Nunc vero non eruditione, ut ipse inquit, sed malitia tantum profecit, ut sibi ipsi contrarius, indulgentias in universum condemnet, ac nihil aliud eas dicat esse, quam meras imposturas, ad nihil omnino valere præterquam ad perdendam hominum pecuniam, ac Dei fidem. Qua in re quam non scelerate modo, verum etiam furiose bacchatur, nemo est qui non videt.

Nam si nihil omnino valent indulgentiæ, sed meræ sunt, ut Lutherus ait, imposturæ, tunc necesse est impostores fuerint, non hic tantum Pontifex Leo X. cujus innocens, & inculpata vita, moresque sanctissimi ab ineunte ætate per orbem totum satis explorati sunt, quemadmodum in epistola quadam ad Pontificem Lutherus etiam ipse fatetur; verum etiam tot retrosæculis omnes Romani Pontifices, qui, quod Lutherus ipse commemorat, indulgere solebant, alius remissionem annuam, alius triennem, quidam aliquot condonare quadragesimas, nonnulli certam totius pœnitentiæ partem, tertiam puta, vel dimidiam; aliqui demum remissionem indulserunt & pœnæ & culpæ plenariam. Omnes ergo, si vera dicit Lutherus, fuerunt impostores. At quanta magis cum ratione creditur, hunc unum fraterculum, morbidam esse ovem, quam tot olim Pontifices perfidos fuisse pastores? Nam Lutherus, ut dixi, cujusmodi vir sit, quam nihil omnino charitatis habeat, evidentissime declarat, cum non vereatur tot Summis, tot Sanctis Pontificibus tantum crimen impingere. Si Deus in Levitico dicit omnibus: (*Levit.19.*) *Non eris criminator, nec susurro in populis*: quid de Luthero censendum est, qui tam immane crimen, non in unum aliquem hominem, sed in tam multos, tam venerandos spargit antistites: idemque non in una quapiam urbe susurrat, sed per totum buccinat orbem? Si (*Deut.19.*) *maledictus* in Deuteronomio dicitur, *qui clam percusserit proximum*, quanta maledictione percutitur qui palam tantis opprobriis insultat in præpositos? Denique si *homicida est*, ut ait Evangelista, (*1.Joann.3.*) *nec vitam habet æternam qui odit fratrem*; an non hic æterna dignus morte parricida est, qui odio prosequitur patrem? Qui cum eousque progreditur, ut neget indulgentias quicquam valere in terris, frustra cum eo disputem, quantum valeant in purgatorio.

Præterea quid profuerit cum illo loqui, quibus subsidiis liberemur à purgatorio, qui totum ferme tollit purgatorium? Unde cum pati non possit ut Pontifex quenquam

quam eximat, ipse sibi tantum sumit, ut neminem ibi relinquat. Quid attinet cum eo pugnare, qui pugnat ipse secum? Quid argumentis promoveam, si cum eo agam ut donet quod ante negavit, qui nunc idipsum negat, quod ante donaverat? Verum quantumvis disputentur indulgentiæ Pontificis, necesse est inconcussa maneant verba Christi, quibus Petro claves commisit Ecclesiæ, cum dixit: (*Matth.16.*) *Quidquid ligaveris super terram erit ligatum & in cælo: & quidquid solveris super terram erit solutum & in cælo*. Item, *Quorum remiseritis peccata, remittentur: & quorum retinueritis peccata, retinebuntur*. Quibus verbis si satis constat, Sacerdotem quemlibet habere potestatem à mortalibus absolvendi criminibus, & æternitatem pœnæ tollendi, cui non videatur absurdum, Sacerdotum omnium principem nihil habere juris in pœnam temporariam? Verum aliquis fortasse dicet, Lutherus ista non admittet, Sacerdotem ullum quicquam ligare, vel solvere, aut Pontificem summum plus habere potestatis, quam alium quemvis Episcopum, immo quam quemlibet Sacerdotem. At quid id mea, quid admittat, aut quid non admittat is, qui quorum nihil admittat nunc, eorum pleraque paulo prius admisit, quique omnia nunc rejicit solus, quæ tota tot seculis admisit Ecclesia. Nam ut cætera taceam quæ novus iste momus reprehendit, certe indulgentias, si Pontifices peccavere qui concesserunt, immunis à peccato non erat tota Congregatio Fidelium, qui eas tamdiu tanto consensu susceperunt. Quorum ego judicio, & observatæ sanctorum consuetudini non dubito potius acquiescendum, quam Luthero soli, qui totam Ecclesiam tam furiose condemnat: cujus non modo Summum Pontificem conviciis insanis incessit, verum etiam proclamare non veretur, Pontificium ipsum inane prorsus nomen esse, nec re quicquam aliud esse censendum, quam regnum Babylonis, & potentiam Nembroth robusti venatoris: eoque lectores orat, orat librarios, ut omnibus quæ prius de Papatu scripsit, exustis, hanc unam propositionem teneant.

Papatus est robusta venatio Romani Pontificis:

ILlud hercle non absurdum votum est, quod quæ ante scripsit, flammis optat absumi. Erant enim pleraque flammis digna, sed multo tamen ista propositio dignior, qua, exustis illis, jubet velut dignam æternitate substitui. Quanquam quis non hic quoque nisi qui malitiam norit, miretur incostantiam? Nam prius Papatum negaverat esse divini juris, sed humani juris esse concesserat. Nunc vero secum dissidens, neutrius juris esse confirmat, sed Pontificem sibi mera vi sumpsisse, atque usurpasse tyrannidem. Sentiebat ergo pridem, humano saltem consensu propter bonum publicum Romano Pontifici super Ecclesiam Catholicam delatam esse potestatem, idque usque adeo sentiebat, ut Bohemorum quoque schisma detestaretur, quod se ab obedientia Romanæ Sedis abscinderent, pronuncians eos peccare damnabiliter, quicunque Papæ non obtemperarent. Hæc cum haud ita pridem scripserit, nunc in idem, quod tum detestabatur, incidit. Quin istud quoque similis est constantiæ, quod cum in concione quadam ad populum, excommunicationem doceat esse medicinam, & obedienter, patienterque ferendam, paulo post excommunicatus ipse, idque meritissimo jure, sententiam tamen tam impotenter tulit, ut rabie quadam furibundus, in contumelias, convicia, blasphemias, supra quam ullæ possint aures ferre, proruperit, sic ut suo furore plane perspicuum fecerit, eos qui pelluntur gremio Matris Ecclesiæ, statim furiis corripi, atque agitari dæmoniis. Sed istud rogo, qui illa tam nuper vidit, unde nunc subito videt nihil se tunc vidisse? Quos novos oculos induit? An acutiore cernit obtutu, postquam ad superbiam solitam ira quoque supervenit & odium, & longius videlicet prospicit, usus tam præclaris conspiciliis?

Non tam injurius ero Pontifici, ut anxie ac solicite de ejus jure disceptam, tanquam res haberetur pro dubia. Sa-

Satis est ad præsens negotium, quod inimicus ejus ita furore provehitur, ut sibi fidem deroget ipse, ac dilucide se ostendat præ malitia, neque constare secum, neque videre quid dicat. Nam negare non potest quin omnis Ecclesia fidelium Sacrosanctam Sedem Romanam velut matrem primatemque recognoscat, ac veneretur; quæcunque saltem neque locorum distantia, neque periculis interjacentibus prohibetur accessu. Quanquam si vera dicunt qui ex India quoque veniunt, Indi etiam ipsi, tot terrarum, tot marium, tot solitudinum plagis disjuncti, Romano tamen se Pontifici submittunt. Ergo si tantam, ac tam late fusam potestatem, neque Dei jussu Pontifex, neque hominum voluntate consecutus est, sed sua sibi vi vendicavit, dicat velim Lutherus, quando in tantæ ditionis irrupit possessionem? Non potest obscurum initium esse tam immensæ potentiæ, præsertim si intra memoriam hominum nata sit. Quod si rem dixerit unam fortassis, aut duas ætates superare, in memoriam nos redigat ex historiis.

Alioquin si tam vetusta vel rei etiam tantæ obliterata sit origo, legibus omnibus cautum esse cognoscit, ut cujus jus omnem hominum memoriam supergreditur, ut sciri non possit cujusmodi habuerit initium, censetur habuisse legitimum; vetitumque esse constat omnium consensu gentium, ne, quæ diu manserunt immota, moveantur. Certe si quis rerum gestarum monumenta revolvat, inveniet jam olim protinus post pacatum orbem, plerasque omnes Christiani orbis Ecclesias obtemperasse Romanæ. Quin Græciam ipsam, quanquam ad ipsam commigrasset imperium, reperiemus tamen, quod ad Ecclesiæ primatum pertinebat, præterquam dum schismate laborabat, Ecclesiæ Romanæ cessisse. Beatus vero Hieronymus quantum Romanæ Sedi censeat deferendum, vel inde luculenter ostendit, quod cum Romanus ipse non esset, tamen aperte fatetur sibi satis esse, si suam fidem, quibusvis improbantibus aliis, comprobaret Papa Romanus. Cui cum Lutherus tam impudenter pronun-

ciet

eiet, idque contra suam pridem sententiam, nihil omnino juris in Ecclesiam Catholicam ne humano quidem jure competere, sed Papam mera vi meram occupare tyrannidem; vehementer admiror quod aut tam faciles, aut tam stupidos speret esse lectores, ut Sacerdotem credant inermem, solum, nullo septum satellitio, qualem fuisse eum necesse est priusquam eo potiretur, quod eum Lutherus ait invasisse, vel in spem venire unquam potuisse, ut nullo jure fultus, nullo fretus titulo, in tot ubique pares Episcopos, apud tam diversas, tam disjectas gentes, tantum obtineret imperium: nedum ut credat quisquam populos omnes, urbes, regna, provincias, suarum rerum, juris, libertatis fuisse tam prodigos, ut externo Sacerdoti, cui nihil deberent, tantum in sese potestatis darent, quantum ipse vix esset ausus optare. Sed quid refert quid in hac re Lutherus sentiat? qui præ ira atque invidia non sentit ipse quid sentiat, sed bene declarat offuscatam scientiam suam, & cor ipsius insipiens obscuratum, traditumque in reprobum sensum, ut faciat ac dicat ea, quæ non conveniunt. Quam verum est illud Apostoli: (1.*Corinth.*13.) *Si habuero prophetiam, & noverim omnia mysteria, & omnem scientiam, & si habuero omnem fidem ita ut montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum*. A qua quam longe abest iste, non illud tantum ostendit quod præ furore perit ipse; sed istud multo magis, quod universos secum trahere conatur in perditionem, dum omnes ab obedientia Summi Pontificis laborat avertere, cui ipse triplici vinculo tenetur astrictus, utpote Christianus, Sacerdos, & postremo fraterculus: tripliciter à Deo vicissim puniendus. Neque meminit quicquam, quanto (1.*Regum* 15.) *melior est obedientia, quam victimæ*. Neque considerat si in (*Deuter*.14.) Deuteronomio cavetur, ut qui superbierit nolens obedire Sacerdotis imperio, qui pro tempore ministrat Domino Deo suo, ex decreto judicis moriatur: quam atroci sit supplicio dignus is, qui sacerdoti omnium summo, eidemque supremo in terris judici, non paruerit. Nam & cum vocaretur

caretur ad Pontificem, oblatis expensis, & data fide, venire tamen fraterculus, nisi munitus præsidio, contempsit, & jam quoad potest, totam perturbat Ecclesiam, corpusque totum solicitat ad rebellandum capiti, cui quasi peccatum hariolandi est repugnare, & quasi scelus idololatriæ, nolle acquiescere (2. *Reg.*15.). Quamobrem cum Lutherus odio provectus, se præcipitet in perniciem, & legi Dei recuset esse subjectus suam nimirum quærens constituere, nos vicissim Christicolæ caveamus: *Ne*, quod Apostolus ait, (*Rom.* 10.) *per inobedientiam unius hominis, peccatores constituti simus multi*, sed illius iniquitatem perosi, domino cum Propheta canamus: (*Psal.*118.) *Iniquos odio habui, legem autem tuam dilexi*.

At ista duo capita de tollendis prorsus indulgentiis, & auferenda potestate Summi Pontificis, de quibus quid nobis videtur, exposuimus, quantumvis impia sint, Lutheri tamen nonnisi præludia sunt ad Sacramenta perimenda, quod toto agit libro. Quem librum totum fatetur præludium ad operis opinor quippiam, in quo decrevit serio moliri totius expugnationem fidei. Quanquam vehementer admiror, si quicquam edet unquam tam serium, ut plus tumere veneno queat, quam totum hoc turget præludium. In quo protinus ex Sacramentis septem, tantum relinquit tria, nec ea tamen nisi pro tempore, nimirum significans, illa etiam propediem sese sublaturum. Nam è tribus unum aufert paulo post eodem libro, quo plane declaret, quid proponet in reliquis.

Quam in rem viam etiam videtur præstruere, cum ait se, si scripturarum more loqui velit, non nisi unum sacramentum, & tria signa sacramentalia positurum.

Quod si quis diligenter inspiciat, quo pacto tractet hæc tria sacramenta, quæ seu tria, seu tribus sub signis unum ponit pro tempore, videbit, ea sic ab illo tractata, ut nemini relinquat dubium, id illum in animo moliri, ut omnia tria possit suo rursus tempore prorsus amoliri. Quas colubri istius astutias, quo facilius lector pos-

sis

ſis deprehendere, obſerva diligenter ſingula veſtigia ejus, & ſuſpende greſſus tuos, neque nimium ſecurus inter vepres, ac tribulos, latebras & ſpeluncas ejus obambula, ne ex occulto inſidiatus calcaneo tuo exitiales virus inſtillet. Deprehenſus enim torpebit ignavus, & ſuo ipſe veneno tabeſcet.

De Sacramento Altaris.

INcipiamus ergo unde ipſe incepit, à venerabili ſacramento corporis Chriſti, cujus primo quod nomen mutet, ac vocari velit *ſacramentum panis*, indicat hominem non valde bene ferre, quod ipſo Sacramenti nomine admoneamur Corporis Chriſti: & ſicubi reperire colorem potuiſſet, quo nomen dare potuiſſet deterius, libenter fuiſſe daturum. Cujus ab animo per quam longe diſſidet, ac diſſentit Beatus Ambroſius, cum dicit: *Licet figura panis, & vini in altari videatur, nihil tamen aliud quam caro, & ſanguis Chriſti credenda eſt*. Ex quibus verbis evidentiſſime clareſcit, Ambroſium fateri nullam aliam ſubſtantiam cum Chriſti corpore manere permixtam, cum dicat nihil aliud eſſe, quam corpus, & ſanguinem Chriſti, id, quod figura panis videtur, & vini. Si tantum dixiſſet Ambroſius, *caro, & ſanguis*, potuiſſet fortaſſe Lutherus dicere, quod Ambroſius fatendo eſſe carnem, & ſanguinem, non negaret tamen panem ſimul eſſe ac vinum, quemadmodum Lutherus ipſe dixit, carnis ſubſtantiam cum pane, & ſanguinis una cum vino ſubſiſtere. Sed cum Ambroſius dicat nihil aliud eſſe quam carnem & ſanguinem, aperte contradicit Luthero, qui ſimul cum carne dicit eſſe panem, & ſimul cum ſanguine vinum.

Quanquam ſi id quod Lutherus dicit, tam verum eſſet quam falſum eſt, panem cum Chriſti carne ſimul manere permixtum; tamen ne ſic quidem neceſſe fuit Luthero delere nomen corporis Chriſti ex ſacramento in quo fatetur verum Chriſti corpus eſſe. Nam ſi panis etiam ſub-

ſubſtantia ſimul cum Chriſti corpore adeſſet, quemadmodum iſte contendit, non eſt tamen ratio, cur inferior ſubſtantia nomen præripiat digniori. Nam etſi rudibus adhuc populis, ad auditorum captum ſe demittens Apoſtolus, *panem* vocavit, nunc tamen tamdiu ſtabilita fide, nomen tam venerabile, quod rem Sacramenti repræſentet audientibus, in id nomen, quod auditorum animos à corpore in panem averteret, non oportebat immutari. Nec immutaſſet haud dubie Lutherus, niſi ſecum ſtatuiſſet, populum paulatim à Chriſti corpore, à quo ipſe jam præciſus eſt, in panis venerationem traducere; qua de re paulo poſt dicemus uberius.

Interim vero libet excutere quam fraudulenter per ſpeciem favoris in laicos, conetur eorum odium concitare in ſacerdotes. Nam cum decreviſſet Eccleſiæ fidem ſuſpectam reddere, ne quid ponderis ejus haberet authoritas, atque ita facti via, præcipua quæque chriſtianæ religionis evertere, ab ea re ſumpſit initium, cui populum ſperabat alacriter applauſurum. Tetigit enim vetus ulcus, quo pridem ulcerata eſt Bohemia, quod laici ſub utraque ſpecie non recipiant Euchariſtiam. Eam rem cum prius ita tractaſſet, ut duntaxat diceret, recte facturum Pontificem, ſi curaret communi Concilio ſtatuendum, ut ſub utraque ſpecie laici communicarent: poſt ubi neſcio quis illud ei negavit, non contentus in eo manere ut dixerat ſic profecit in pejus, ut totum Clerum condemnet impietatis, quod iſtud non faciant, non expectato Concilio. Ego de primo non diſputo. Cæterum etiam ſi cauſas non viderem, cur non decernat Eccleſia, ut utraque ſpecies miniſtretur laicis, tamen dubitare non poſſem, quin ſint idoneæ, quæ & olim fecerunt ut id omitteretur, & nunc quoque faciant, ne redintegretur. Nec plane aſſentior totum Clerum per tot ſecula fuiſſe tam ſtolidum, ut ſe obſtrinxerit æterno ſupplicio propter eam rem unde nihil reportaret commodi temporalis; immo vero quam nihil ſit talis periculi, vel hoc evidenter oſtendit, quod eos, qui non tantum iſtud fecerunt, verum

etiam qui scripserunt esse faciendum, Deus non modo suscepit in cœlum, verum etiam voluit esse venerandos in terris, & ab hominibus honorari, à quibus honoratur ipse. Inter quos fuit, ut de aliis interim taceam, vir eruditissimus, & idem sanctissimus Divus Thomas Aquinas: quem ideo libentius commemoro, quoniam ejus viri sanctitatem, Lutheri ferre non potest impietas, sed quem omnes christiani venerantur, pollutis labiis ubique blasphemat. Quanquam sunt permulti, qui etiamsi pro sanctis recepti non sunt, tamen sive doctrina, sive pietate spectentur, tales sunt, ut Lutherus eis comparari non possit, qui hac in re contrarium Luthero sentiunt: inter quos sunt Magister sententiarum, & Nicolaus de Lira, & complures alii, quorum cuilibet magis expedit christianos omnes, quam Luthero credere. At vide quæso quam vacillat, ac sibi repugnat Lutherus. Uno loco dicit, Christum in cœna omnibus omnino fidelibus non permittendo, sed præcipiendo dixisse: *Bibite ex eo omnes*. Postea vero timens ne laicos, quibus in sacerdotum odium adulatur, offenderet, hæc verba subjungit: *Non quod peccent in Christum, qui una specie utuntur, cum Christus non præceperit ulla uti, sed arbitrio cujuslibet reliquerit, dicens: Quotiescunque hæc feceritis, in mei memoriam facietis: sed quod illi peccant qui hoc arbitrio volentibus uti, prohibent utranque dari. Culpa non est in laicis, sed in sacerdotibus*. Videtis aperte quod primo dixit esse præceptum, hic dicit non esse præceptum, sed cujuslibet arbitrio relictum. Quid opus est ergo nos illi contradicere, qui sibi toties contradicit ipse? Et tamen cum dixit omnia, laicos non satis defendit, si quis rem urgeret: & in sacerdotibus quos tam atrociter accusat, nihil probat esse peccati. Nam in eo dicit totum esse peccatum, quod sacerdotes alterius speciei laicis invitis adimerent libertatem. Hic igitur si quis eum percontetur, qui sciat istum ritum inolevisse renitente populo, non potest, opinor, docere. Cur ergo totum condemnet clerum, quod laicis invitis ademerit suum

suum jus, cum id invitis esse factum, nullo possit documento probari? Quanto fuit æquius, si nisi volentibus illis recte nequivit institui, pronunciare, pro tot seculorum consuetudine plebis intervenisse consensum? Ego certe qui video quas res à plebe clerus obtinere non potest, ne tantum quidem, quin ferme sub ipso altari suorum condant cadavera, non facile credo populum fuisse passum, ut inviti per contumeliam in tanta re ab ulla juris sui parte pellerentur, sed causis aliquot idoneis è laicorum quoque voluntate constitutum. At istud miror tam vehementer indignari Lutherum, laicis ademptam alteram, cum nihil eum permoveat, quod utraque species adimatur infantibus, nam illos olim communicasse, nec ipse negare potest. Qui mos si recte fuit omissus, quanquam Christus dicat: *Bibite ex hoc omnes*; nec quisquam dubitat, quin causæ fuerint magnæ, etiam si nunc earum nemo meminisset, cur non etiam cogitemus bonis justisque rationibus, quantumvis nunc ignoratis abolitam esse consuetudinem, qua laici olim, nec id fortasse diu sub utraque specie solebant recipere Sacramentum? Præterea si eam rem ad exactam Evangelicæ narrationis formam revocat, neque quicquam prorsus permittit Ecclesiæ, cur Eucharistiam non jubet semper in cœna recipi, immo vero post cœnam? Denique non minus incommodi fuerit, in hoc Sacramento facere, si quid fecisse non debeas, quam si quid non facias, quod fecisse debueras. Ergo si totius Ecclesiæ consuetudo rectum non facit, ut in laicis omittatur species vini, qua ratione aquam in vino audet Lutherus infundere? Neque enim tam audacem puto, ut sine aqua consecret, quam tamen ut admisceret, neque exemplum habet ex cœna dominica, neque ex Apostoli traditione compertum, sed sola Ecclesiæ consuetudine didicit: cui si putat hac in parte parendum, cur eam in altera tam arroganter oppugnat? Qua de re quidquid Lutherus obgannit, ego certe tutius opinor credere, laicos recte sub altera tantum specie communicatos, quem per tot secula totum cle-

rum; quod iste disputat, hac una de causa fuisse damnatum. Nam omnes appellat impios, & tales, ut in crimen inciderint læsæ Majestatis Evangelicæ: *Quod si utrisint*, inquit, *hæretici, & schismatici nominandi: non Bohemi, non Græci, quia Evangeliis nituntur; sed vos Romani estis hæretici, & impii schismatici, qui solo vestro figmento præsumitis contra evidentes Dei scripturas*. Si Lutherus nihil admittit aliud, quam evidentes Dei scripturas, cur non jubet Eucharistiam, uti dixi, sumi à cœnantibus? Nam sic factum à Christo scriptura commemorat. Quanto melius crederet Lutherus non humano figmento, sed eodem authore Deo factum in Ecclesia ne laici sub utraque specie reciperent Eucharistiam, quo authore factum est ut reciperetur à jejunis? *Placuit enim*, ut ait beatus Augustinus, *Spiritui Sancto, ut Corpus Domini; quod post alios cibos ab Apostolis in cœna receptum est, ante alios cibos à jejunis reciperetur in Ecclesia.* Videtur ergo verisimile quod Spiritus Sanctus, qui Christi regit Ecclesiam, sicut Eucharistiæ Sacramentum mutavit à cœnantibus ad jejunos, ita laicos ab utraque specie deduxit in alteram. Nam qui alterum mutare potuit, cur non alterare potuerit & alterum? Hoc loco plane se ostendit Lutherus, quid agitet in animo, cum Bohemos (quorum perfidiam pridem execrabatur) nunc tam blande vicissim demulceat; neque enim quisquam eorum quos ille *papistas* appellat, & *adulatores pontificis*, ita romano blanditur antistiti, quomodo Lutherus etiam fœci Bohemicæ plebis adulatur. Nec id tamen ab re. Videt enim brevi fore ut Germani, quibus pridem per speciem ovinæ simplicitatis imposuit, agnitum tandem lupum sint ejecturi: atque ideo Bohemis ante se insinuat, ac sibi quoad potest, amicos facit de mammona iniquitatis, ut in quorum immigravit errores, aliquando sua extorris, illorum immigrare sinatur in patriam. Ad quos ut ob facinus aliquod insigne veniat commendatior, conatur interim ecclesiasticæ consuetudinis omnem vim atque authoritatem extinguere: post, si id, quod omen avertant superi, fœliciter ei

ces-

cesserit ; concussurus omnia . Longius enim destinat ; quam quo putatur, tendere. Atque ita causam agit laicorum, ut longe meditetur aliud, quam præsefert: quibus quantumvis blande porrigat altera manu panem, altera tamen gestat scorpionem. Nam multis primum verbis agit, ut laici permittantur utranque speciem sumere. Et quis nunc eum non credat hoc nunc conari, ut laicorum cultum erga Sacramentum adaugeat? Verum paulisper observa quo tendat. Nam tandem sic rem totam claudit, ut id quoque permitti postulet, ne laici communicare cogantur in paschate, neve ullum eis sumendæ Eucharistiæ tempus indicatur, sed liber quisque suo relinquatur arbitrio, immo vero ut ne sæpius in tota vita quisquam sumat, quam semel, idque non ante extremum vitæ diem, qui & incertus est, & cum ad eum ventum est, sumere plerique non sustinent. Ita qui videbatur id agere, ut laici recipere sinerentur utramque, id oblique procurat, ut impune liceat ne speciem unquam quisquam sumat ullam: & hanc præclaram libertatem ducit, ut populus in toto à suscipiendo Sacramento liberetur. Quamobrem utrunque serpens amico blandiatur aspectu, certo venenata ista cauda spiculum quærit infingere, facitque perspicuum, hoc magis illum torquere, quod populus alteram speciem recipiat, quam quod altera abstineat. Nam quemadmodum serpens antiquus ejectus è cœlo, invidit homini paradisum, ita Lutherus quoque postquam sua culpa sic in excommunicationis incidit laqueum, ut utriusque speciei salubri communione privetur, reliquos omnes eodem laqueo cupit implicare, ut utriusque recipiendæ vinculo soluti, neutram paulatim assuescant recipere. Quod illius execrandum propositum, quo magis in libello progrederis, eo magis, magisque pellucet. Nam secundam captivitatem facit quod quisquam vetetur credere verum panem, verumque vinum restare post consecrationem. Qua in re contra quam totus jam credit christianus orbis, ac multis retroseculis credidit, persuadere conatur Lutherus in Eucharistia sic

esse

esse Christi corpus, & sanguinem, ut tamen substantia veri panis, verique vini remaneat: posthac opinor cum libebit, corporis aliquando substantiam, sanguinisque negaturus, tanquam post in melius mutata sententia, quemadmodum ter ante jam fecit, nempe in indulgentiis, in potestate pontificis, & communione laicorum. Interea se fingit ista docere, motum videlicet misericordia captivitatis, qua populus Israeliticus serviat Babyloni. Ita totam Ecclesiam appellat *Babylonem*, Ecclesiæ fidem vocat *servitutem*, & homo misericors offert libertatem omnibus, qui velint ab Ecclesia separari, & istius putridi, & abscissi membri contagione corrumpi. At quibus modis invitat in hanc plus quam servilem libertatem operæ pretium est cognoscere.

Magnam censet ac primariam rationem, quod *verbis divinis non est ulla facienda vis, neque per hominem, neque per Angelum, sed quantum fieri potest* (inquit) *in simplicissima significatione servanda sunt, & nisi manifesta circumstantia cogat, extra grammaticam, & propriam, accipienda non sunt, ne detur adversariis occasio universam scripturam eludendi. At vis* (inquit) *fit verbis divinis, si quod Christus ipse vocat panem, hoc nos dicamus intelligi panis accidentia: & quod ille vinum vocat, hoc nos dicamus esse vini speciem. Omnibus ergo modis verus panis, ac verum vinum restat in altari, ne verbis Christi fiat vis, si species sumatur pro substantia. Nam cum Evangelistæ clare scribant* (inquit) *Christum accepisse panem, ac benedixisse, & actuum liber, & Paulus panem deinceps appellent, verum oportet intelligi panem, verumque vinum, sicut verum calicem. Non enim calicem transsubstantiari etiam ipsi dicunt.*

Hæc est ergo magna, &, quemadmodum ipse ait, primaria Lutheri ratio, quam ego me spero facturum, ut omnes quamprimum intelligant nihil magni habere momenti. Nam primum id quod ait, Evangelistas clare dicere, quantumvis clare dicant, pro Luthero tamen nihil clare probat; contra vero quod pro illo probaret, hoc

hoc nusquam dicunt : *At non scribunt* (inquit) *accepisse panem , & benedixisse ?* Quid tum postea ? Accepisse panem, & benedixisse etiam nos fatemur . Panem vero dedisse discipulis , postquam inde suum corpus confecerat , hoc & nos instanter negamus , & evangelistæ non dicunt . Quæ res quo fiat apertior , & tergiversandi minus pateat locus , evangelistas ipsos audiamus . Matthæus ergo sic narrat : (*Matth.26.*) *Cœnantibus autem eis , accepit Jesus panem & benedixit , ac fregit , deditque discipulis suis , & ait : Accipite , & comedite : Hoc est corpus meum . Et accipiens calicem , gratias egit , & dedit illis , dicens : Bibite ex hoc omnes . Hic est sanguis meus novi testamenti , qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum.*Marci vero verba sunt ista:(*Marci* 14.)*Et manducantibus illis accepit Jesus panem,& benedicens fregit, & dedit eis, & ait: Sumite, hoc est corpus meum.Et accepto calice gratias agens dedit eis,& biberunt ex illo omnes & ait illis.Hic est sanguis meus novi testamenti qui pro multis effundetur* . Lucas denique narrat hoc pacto:(*Luc.*22.)*Et accepto pane gratias egit,ac fregit,& dedit eis dicens : Hoc est corpus meum , quod pro vobis datur . Hoc facite in meam commemorationem . Similiter & calicem postquam cœnavit , dicens : Hic est calix novum testamentum in sanguine meo , qui pro vobis fundetur* . Ex omnibus his evangelistarum verbis nullum video locum , in quo post consecrationem Sacramentum vocetur panis , ac vinum , sed tantum corpus , & sanguis . Dicunt in manus Christum sumpsisse panem , id quod etiam nunc fatemur omnes ; at cum reciperent Apostoli , non *panis* nominatur, sed *corpus* . At Lutherus evangelistæ verba in suam partem conatur interpretatione torquere: *Accipite,manducate;hoc*,idest hic panis,inquit is,quem acceperat,& fregerat, *est corpus meum* . Sed hæc est interpretatio Lutheri , non verba Christi,neque verborum sensus. Si panem,quem accepit,quemadmodum accepit, sic tradidisset discipulis, nec ante convertisset in carnem,ac porrigendo dixisset, *Accipite & manducate* , recte diceretur porrexisse quod in manus acceperat , nihil enim fuisset aliud quod porrigeretur .

At

At cum priusquam daret Apostolis manducandum, panem convertit in carnem, non jam accipiunt panem, quem ille susceperat, sed corpus ejus in quod panem converterat. Quemadmodum si quis cum semen accepisset, alii daret inde natum florem, non id dedisset quod acceperat, quanquam naturæ communis ordo alterum fecisset ex altero; ita multo minus porrexit Apostolis id, quod in manus acceperat Christus, cum panem susceptum in suam carnem tanto vertisset miraculo: nisi quis contendat quoniam Aaron virgam sumpsit in manum, & virgam projecit è manu, ideo cum colubro quoque virgæ restitisse substantiam, aut colubri denuo cum recepta virgula. Quod si cum colubro virga restare non potuit, quanto minus restare potest panis cum carne Christi, tam incomparabili substantia? Nam quod argutatur, immo nugatur Lutherus, pro suæ simplicitate fidei facere, cum de vino dicat Christus, non, *hoc est sanguis meus*, sed, *hic est sanguis meus*: miror quid homini venerit in mentem, cum istud scriberet. Quis enim non videt quam nihil omnino facit pro eo, immo contra? videretur magis pro eo fecisse, si dixisset Christus, *hoc est sanguis meus*. Habuisset enim ansam saltem Lutherus, qua demonstrandi articulum referret ad vinum. Nunc vero cum vinum sit neutri generis, Christus ait, non *Hoc*, sed *Hic est sanguis meus*, & cum panis sit generis masculi, ait tamen, *Hoc est corpus meum*, non *Hic*: ut uterque ostendat articulus, Christum neque panem propinare, neque vinum, sed suum ipsius corpus, & sanguinem. Nam quod videri vult Lutherus pronomen *Hoc*, ad corpus referri, non Christo proposito, sed occasione linguarum, nempe latinæ, & græcæ; ac proinde nos remittat ad hebraicam, an non ridiculum est? Nam hebræa lingua si neutrum genus non habet, non potest tam aperte declarare ad utrum Christus retulit articulum, quam latina, vel græca. Nam in hebræa lingua si articulus fuisset masculus, tanquam diceret, *Hic est corpus meum*, tamen res relinqueretur ambigua; quia potuisset ea locutio

cutio videri coacta ; necessitate linguæ, non habentis neutrum. Sed cum apud latinos panis, & corpus sint diversi generis, is qui transtulit è græca, articulum conjunxisset cum pane, nisi apud Evangelistam reperisset demonstrationem factam de corpore. Præterea cum Lutherus fateatur idem generis discrimen esse & græcis, facile potuisset cognoscere Evangelistas, qui scripserunt græce, articulos fuisse posituros, qui referrentur ad panem, nisi quod conscii mentis dominicæ voluerunt admonere christianos articulo corporis, Christum non panem communicasse discipulis, sed corpus. Quamobrem quod Lutherus interpretatur in suam partem verba Christi, *Accipite*, *& manducate*, *hoc est corpus meum*, idest hic panis, quem acceperat: non ego, sed ipse Christus contra docet, sua verba intelligi, nempe, hoc quod eis porrigebat, non esse quod ipsis videbatur, panem; sed suum ipsius corpus, si recte Christi verba recensent Evangelistæ. Nam alioqui poterat dicere, non *hoc*, quod exponeretur, idest *hic*, sed aperte potius, *hic panis est corpus meum*: quo sermone docerentur discipuli id quod nunc Lutherus docet Ecclesiam, nempe in Eucharistia pariter & Christi esse corpus & panem. Nunc vero sic locutus est, ut ostenderet manifeste, corpus duntaxat esse, non panem.

Jam quod tam magnifice transfert ad se Lutherus, quod Christus etiam loquitur de calice, quem nemo dicat esse transsubstantiatum, miror hominem non pudere tam intemperantis ineptiæ. Cum dicit Christus: *Hic calix novi testamenti in meo sanguine*, quid facit pro Luthero? Quid enim significat aliud, quam id quod discipulis propinabat in calice, suum esse sanguinem? An ex his Christi verbis ostendet nobis Lutherus, manere vini substantiam, quia Christus loquitur de sanguine? aut vinum in sanguinem non posse mutari, quia adhuc restat calix? Utinam præludium delegisset sibi Lutherus ex alia materia, in qua minore periculo potuisset ludere; nam cum Bohemos, & Græcos sic excuset ab hæresi, ut hæ-

D   reticos

reticos clamet omnes esse Romanos, multo magis ostendit se Lutherus hæreticum, qui non solum fidem abnegat, quam tota credit Ecclesia, sed etiam deteriora credi suadet, quam aut crediderunt Græci, aut unquam credidere Bohemi. Hactenus ista disserui, duntaxat ut ostenderem, ex ipsius Christi verbis, & evangelistarum ostendi non posse, quod iste se jactat ostendere, imo contra liquere perspicue, in Eucharistia panem non esse. Quod in actis Apostolorum ait, Eucharistiam appellari *panem*, vellem protulisset locum: ego nullum reperio qui non sit ambiguus, & potius videatur de communi convivio dicere, quam Sacramento. Apostolus (*1. Corinth.* 2.) tamen, fateor, panem non semel appellat, vel scripturæ secutus in sermone morem, quæ solet interdum vocare quippiam non id quod est, sed quod antea fuerat, ut cum ait, (*Exod.* 7.) *Virga Aaron devoravit virgas magorum*, quæ tamen tunc virgæ non erant, sed serpentes: vel contentus fortasse vocare quod specie præseferebat, rudem adhuc in fide populum lacte pascere, nec primum aliud exigere, quam ut quocunque modo crederent in Sacramento esse corpus Christi, postea paulatim solidiore cibo pasturus, postquam adolevissent in Domino. Idem potuit & in Apostolorum actis contingere, ubi nec Beatus Petrus alloquens populum, & illis Christi fidem insinuans ausus est adhuc aperte quicquam de ejus divinitate dicere: ita abdita, & populis dubia mysteria non temere proferebant. At Christus Apostolos suos, quos tandiu sua doctrina formaverat, ipso Sacramenti instituendi principio docere non dubitavit, panis vinique non amplius restare substantiam, sed manente utriusque specie, utrunque tamen & panem, & vinum in corpus, & sanguinem suum esse conversum. Quod tam aperte docuit ut plane mirandum sit, exortum quemquam postea, qui rem tam claram rursus vocaret in dubium. Quomodo enim potuisset apertius dicere, nihil illic remanere panis, quam cum dixit: *Hoc est corpus meum*; tanquam in pane, aut simul cum pane consisteret,

ret, sed, *Hoc est* (inquit) *corpus meum*; nimirum declarans manifeste (ut os cujusque gannientis obstrueret) hoc totum quod porrigebat, ipsius corpus esse. Quod ita porrectum apostolis, etiamsi (quod non fecit) nomine panis appellasset, tamen cum simul admoneret audientes, idipsum quod vocaret panem, nihil aliud esse quam suum corpus, in quod totus fuerat ipso mutante conversus: nemo potuisset dubitare quod Christus vellet panis appellatione significari, eoque circumstantia ipsa (nam circumstantiam Lutherus admittit) declarat evidenter, vocabulum panis, cum panis mutatur in carnem, absque ulla violentia facta verbo divino, panis significare speciem non substantiam: nisi Lutherus adeo inhæreat proprietati verborum, ut Christum credat in cœlis quoque fuisse panem triticeum, aut hordaceum, propterea quod ipse dicit de se, *Ego sum panis qui de cælo descendi*, aut veris uvis onustam vitem, quia dixit ipse, *Ego sum vitis vera, & pater meus agricola est*; aut electos denique remunerandos in cœlo voluptate corporea, propterea quod Christus ait, (*Lucæ* 22.) *Ego dispono vobis, sicut mihi disposuit pater meus regnum, ut edatis, & bibatis super mensam meam in regno meo*.

Lutherus multum in destruendis neotericorum argumentis, quibus defendere nituntur, & probare transsubstantiationem rationibus petitis ex Aristotelica schola. Qua in re videtur plus laboris insumere, quam res exigat. Neque enim ideo credit Ecclesia, quia sic illi disputant; sed quia sic Ecclesia jam inde ab initio credidit, & ne quis vacillet ita credendum esse decrevit, ideo illi rationibus etiam phylosophicis exercent ingenium, quibus utcunque docere possint, quod ex tali fide nihil sequatur absurdum, aut conversio panis in substantiam novam necessario tollat, ac non relinquat priorem.

Nam quod Lutherus ait, hanc fidem transsubstantionis jam intra trecentos annos proximos esse natam, cum prius à Christo plus annis mille ducentis Ecclesia recte crediderit, nec interim de transsubstan-

tiatione, tam portentoſo (ut ait ille) vocabulo mentio unquam ulla ſit facta : ſi de vocabulo tantum litiget, nemo erit (opinor) illi moleſtus, ut credat transſubſtantiationem, modo credat panem ſic eſſe converſum in carnem, & vinum in ſanguinem, ut nihil neque panis remaneat, neque vini, præter ſpeciem, quod ipſum uno verbo volunt quicunque ponunt transſubſtantiationem. At iſtud poſtquam eccleſia verum eſſe decrevit, etiamſi nunc primum decerneret, tamen ſi veteres non credidere contrarium, quanquam de ea re nunquam ante quiſquam cogitaret, cur non obtemperaret Lutherus Eccleſiæ, totius præſenti decreto perſuaſus, id nunc tandem revelatum Eccleſiæ, quod ante latuiſſet ? *Spiritus* enim ſicut *ubi vult ſpirat* (*Joan.* 3.) ita ſpirat, & quando vult.

Nunc vero non eſt iſtud tam novum, quàm fingit Lutherus, qui cum hanc transſubſtantiationis fidem natam eſſe dicat ab annis hinc trecentis, ne gravetur quæſo concedere ſaltem quadringentos. Totidem enim, opinor, effluxiſſe poſt editum ab Ugone de Sancto Victore librum *de Sacramentis*, in quo transſubſtantiationis, etſi non verbum, rem certe, & ſententiam reperias. Ait enim hoc pacto : *Jam cum unum ſit Sacramentum, tria ibi diſcreta proponuntur, ſpecies videlicet viſibilis, & veritas corporis, & virtus gratiæ ſpiritalis*. Vides ut ſpeciem ponat panis, non veritatem ; veritatem corporis, non ſpeciem ? Et paulo poſt apertius : *Quod enim videmus, ſpecies eſt panis, & vini ; quod autem ſub ſpecie illa credimus, verum corpus Chriſti eſt, & verus ſanguis Jeſu Chriſti, quod pependit in cruce, & qui fluxit de latere.* Item alio loco multo adhuc manifeſtius, cum ait : *Verbo ſanctificationis, vera panis, & vera vini ſubſtantia in verum corpus, & ſanguinem Chriſti convertitur, ſola ſpecie panis & vini remanente, & ſubſtantia in ſubſtantiam tranſeunte*. Clarum eſt igitur hanc transſubſtantiationis fidem antiquiorem eſſe aliquando quam fingit Lutherus. At ut eum adſtringamus fortius, oſtendemus quod ille

na-

natum videri vult intra annos trecentos, fidem fuisse sanctissimorum patruum ab annis plus hinc mille. Constat enim ante annos plus mille sic credidisse fideles, ut faterentur totam panis, vinique substantiam in Christi corpus, & sanguinem veraciter esse conversam. Quo magis miror non pudere Lutherum, cum dicat, hanc fidem transsubstantiationis intra annos natam esse trecentos. Eusebium Emissenum quis nescit ante annos plus sexcentum esse defunctum? qui quasi veritus olim fore qui talia moliretur tot annis jam præteritis clamavit: *Recedat* (inquit) *omne infidelitatis ambiguum, quoniam quidem qui author est muneris, ipse est etiam testis veritatis. Jam invisibilis sacerdos, visibiles creaturas, in substantiam corporis, & sanguinis sui secreta potestate convertit, ita dicit: Accipite, & comedite, Hoc est corpus meum; & repetita benedictione, Accipite, & bibite, Hic est sanguis meus.* Nonne hic vir sanctissimus aperte dicit, panis ac vini substantias, in substantias corporis, & sanguinis esse converlas? Quid beatus Augustinus, cum ait: *Nos autem in specie panis, & vini, quam videmus, res invisibiles, idest carnem, & sanguinem honoramus.* Quid potest apertius dici? Non enim dicit in pane, & vino, sed in specie panis, & vini. Lutherus negat panem appellandum esse, quod tantum fit species panis, & putat Augustinum fuisse vocaturum speciem panis id quod esset panis vera substantia? Gregorius item Nyssenus: *Panis* (inquit) *est ante consecrationem, sed ubi consecratur, mysterio fit, & dicitur Corpus Christi.* Quod ait esse ante consecrationem, hoc designat post consecrationem non esse. Quin Theophilus quoque declarans hæc verba: *Hoc est corpus meum; Hoc* (inquit) *quod nunc do, & quod nunc sumitis, non autem panis figura tantum est corporis Christi, sed in proprium Christi corpus transmutatur,* & paulo post ait: *Si carnem, & sanguinem cerneremus, sumere non sustineremus, propter hoc dominus nostræ infirmitati condescendens, species panis & vini conservat, sed panem, & vinum in veritatem convertit carnis, & sangui-*

nis,

nis. Hic vir piissimus, idemque doctissimus, bis premit Lutherum. Nam primum illum articulum *Hoc*, docet non quomodo Lutherus docet exponendum, *Hoc*, idest id quod nunc ego do, & quod vos sumitis: deinde dicit aperte, panis, & vini non nisi species esse conservatas, substantias ipsas in corpus, & sanguinem esse conversas. At quid aliud volunt qui ponunt transsubstantiationem, quam quod hic ait Theophilus, non intra trecentos hos annos proximos, quippe qui defunctus est aliquot annorum centenariis priusquam transsubstantiationis vocabulum nasceretur? Quid beatum Cyrillum commemorem, qui non tantum dicit idem, sed ferme etiam eodem modo? Ait enim: *Ne horreremus carnem, & sanguinem apposita sacris altaribus, condescendens Deus fragilitatibus nostris, infundit oblatis vim vitæ, convertens ea in veritatem propriæ carnis*. Præterea ne quis dicat antiquos patres credidisse sic in Eucharistia corpus esse Christi, ut tamen remaneat panis, non ista tantum obstant quæ diximus (quæ tamen obstant apertissime) sed illud præterea quod supra diximus ex Ambrosio, cum ait: *Licet figura panis, & vini videatur, nihil tamen aliud quam caro Christi, & sanguis, post consecrationem credendum est*. Videtis ut beatissimus pater dicat, non tantum corpus esse, & sanguinem, sed etiam nihil esse præterea, licet panis, & vinum esse videatur? Et istud qui dicit, non ante trecentos annos proximos hoc dixit, intra quos hanc transmutationis fidem exortam esse fingit Lutherus, sed dixit ante annos plus mille. Nec ego certe veterum fere sanctorum patruum quenquam puto fuisse probaturum concinnam istam Lutheri similitudinem ferri cum igne conjuncti. Nam nemo unquam dixit ferrum sic in ignem converti, ut tantum ferri species relinquatur, substantia ferri in ignis mutata substantiam, quod de pane, & Christi carne veteres senserunt omnes. Aut si quis unus forte sensit aliter, tamen neque una hirundo facit ver, & ille quisquis fuerit, potius excusandus est quod in re tum non satis excussa parum perviderit, quam

quam contra cæterorum omnium, contra totius Ecclesiæ, contra tot ætatum fidem sequendus, in quam ipse quoque quisquis fuerit, si nunc viveret, dubio procul fuerat concessurus. Nam quisquis beatissimum Christi corpus sic ut debet existimat, facilius assentietur quascunque duas substantias simul manere conjunctas, quam ullum corpus aliud manere commixtum cum venerando corpore Christi. Neque enim ulla substantia digna est, quæ cum ea misceatur substantia, quæ substantias omnes condidit. Præterea olim patribus opinor multo adhuc minus fuisse placituram illam Lutheri collationem, qua sic vult panem simul restare cum carne, sicut restabat in una Christi persona Deus cum homine. Nam ut passim veterum quisque patrum doctissimus, atque sanctissimus fatetur panem mutari in carnem, ita nemo tam impius erat, aut inscius, ut humanitatem converti senserit in divinitatem, nisi forte novam nobis personam fingat Lutherus, ut quomodo Deus assumpsit hominem, ita Deus, & homo assumant panem, & vinum: quod si credat habebitur opinor hæreticus apud omnes qui non sunt hæretici. Quamobrem ut aliquando finem de transsubstantiatione faciam, ex ipsis Christi verbis, & sanctorum virorum sententiis evidenter liquet, hanc quam nunc tenet Ecclesia, veram esse fidem, qua creditur panis aut vini substantiam in Eucharistia non manere: ex qua, & illud sequitur, hoc Lutheri dogma, quod contra docet, falsum esse prorsus & hæreticum. Quo ex dogmate miror quid fructus populo spondeat. An quod ait ipse ne quis propterea semet credat hæreticum, quod fors ita cum Luthero sentiat? At Lutherus ipse fatetur nihil esse periculi si quis hac in re sentiat quod tota jam sentit Ecclesia. At contra tota Ecclesia censet, hæreticum esse eum, qui sentiat cum Luthero. Non debet ergo Lutherus animare quenquam cui bene cupit, ut secum sentiat, cujus sententiam tota condemnat Ecclesia, sed debet his suadere quos amat, ut accedant illis quos ipse quoque indicat in nullo versari periculo. Falsa est ergo ista Lutheri via,

con-

contra publicam fidem non hujus modo temporis, sed etiam ætatum omnium, nec liberat captivitate credentes ei, sed educens è libertate fidei; hoc est è loco tuto, quod Lutherus ipse fatetur, captivat in errorem, ducens in præcipitium, & vias invias, incertas, dubias, eoque plenas periculi, & qui amat periculum peribit in illo.

Postquam duas illas, quas ipse sibi fingit captivitates homo in malum liber evasit, ne mentem in Dei captivet obsequium, expugnat, ut simulat, captivitatem tertiam, & libertatem proponit, qua totam captivet Ecclesiam: utpote cujus lucidissimam nubem dispergere, columnam ignis extinguere, arcam violari fœderis, summum, atque unicum sacrificium Dei propitiatorium, quod assidue pro populi peccatis offertur, homo plusquam sacrilegus conatur offerre. Nam missam omni fructu, qui ex ea promanat in populum, pro sua virili despoliat, cum missam negat bonum opus esse, aut populo quicquam prodesse. Qua in re nescio magis ne impietatem hominis admirer, an stultissimam spem, vel potius insanam superbiam, qui cum tam multas ipse commemoret sibi objectas obices, nihil affert secum, quo revellat ullam, sed perinde agit, ac si rupes foret arundine perfossurus. Videt enim, & fatetur obstare sibi sanctorum patrum sententias, missæ canonem, totam denique totius Ecclesiæ consuetudinem, tot seculorum usu, tot populorum consensu corroboratam. Quid ergo præsidii adversus tot acies tam validas, tam invictas opponit? Usitata via grassatur, laborat seminare discordiam, & serere seditiones, plebem in patres excitare; & quo vulgus ad defectionem provocet, stultissima solertia, & facillime coarguenda mentitur, totius exercitus ducem Christum in suis sese castris habere, & evangelii tubam pro se simulat canere. Quo stratagemate nullum unquam fuit excogitatum stultius. Nam quis unquam vivit, aut tam impius, aut tam omnino stupidus, qui Ecclesiam corpus Christi mysticum sic laceratam censeat, ut ubi membrorum omnium compago sit, illinc caput putet esse divulsum, ut

is,

is, qui carnem quam sumpsit, nunquam deseruit; Ecclesiam, propter quam sumpsit carnem, deseruerit; & cum qua se promisit ad finem usque seculi permansurum, ab ea prorsus tot jam seculis abfuerit, atque ad Lutherum tandem conjuratissimum ejus hostem transfugerit?

Verum videamus, obsecro, quid afferat præstigii quo faciat verum videri quod dicit Christum pro se stare. Post longas ambages definit missam, deinde separat à missa missæ cæremonias, excutit cœnam dominicam, & verba Christi trutinat, quibus usus est, cum institueret missæ Sacramentum. Ibi cum testamenti verbum, rem videlicet tam abstrusam reperisset, jam tanquam profligatis hostibus, cæpit ingeminare victoriam; verbis adornat inventum, ut jactare suum, & tanquam mysterium hactenus inauditum magno supercilio docet quid sit testamentum.

Notandum esse clamat, ac memoria tenendum, testamentum esse morituri promissionem, qua nuncupat hereditatem, & instituit heredes: *Hoc igitur Sacramentum* (inquit) *missæ nihil est aliud, quam testamentum Christi. Testamentum vero nihil aliud est, quam promissio hereditatis æternæ nobis christianis, quos suos heredes instituit, corpus, & sanguinem suum, velut signum ratæ promissionis adjiciens.* Hoc igitur decies repetit, inculcat, impigit, infigit, utpote, quod haberi vult immobile fundamentum, super quod ædificet ligna, fœnum, stipulam. Nam hoc fundamento jacto, quod missa Christi sit testamentum, omnem sese jactat impietatem eversurum, quam *impii*, ut ait, *homines invexerunt in hoc Sacramentum*, & se dilucide probaturum, ad communionem recipiendam, sola fide veniendum esse: de operibus, cujusmodi sint, non admodum esse curandum, conscientia quanto magis erronea sit, ac peccatorum, vel morsu, vel titillatione moveatur, tanto sanctius accedi; quanto serenior, purior, & errore purgatior, tanto sumi deterius. Ad

E hæc

hæc missam bonum opus non esse. Missam non esse sacrificium. Missam sacerdoti tantum, non autem populo prodesse. Nihil prodesse defunctis, nihil cuiquam viventium. Impium esse errorem, si missa canatur pro peccatis, si pro cujusque necessitate, si pro mortuis. Inanem esse rem, & impiam, fraternitates, & annuas defunctorum memorias: abolendam esse talem omnium sacerdotum, monachorum, canonicorum, fratrum, religiosorum denique quos vocamus omnium alimoniam. Hæc igitur tot, & tam immensa bona se reperisse gloriatur in eo solo, quod hoc sacrosanctum Sacramentum comperit esse Christi testamentum. Jamque in sententiarios protinus, quos vocat, Doctores, invehitur. Exclamat in omnes, qui declamant apud populum, quod cum illi tam multa scribant, hi tam multa loquantur, & prædicent de Eucharistiæ Sacramento, neutri tamen attingant quicquam de testamento, sed impie cœlent populum bonum illud incomparabile; quod tamen jam olim scisse profuisset: ex missa nihil unquam boni laicos, neque vivos, neque defunctos esse consecuturos. Ob cujus rei ignorantiam denunciat universos hodie sacerdotes, & monachos, cum episcopis, & omnibus suis majoribus, idololatras esse, atque in statu periculosissimo versari. Igitur istud Lutheri mysterium è quo tantas efflat glorias, quod definitionem testamenti, tam accurate ad Sacramentum applicat, quam verum sit non excutio; sed interim certe non video cur hoc inventum, tam novum, tam magnifice jactat pro suo. Nescio quos illic concionantes audiat, hic certe non semel audivimus; eam similitudinem, ad tædium usque tractantes fraterculos, ut non ea duntaxat afferrent, quæ nunc pro novis, & exquisitis affert Lutherus, Christum esse testatorem, testamentum in cœna condidisse, hereditatem promisisse, eandem nuncupasse *Regnum cœlorum*, heredes instituisse fidelium cœtum, Sacramentum hoc sacrum esse signum, quod sit adhibitum pro sigillo; non hæc

(in-

(inquam) tantum, sed & testium numerum, & syngrapham, & alios testamentorum ritus, ex intimis utriusque juris erutos penetralibus, explicarent, atque adamussim omnia applicarent ad Sacramentum. Hoc aliquando concinnius, ac verius quoque quam Lutherus quod ad idem testamentum referebant non tantum quæ Christus fecit in cœna, sed etiam quæ passus est in cruce. Hoc uno tantum impares Luthero quod mirabiles, & hactenus inauditos missæ fructus non invenerunt, quibus & clerus præsentis vitæ fructum omnem, & populus futuræ perderet. Neque enim sacerdotibus quicquam laici temporalis boni conferrent ob missam è qua persuaderentur nihil se spiritualis boni referre. Sed operæ pretium est videre qua ex arbore tam salubres fructus colligat Lutherus. Postquam ergo sæpius inculcavit Eucharistiæ Sacramentum, signum esse testamenti; testamentum vero nihil esse aliud quam promissionem hereditatis, inde continuo censet consequi, ut missa neque bonum opus esse possit, neque sacrificium. Quod quisquis ei concesserit jam illi statim admittendus erit totius ille pestium catalogus, quo totam Ecclesiæ faciem confundit. At quisquis negaverit illi jam tam magno molimine nihil egerit. Nam argumenta quibus ea docere præsefert, pudet propemodum recensere; ita sunt in re tantæ majestatis nugacia prorsus ac frivola. Sic enim colligit (nam ipsius verba recitabo): *Audistis missam nihil aliud esse, quam promissionem divinam, seu testamentum Christi, sacramento corporis, & sanguinis sui commendatum. Quod si verum est, intelligit eam non posse opus esse ullo modo, nec alio studio à quoquam tractari, quam sola fide: fides autem non est opus, sed magistra, & vita operum.*

Mirum est quanto nixu parturiens quam nihil peperit, nisi merum ventum, quem cum ipse tam validum velit videri, ut montes possit evertere, mihi profecto videtur tam languidus, ut agitare non possit arundinem. Nam si verborum tollas involucra, quibus

rem absurdam, velut ximiam purpura vestit, si tollas exclamationes illas, quibus jam velut re dilucide probata toties in totam debacchatur Ecclesiam, & nondum collata manu, tanquam ferox victor insultat, nihil aliud restare videbis, quam nudum, & miserum sophisma. Quid enim aliud dicit tanto verborum ambitu, quam missa est promissio, ergo non potest esse opus? Quem non misereat hominis, si tam stupidus sit, ut ineptiam suam non sentiat? aut quis non indignetur, si sibi conscius tam stupidos tamen omnes existimet christianos, ut tam manifestas insanias nequeant deprehendere? Non contendam cum eo de testamento, & promissione, & tota illa definitione, & applicatione testamenti ad Sacramentum. Non ero tam molestus ei, quam alios fortassis inveniet, si qui bonam ei partem istius fundamenti subruerint, qui & testamentum novum dicant promissionem esse legis evangelicæ, quemadmodum vetus fuit mosaicæ, & testamentum istud negent à Luthero satis scito tractari, neque enim testatori nuncupandum esse nominatim quid relinquat heredi, quem ex asse instituat, neque remissionem peccatorum, quam pro hereditate nuncupatam Lutherus ait, idem esse quod regnum cœlorum, sed viam potius in cœlum. Quas res, atque alias item aliquot quisquis urgere volet ac premere, posset fortassis fundamenti Lutheriani structuram, machinis alicunde concutere; Verum istud eis permittam qui volent. Ego istud ei fundamentum, quod immobile postulat esse non movebo: tantum ostendam ædificium, quod substruxit, facile per se corruere. Quod quo liquidius appareat, consideremus paulisper originem rei, missamque ad primum ejus exemplar examinemus. Christus igitur in illa cœna sanctissima, qua Sacramentum illud instituit, corpus suum, & sanguinem, ex pane & vino confecit, ac tradidit manducandum, bibendumque discipulis, tunc intra paucas horas, idem corpus, eundem sanguinem in ara crucis obtu-

obtulit in sacrificium patri pro peccatis populi; quo sacrificio peracto testamentum consummatum est. In cœna jam morti proximus, quemadmodum solent morientes, testamento quodam, testatus est mentem suam, quid se defuncto fieret in memoriam suam. Instituens igitur Sacramentum, cum suum corpus ac sanguinem exhibuisset discipulis, ait illis: *Hoc facite in meam commemorationem*. Hoc si quis expendet diligenter, videbit Christum sacerdotem æternum loco sacrificiorum omnium, quæ temporarium mosaicæ legis sacerdotium offerebat, quorum etiam pleraque sacrosancti hujus sacrificii typum gerebant unum sacrificium omnium summum, omnium plenitudinem, & quandam veluti summam instituisse, quod & offerretur Deo, & in cibum daretur populo. Qua in re ut Christus sacerdos erat, ita discipuli eotenus repræsentabant populum, qui non consecrabant ipsi, sed consecratum de manu sacerdotis sui sumebant: sed eos statim Deus in sacerdotes elegit, atque instituit, ut ipsi idem Sacramentum facerent in commemorationem ejus: quod quid aliud est, quam ut consecrarent, nec sibi tantum sumerent, sed & exhiberent populo, & offerrent Deo? Nam si ibi nobis instet Lutherus, sacerdotem offerre non posse, quia Christus in cœna non obtulit, recordetur eorum, quæ dixit ipse, testamentum involvere mortem testatoris, nec ante vires, & robur sumere, & tota perfectione compleri, quam eo moriente, qui testatus est. Quam ob rem non ea solum pertinent ad testamentum, quæ prius fecit in cœna, sed etiam oblatio ejus in cruce; nam in cruce consummavit sacrificium, quod inchoavit in cœna; eoque totius rei commemoratio, nempe consecrationis in cœna, & oblationis in cruce, uno celebratur, ac repræsentatur Sacramento missæ, atque adeo verius mors repræsentatur, quam cœna. Apostolus enim cum Corinthiis scriberet: *Quotiescunque panem hunc comederitis, & calicem biberitis*, adjecit, non cœnam domini, sed *mortem domini annunciabitis*.

Ve-

Veniamus ergo nunc ad præclaras istas Lutheri rationes, quibus probat missam, neque bonum opus esse, neque sacrificium, & quanquam præstaret prius tractare de sacrificio, tamen quoniam ille primam quæstionem fecit de opere, sequemur illum. Cum igitur ita colligit, *missa est promissio, ergo non est bonum opus, quia nulla promissio est opus*: dicemus missam quam sacerdos celebrat non verius esse promissionem, quam fuit consecratio Christi; & simul quæremus ab eo, an non aliquod opus tum fecerit Christus? Quod si neget, mirabimur profecto, si cum is opus faciat, qui imaginem facit ex ligno, Christus nullum prorsus opus fecerit, cum carnem suam fecerit ex pane. Quod si ullum opus fecerit, quin id bonum fuerit, nemo, opinor, dubitabit; nam si bonum opus fecit mulier, quæ caput ejus perfudit unguento (*Marci* 14.), quis potest ambigere an bonum opus fecerit Christus, cum corpus proprium, & in cibum exhiberet hominibus, & in sacrificium offerret Deo? Quod si negari non potest, nisi ab eo, qui in re maxime seria valde velit nugari, bonum opus fecisse Christum, nec istud etiam negari potest, in missa bonum opus facere sacerdotem, quippe qui non aliud facit in missa, quam Christus in cœna fecit, & cruce. Hoc enim declarant verba Christi; *Hoc facite in meam commemorationem*. Quibus verbis quid aliud volebat ut in missa repræsentarent, ac facerent, quam quod ipse faciebat in cœna, & cruce? Instituebat enim & inchoabat in cœna Sacramentum, quod in cruce perfecit. Nam hac ratione potissimum nata esse videtur occasio, ut aqua ex Ecclesiæ ritu vino misceretur in calice; quia aqua cum sanguine de latere morientis effluxit in cruce. Cum ergo negari non possit, quin bonum opus & in cœna, & in cruce fecerit Christus, neque etiam quod sacerdos eadem repræsentat ac facit in missa, quomodo tamen fingi potest, missam bonum opus non esse? Quamobrem etiam cum Lutherus ita rem tractet, ut quia laici communio alteri non prodest laico, ideo nec

fas

sacerdotis missa prosit populo, vehementer ipse caecutit, cum tenebras aliis conatur offundere, cum non videat hoc interesse quod laicus nunc recipit tantum è manu sacerdotis, sicut primo receperunt apostoli è manu Christi; sacerdos vero facit quod tum fecit Christus. Nam idem corpus offert Deo, quod obtulit Christus. Qua ex re & illud patet, quam frigidum argumentum sit, quo missam comparat cum Sacramento baptismi, aut conjugii, contendens efficere, ut quoniam laicus baptizari non potest pro alio, aut pro alio uxorem ducere; ideo nec sacerdos missam pro alio possit celebrare. Nam conjugium plane sustulit è Sacramentis, & tecte etiam baptismum, cum dicit non esse vere nisi unum Sacramentum. Cur ergo nunc baptismum comparat, & conjugium cum Sacramento missae, si illa non habet pro Sacramentis? Quanquam etiam si utrunque fateretur esse Sacramentum (quod re vera sunt) tamen neutrum erat sic comparandum huic Sacramento missae, quin hoc Sacramentum, quod est proprium corpus ipsius, qui dominus est Sacramentorum omnium, Sacramenta reliqua possit, quae fecit ipse singulari aliqua praerogativa praecellere; cum clare constet, quod quemadmodum in omnibus aliis Sacramentis sacerdos prodest ministrando singulis; sic in hoc Sacramento dum offert in missa, prodest, & bonum communicat universis. Alioqui si tam severe Lutherus exigat, ut omnia Sacramenta sint inter se similia, & in Eucharistiae Sacramento nihilo potius sit sacerdotis conditio, quam laicorum, quare non cogit ut sacerdos alterius manu semper communicet, nec sinatur sibi Sacramentum sumere, quanquam potest conficere, quemadmodum licet claves habet poenitentiae, semet non potest absolvere? Nam quod affert de fide, quam à singulis censet oportere praestari, & suam cuique fidem prodesse, non sacerdotis, quemadmodum nec Abraam, ut ait, pro omnibus Judaeis credidit: Istud quidem verum dicit, at nihil tamen magis id probat, quod proponit. Nam ne-

que

que Christus ipse à semet oblatus in cruce sine sua cujusque fide servavit populum ; nequis id missam putet cujusque sacerdotis efficere ; quæ tamen missa cujuslibet sacerdotis illis prodest ad salutem , quorum propria fides meruit ut boni , quod tam immensum missa communicat multis , possint esse participes . Quanquam potest , & ad hoc valere nonnunquam , ut incredulo quoque fidem procuret infundi , quemadmodum Christi mors , & passio , procuravit ut gratia daretur gentibus , qua per auditum verbi venirent in fidem Christi . Sed Lutherus satis sentit ipse facile destrui quidquid adstruxerat , si missa possit esse sacrificium , aut oblatio , quæ offeratur Deo . Hanc igitur obicem se pollicetur amoturum, quod quo fidelius facere videatur , & efficacius objicit sibi ipse prius quædam,quæ sibi sentit obstare : *Jam & alterum* , (inquit) *scandalum amovendum est* , *quod multo grandius est* , *& speciosissimum* , *idest quod missa creditur passim esse sacrificium* , *quod offertur Deo* . *In quam opinionem & verba canonis sonare videntur* , *ubi dicitur* : *Hæc dona* , *hæc munera* , *hæc sancta sacrificia* ; *& infra* : *Hanc oblationem* . *Item clarissime postulatur ut acceptum sit sacrificium* , *sicut sacrificium Abel* , *&c.* *Inde Christus hostia altaris dicitur* . *Accedunt hic dicta sanctorum patrum* , *tot exempla* , *tantusque usus per orbem constanter observatus* .

Audisti lector quas obices ipse sibi sentit objectas . Audi nunc vicissim quam Herculeis viribus aggreditur amovere : *His omnibus* (inquit) *oportet constantissime opponere verbum* , *& exemplum Christi* . At quæ sunt igitur illa verba Christi , quæ tot olim sanctis patribus , ac toti Christi Ecclesiæ tot ignorata seculis . Velut novus Esdras nobis Lutherus invenit ? Hoc declarat ipse cum dicit : *Nisi enim missam obtinuerimus esse promissionem* , *seu testamentum* , *ut verba clare sonant* , *totum evangelium* , *& universum solatium amittimus* . Verba nunc audivimus, restat ut videamus exemplum . Exemplum ergo subjungit : *Christus* , inquit , *in cæna novissima*

ſima cum inſtitueret hoc Sacramentum, & condidit teſtamentum, non obtulit ipſum Deo patri, aut ut opus bonum pro aliis perfecit, ſed in menſa ſedens, ſingulis idem teſtamentum propoſuit, & ſignum exhibuit. Iſta ſunt ergo verba Chriſti, iſtud eſt exemplum, è quibus nunc demum Lutherus unus perſpicue videt miſſam non eſſe ſacrificium, nec oblationem. Mirum eſt igitur ex tot Sanctis Patribus, ex tot oculis, quot in Eccleſia tam multis ſeculis idem legerunt Evangelium, nullum fuiſſe unquam tam perſpicacem ut rem tam apertam deprehenderet, imo omnes etiamnum tam cæcos eſſe, ut ne adhuc quidem queant id quod cernere ſe Lutherus jactat, quanquam ipſo moſtrante perſpicere? An non Lutherus hallucinatur potius, & aliquid ſe videre putat quod non videt, & digito conatur oſtendere, quod nuſquam eſt. Nam obſecro qualis eſt iſta probatio cum docere nititur miſſam non eſſe ſacrificium, ex eo quod ſit promiſſio? quaſi promiſſio, & ſacrificium ita ſibi mutuo pugnarent, quemadmodum frigus & calor. Quæ Lutheri ratio adeo prorſus friget, ut nec reſponſio digna videatur. Nam legis moſaicæ tam multa ſacrificia, quanquam eſſent figura omnium futurarum rerum, tamen promiſſiones erant & ipſa. Promittebant enim ea propter quæ fiebant, non modo futura quondam illa quorum erant figuræ, ſed etiam liberationes, expiationes, purgationes, purificationes populi tunc præſentis, pro quo more ſolemni quotannis offerebantur. Quæ res cum tam aperta ſit, ut nemo prorſus eam poſſit ignorare, ridicula plane diſſimulatio eſt iſta Lutheri, cum nunc argumentetur fieri id non poſſe, quod non ipſe tantum, ſed populus quoque novit tam ſæpe factum. Nunc veniamus ad exemplum Chriſti, quo nos arbitratur Lutherus vehementer opprimi, propterea quod Chriſtus in cœna ſacramento non uſus eſt pro ſacrificio, nec obtulit patri, ex quo probare conatur, quod miſſa quæ reſpondere debet exemplo Chriſti, quo fuit inſtituta, non poteſt eſſe ſacrificium, nec oblatio.

F Si

Si Lutherus tam rigide nos revocet ad exemplum cœnæ dominicæ, ut nihil sacerdotes permittat facere, quod ibi Christus fecisse non legitur, sacramentum quod consecrant, nunquam ipsi recipient. Suum enim corpus Christi in evangelio non legitur, ubi cœna scribitur, ipsum recepisse. Nam quod Doctores aliquot eum recepisse tradunt, & quod idem canit Ecclesia, nihil potest pro Luthero facere, cum illi neque Doctores omnes, neque totius Ecclesiæ fides ullam faciat fidem, neque credendum censeat quicquam (nam ita scribit in sacramento ordinis) nisi firmatum scripturis, & iisdem etiam claris: cujusmodi certe scripturis, non, opinor, inveniet quod suum corpus in cœna receperit Christus: ex quo sequitur, ut dixi, nec sacerdotes debere quod consecrant ipsi, recipere, si tam rigide nos obstringat Lutherus ad exemplum cœnæ dominicæ. Quod si ideo concedat recipiendum sacerdotibus, quia receperunt apostoli, & eos contendat id jussos facere, quod tunc apostoli fecerunt, non quod Christus: hac ratione nunquam consecrabunt sacerdotes. Consecrabat enim Christus non apostoli. Res ergo docet non id solum sacerdotes in hoc sacramento facere, quod Christus fecit in cœna; sed etiam quod postea fecit in cruce, quædam etiam tradentibus apostolis, quæ Christus aut nusquam fecit, aut certe non legitur usquam fecisse; cujusmodi sunt gestus, & signa quibus utuntur dum consecrant, quorum ego nonnulla credo ab ipsis promanasse apostolis. Præterea, quod in canone missæ quædam verba velut à Christo prolata recensent, quæ nusquam in scriptura sacra leguntur, & tamen non dubitatur quin dixerit. Multa enim dicta sunt & facta per Christum, quæ nullus evangelistarum complectitur, sed quædam recente memoria eorum qui interfuerunt, velut per manus deinceps tradita ab ipso apostolorum tempore ad nos usque provenerunt: *Hæc quotiescunque feceritis in mei memoriam facietis*; atque hæc usque adeo pro comperto habet Christi verba fuisse, ut in-

inde sumat argumentum neminem cogi ad recipiendum sacramentum, sed rem cujusque relictam arbitrio; tantum ad hoc adstringi ut quoties facimus, faciamus in memoriam Christi. Hæc ergo verba non legit apud Evangelistas in cœna domini. Nam illic nihil aliud legitur, quam, *Hoc facite in mei commemorationem*. Ubi ergo legit illa verba: *Hæc quotiescunque feceritis*, an non in missa? Opinor certe non alibi; nam apud apostolum alia sunt. Igitur qui tantum fidit, & utitur illis verbis, quia reperit in canone, cur non pari fide suscipit ejusdem verba canonis, quibus missa oblatio dicitur & sacrificium? Quamobrem si sacerdotes in missa fatetur recte recipere quod consecrant, quanquam nulla scriptura clara, cujusmodi solum recipit Lutherus, Christum testetur illud nec in cœna fecisse, nec usquam, non debet mirum videri Luthero, si sacerdos offerat Christum patri, quod non uno loco (clara testante scriptura) Christus ipse fecit in cruce. Nam crucem etiam ad testamentum in cœna factum pertinere, Lutheri quoque ratio demonstrat, cum testamentum dicit mortis testatoris involvere, utpote qua sola perficitur. Præterea non aliunde (quod dixi) videtur & id institutum ut aqua vino misceretur in sacramento: quæ res non in cœna legitur esse facta, sed cruce. Desinat ergo Lutherus argumentum nugax opponere, ut qui Christus in cœna sese non obtulit, ideo sacerdos non offerre credatur in missa, in qua non solum repræsentat quod in cœna fecit Christus, sed etiam quod in cruce, in qua consummavit Christus quod inchoavit in cœna.

At postremum argumentum Lutheri quo velut anchora sacra sustinetur navis, omnium est nugacissimum: *Quomodo*, inquit, *fieri potest ut sacerdos offerat Deo quod ipse sumit?* *Repugnat*, inquit, *missam esse sacrificium, cum illam recipiamus*. *Idem simul recipi & offerri non potest, nec ab eodem simul dari & accipi*. Deterret nos ubique Lutherus à rationibus philosophi-

cis, cum ipse in re tam clara se firmet in ineracissimo sophismate. Nam quod unquam fuit sacrificium in lege mosaica, quod non sumebant qui offerebant? An quod Deo offerebatur ipse comedebat? (Psalm.49.) *Nunquid ego manducabo carnes taurorum, aut sanguinem*, inquit Deus, *hircorum potabo*. Præterea si Christus & sacerdos fuit, & sacrificium, cur non potuit Christus instituere ut sacerdos, qui idem sacrificium repræsentaret, victimam & offerret, & sumeret? Sed hac in re ne Lutherum videar imitari, qui nihil habet pro se, nisi quod è suo fingit capite, afferemus quod dicit Beatus Ambrosius de missa: *Quanta*, inquit, *cordis contritione, & lacrymarum fonte, quanta reverentia & tremore, quanta corporis castitate atque animi puritate, istud divinum & cæleste mysterium est celebrandum Domine Deus, ubi caro tua in veritate sumitur, ubi sanguis tuus in veritate bibitur, ubi summis ima, humanis divina junguntur; ubi adest sanctorum præsentia, & angelorum; ubi tu es sacerdos, & sacrificium, mirabiliter, & ineffabiliter? Quis digne hoc potest celebrare mysterium, nisi tu Deus omnipotens offerentis feceris dignum?* Videtis ut hic Beatissimus Pater, & *oblationem* appellet missam, & in eadem, Christum ipsum dicat, & sacerdotem esse, & sacrificium, quemadmodum fuit in cruce. Cujus authoritati quantum Lutherus tribuat, viderit ipse; quantum vero tribuerit Beatus Gregorius facile declaravit, cum illum imitatus, ita scriberet: *Quis fidelium dubitare possit in ipsa immolationis hora ad sacerdotis vocem cælos aperiri, in illo Christi mysterio Angelorum choros adesse, summis ima sociari, terrena cælestibus jungi, unum quid ex visibilibus & invisibilibus fieri?* & alibi: *Hæc namque singularis victima ab æterno interitu animas solvit, quæ illam nobis mortem unigeniti reparat*. Nec minus aperte dum dicit: *Hinc ergo pensemus quale sit pro nobis istud sacrificium, quod unigeniti filii passionem semper imitatur*. Videmus ut non solum Divus Ambrosius, sed & Beatus Gregorius *immolationem*

molationem appellat missam, & *sacrificium*; ac fatetur in ea non ultimam tantum Christi cœnam, quod Lutherus ait, sed & passionem ejus repræsentari. Nec tamen istud soli censuerunt illi, nam & Augustinus non semel idem fatetur. Ait enim de missa: *Iteratur quotidie hæc oblatio, licet Christus semel passus sit: quia quotidie labimur, Christus pro nobis quotidie immolatur.* Item: *Eucharistia est oblatio benedicta, per quem benedicimur: ascripta, per quem omnes in cœlum ascribimur: rata, per quam in visceribus Christi censemur.*

Cum igitur viri tam eruditi, tam sancti missam dicant oblationem, & sacrificium, cum per eam non cœnam tantum sentiant, sed etiam passionem Christi commemorari, cum inde tam immensa bona provenire fateantur, cum iisdem consentiens eadem in missa tota decantet Ecclesia, vehementer admiror qua fronte Lutherus audeat clamare contrarium, missam non esse sacrificium, non esse oblationem, non prodesse populo: eludens authoritatem tot Sanctorum Patrum, imo totius Ecclesiæ, vanissimo figmento suo, quasi omnia quæ de oblatione, & sacrificio fiunt, & dicuntur in missa, intelligerentur de reliquiis judaici ritus, quo levasse dicit sacerdotem ea, quæ offerebantur à populo. Quod Lutheri commentum tam ineptum visum est, & tam absurdum etiam ipsi Luthero, ut dubitaverit, an Sanctorum Patrum sententias, & Ecclesiæ totius consuetudinem, tam futili ratione defenderet, an potius ex professo contemneret: *Nam quid dicemus,* inquit, *ad canones, & authoritates patrum? Respondeo,* inquit, *si nihil habetur quod dicatur, tutius est omnia negare, quam concedere opus, ac sacrificium esse, ne verbum Christi negemus simul cum missa pessundantes; tamen quo servemus & eos, dicemus illa omnia esse ritus judaici.* Ergo ne nihil dicatur, homo civilis, & honori sanctorum patrum parcens, & honori totius Ecclesiæ, tanquam officii gratia, ne stulte loqui viderentur, præclarum illud figmentum suum de reliquiis judaici ritus,

tus,

tus, pro velamento dignatus est eorum pudendis prætexere, quod si quis amoveat, eorum periculo fecerit. Nam Lutherus ingenue non veretur, si quis eum stringat arctius, quidquid unquam fuit Sanctorum Patrum, quidquid unquam in Ecclesia moris fuit, exsufflare potius, videlicet, quam concedat missam bonum opus esse, vel sacrificium, hoc est, potius quam concedat verum esse, quod verum est. Nam quod ait, eos negare verbum Christi, ac fidem simul cum missa pessundare quicunque dicunt missam esse sacrificium, nemo est, opinor, qui credat hac in parte Luthero, nisi primum doceat aut aliud evangelium legisse se, quam Sancti illi Patres legerunt, aut illud idem vel legisse diligentius, vel intellexisse melius, aut sibi denique majorem esse curam fidei, quam ulli unquam hactenus mortalium fuerit. At evangelium credo non proferet nobis aliud, neque si proferet, audietur, etiamsi angelus cum eo de cœlo descenderit. Illud vero quod profert, neque diligentius excussit, neque perspicit acutius quam olim & excussum est, & perspectum ab illis, quorum se reperisse dixit illic, quod nunc iste jactat reperisse sese, missam bonum opus non esse, non esse oblationem, non esse sacrificium. Denique fidei cura cujusmodi fuit utrisque non potest cuiquam esse obscurum, qui quid utrinque scriptum sit, non oscitanter expenderit. Veteres illi viri sanctissimi viderunt, sicut sacramentorum omnium hoc esse summum, quod ipsum sacramentorum dominum complectatur: ita sacrificiorum omnium hoc esse unicum, quod solum in loco tot olim sacrificiorum restiterit: postremo, operum omnium, quæ pro salute populi fieri possunt, longe lateque saluberrimum. Nam cum cætera sacramenta prosint singulis solum, hoc in missa prodest universis: & cum omnes orationes, quibus alius pro alio intercedit apud Deum, non impediri tantum, sed & frustra fieri possint hominum vitio; misericors Dei clementia, missam instituit pro salute fidelium,

delium; in qua suum ipsius corpus offeretur; tam salubre sacrificium, ut ejus fructum nullius ministri quantavis iniquitas à populo suo vel avertere possit, vel imminuere. Hæc Patres illi sanctissimi cum vidissent, summam habuerunt curam, summam adhibuere diligentiam, ut propitiatorium hoc sacramentum, & fide quam maxima posset, haberetur, & honore quam posset maximo coleretur; eoque cum alia multa, tum hoc quoque sedulo tradiderunt, panem & vinum in Eucharistia non manere, sed in carnem, & sanguinem Christi veraciter esse conversa. Missam sacrificium esse docuerunt in quo Christus ipse pro populi christiani peccatis immolatur. Tum quoad mortalibus licet, immortale mysterium venerando, cultu & mysticis ornarunt ritibus. Populum, dum celebratur in sua salutis procuratione venerabundum adesse jusserunt. Denique ne laici dissuetudine recipiendi sacramenti, paulatim ex toto desinerent, sanxerunt ut semel saltem quotannis Eucharistiam quisque susciperet. His igitur atque aliis ejusmodi multis, sancti patres Ecclesiæ, aliis alii temporibus solicitudinem suam circa sacramenti hujus reverendi fidem, venerationemque declararunt. Ideo jactare non debet Lutherus id, quod jactat tamen, eos qui missam dicunt esse sacrificium, aut alii quam sumenti prodesse, verbum Christi, fidemque ac missam ipsam pessundare.

At Lutherus Christi verbum, fidemque, ac missam ipsam ne pessundentur & corruant, quo pacto suis humeris sustinet, id vero vicissim considerare profuerit. Initio nomen ipsum sacramenti demutat in deterius; & cum tot seculis appellatum sit *Eucharistia*, vel *Sacramentum corporis Christi*, ille, ne nomen audientes admoneat majestatis rei, jubet vocari *panem*. Deinde panem, & vinum, quæ veteres fatentur in corpus & sanguinem Domini, Lutherus adhuc manere docet integra, ut ordine paulatim honorem à Christo traducat in panem. Tum, licet non damnet Ecclesiam, quæ ritibus,

bus, & cæremoniis ornavit, & ampliavit missam; tamen censet quod missa foret multo christianior, si vestium, cantuum, gestuum, & cæterarum cæremoniarum omnium pompa tolleretur, ut esset vicinior, & proximior primæ omnium missæ, quam Christus in cœna celebravit cum Apostolis; imo vero ut quam minimum supersit eorum, quæ simplices animos plebeculæ commoveant, & in venerationem numinis invisibilis, visibilis honoris majestate convertant. Ad hæc docet, & omnibus modis inculcat, missam bonum opus non esse, oblationem non esse, nemini prorsus è populo prodesse. Quorsum hæc tam sancta, & evangelica lectio? nempe ut populus totus, missa relicta sacerdoti; cui soli prodesse persuasum habeant, negligant ipsi, & suum officium rei sibi inutili subducant. Denique, ut ipsi quando communicantur, tantum fidem afferant testamenti se fore compotes, qualescunque conscientias attulerint, immo quo magis erroneas attulerint, & peccatorum vel morsu, vel titillatione turbatas, tanto magis se noverint divinæ promissionis esse participes; præsertim cum sacramentum hoc sit medicina peccatorum, præteritorum, præsentium, & futurorum, quæ nullum sibi locum reperiret, scilicet in eo qui nimis anxie semet prius ideo à peccati morbo purgaverit, ut secundum Apostoli præceptum probans semetipsum, conscientia quam maxime potest pura, & sincera discumbat in mensa Domini: ut cum dicere non possit, *Justificatus sum*, illud saltem possit, *Nullius mihi conscius sum*. Lutherus ergo postea quam justificationem istam docuit brevem & compendiariam ad suscipiendam Eucharistiam, nempe, in sola fide promissionis, nullis operibus bonis, levissima disquisitione conscientiæ, postremo, ne quicquam desit absolutæ sanctimoniæ ad suscipiendum sacramentum, suum votum aperit, quoties, & quibus anni temporibus potissimum velit cogi populum communionem sumere; nempe, prorsus nullo. Quid ita? quid? an quisque

nam

tam cæcus est, ut non videat quorsum hæc tam putida tendant? Certe non aliorsum quam ut populus sensim à communione sacramenti descifcat in totum, qui primum à quotidiana communione deflexit in septimum quenque diem, post in longius distulit, tandem destiturus videbatur omnino, nisi patres illud veriti, sanxissent, ut ter in anno quisque communicaret, interminati non habendum pro christiano, qui non obtemperasset. At nec id tamen diu potuit obtineri. Quamobrem ad ultimum eo descensum est, ut inferius descendi non possit, nisi ferme prorsus ad inferos, nempe ut saltem semel in anno communicemus: quam consuetudinem si Lutherus ut optat, posset amoliri, mundus refrigescente in dies fervore fidei, propediem profecto redigeretur eo quo jam pridem pervenisset, nisi hoc solenni quotannis communicandi ritu fuisset retentus, ut aliquando nullum ferme remaneat in populo communicandi vestigium, fortasse nec in clero quidem, si Lutherus obtinere possit ut missa, non apparatu tantum, & cæremoniis, sed populi quoque frequentia, spe, ac veneratione spolietur. Hæc sunt ergo præclara illa promissa Lutheri. Hæc est speciosa illa libertas, quam pollicetur ex Ecclesia catholica venientibus ad se, nempe ut liberentur aliquando ab usu & fide sacramenti. Quamobrem ego hac de re amplius disputare supersedeo, utpote re magis ex se perspicua, quam ut cuiquam disputari debuerat. Tantum indicasse non oberit astutissimas versuti serpentis insidias, quibus jam perspectis (perspicit enim non dubito, quisquis non plane cæcus est) non erit opus hortari quenquam, ut prævisa mala devitet. Nemo erit, opinor, tam vecors, ut ex Ecclesia Dei descifcat in synagogam satanæ: è Christi servitute fugiens, cui servire regnare est, afferat se in libertatem propositam à Luthero, ubi solo libertatis nomine sciens prudensque in præmonstratas diaboli pedicas injiciat pedes. Sed una cum psalmista omnes Christi fideles hunc versum

clament : *A judiciis tuis non declinabimus*, *quia tu legem posuisti nobis* (*Psal.* 118.) .

Reliquis ergo sacramentis nihil opus est immorari, quorum pleraque omnia tollit , cum Eucharistiæ sacramentum , quod unicum ferme relinquere videbatur , tamen ut ostendimus, ita tractarit, ut nemini relinquat dubium , quin & illud quoque paulatim machinetur amoliri , nec ullum sane sacramentum laudat , nisi in alterius injuriam . Nam sic & baptismum effert, ut deprimat pœnitentiam. Quanquam baptismum etiam ipsum tractavit sic, ut satius multo fuerit non attigisse . Nam primum quo videretur sancti rem sanctam tractaturus , multis verbis docet fidem habendam promissioni divinæ , quæ salutem promittit credentibus & baptizatis . Irascitur , & insectatur Ecclesiam , quod christiani non docentur hanc fidem , quasi quisquam sit usquam tam rudis christianæ fidei , ut hoc sit docendus : & tamen tanquam rem novam , & inauditam ferme Lutherus hoc proponit , cum insigni contumelia doctorum omnium . Sed hoc non est ei novum in rebus notis tanquam novis nugari . Qui postquam hanc fidem verbis multis ostendit , deinde fidei divitias in hoc extollit, ut nos reddat pauperes bonorum operum, sine quibus , ut beatus Jacobus ait , fides omnino mortua est (*Jacobi* 2.) . At Lutherus sic fidem nobis commendat , ut non solum permittat nobis vacationem ab operibus bonis , sed etiam suggerat audaciam qualiumcunque facinorum . Ait enim : *Jam vides quam dives sit homo christianus* , *sive baptizatus* , *qui etiam volens non potest perdere salutem suam quantiscunque peccatis* , *nisi nolit credere* . *Nulla enim peccata eum possunt damnare* , *nisi sola incredulitas* . O vocem impiam , & omnis impietatis magistram , ita per se exosam piis auribus , ut non sit opus eam redarguere . Ergo non damnabit adulterium , non damnabit homicidium , non perjurium , non parricidium , si tantum credat se quisque salvandum fore per virtutem promissionis in baptismate .

mate? Nam hoc dicit apertissime, nec quicquam corrigunt hanc sententiam verba, quæ statim subjungit, immo verius augent, ait enim: *Cætera omnia si redeat vel stet fides in promissionem divinam baptizato factam, in momento absorbentur per eandem fidem, immo veritatem Dei, quia seipsum negare non potest, si tu eum confessus fueris, & promittenti fideliter adhæseris.* Quibus verbis quid aliud dicit, quam quod dixit prius? si absit incredulitas, cætera flagitia omnia in momento absorberi in sola fide, si confessus fueris Christum, & ejus promissioni fideliter adhæseris, hoc est, firmiter credideris te salvandum per fidem, quidquid feceris. Et quominus dubites quo tendat: *Contritio*, inquit, *& peccatorum confessio, deinde & satisfactio, & omnia illa hominum excogitata studia subito te deserent, & infaliciorem reddent si in ipsis tete distenderis oblitus veritatis hujus divinæ.* Cujus veritatis? Nempe hujus, quod nulla peccata possunt te damnare, nisi sola incredulitas. Quæ christianæ ferent aures pestilens hoc serpentis sibilum, quo baptismum non in aliud levat, quam ut premat pœnitentiam, & baptismatis gratiam statuat impune peccandi licentiam? In quam sententiam & istud facit, quod ei non placet illud beati Hieronymi, pœnitentiam esse secundam tabulam post naufragium, negat peccatum fidei esse naufragium, & sic disputat, tanquam illud verbum prorsus interimat omne robur fidei. At quis nescit nisi Lutherus peccatorem non solum non salvari per solam fidem baptismi, sed etiam illum ipsum baptismum ei cessurum in cumulum damnationis? Et merito quia læsit Deum, à quo totam acceperat baptismi gratiam, & cui plus à Deo datur, ab illo vicissim plus exigitur. Igitur cum fidem per opera mala peremerit, cur dici non potest fecisse naufragium qui & ei gratia decidit in manus dæmonum, e quibus absque pœnitentia non reponitur in eum statum ut baptismus ei rursus prodesse possit? Num hic impie scripsit Hieronymus, num impie tota sentit Ec-

clesia, quæ non credit Luthero, sine pœnitentia per solam fidem, christianos esse tutos in mediis sceleribus? Præterea sic totus est in fide sacramenti, ut non admodum curet de forma verborum, cum verbum tamen, per quod significatur aqua non minoris esse momenti, quam aqua ipsa, in qua si putat adhibendam esse curam, ut pura sit, & elementaris, nullam ne decet adhiberi ad inquirendam, & exercendam veram aliquam verborum formam, quam certum sit, & nunc observari per Ecclesiam, & olim in usu fuisse veteribus?

Post hæc ita magnificat fidem, ut propemodum videatur innuere solam fidem sine sacramento sufficere. Nam interim sacramentum privat gratia; dicit, sacramentum ipsum nihil prodesse; negat sacramenta gratiam conferre, aut gratiæ efficacia signa esse, aut omnino quoad efficaciam significationis sacramenta legis evangelicæ differre quicquam à sacramentis legis mosaicæ. Qua in re non multum disputabo, sed tamen videtur mihi, cum omnia in figuris contingerint judæis, quarum veritas est in lege christiana nihil absurdi consecuturum si quis credat sacramenta quibus utitur Ecclesia tantum synagogæ sacramentis, quantum lex nova veterem legem antecellit, hoc est, quantum corpus umbram superat. Quod ego tamen neque primus cogito, neque solus. Hugo de Sancto Victore quem nemo non habet & pro viro docto, & bono: *Dicimus*, inquit, *sacramenta omnia signa esse quædam ejus, quæ per illa datur gratiæ spiritalis. Oportere autem ut secundum processum temporum spiritualium gratiarum signa magis semper ac magis evidentia, ac declarativa formarentur, ut cum effectu salutis cresceret cognitio veritatis*. Et paulo post: *Quia circumcisio eas tantum, quæ foris sunt, enormitates amputare potest: eas vero, quæ intrinsecus sunt, pollutionum sordes mundare non potest, venit post circumcisionem lavacrum aquæ, totum purgans, ut perfecta justitia significaretur*. Nemo ne-

negabit, opinor, hunc saltem doctorem sentire, sacramentum baptismi, & interius purgare, & efficacius perfectam significasse justitiam, quam fecerit circumcisio. Qua in re Lutherus duas vias commemorat, & utranque refutat: Alteram, qua arbitrati sunt plurimi esse aliquam virtutem occultam spiritalem in verbo, & aqua, quæ operetur in animo recipientis gratiam Dei: alteram eorum, qui nihil virtutis tribuerunt sacramentis, sed gratiam censuerunt à solo Deo dari, qui assistit ex pacto sacramentis à se institutis. Sed quoniam utrique in hoc consentiunt sacramenta esse efficacia signa gratiæ, utranque viam rejicit Lutherus. Ego ut nescio utra via sit verior, ita neutram audeo plane contemnere. Nam & illa ipsa via, cui nunc pauciores assentiunt non omnino videtur absurda quod aqua ipsa per verbum occultam habeat animæ purgandæ potentiam. Nam si creditur ignis in animam agere, vel ad punienda, vel ad expurganda peccata, quid vetat potestate Dei, per quam & illud fit, aquam quoque ad eluendas animæ sordes posse penetrare? In quam sententiam videntur & Augustini verba facere, cum ait: *Aqua baptismi corpus tangit, & cor abluit*. Et illud Bedæ quoque dicentis quod Christus tactu mundissimæ carnis suæ vim regenerativam contulit aquis. Præterea videtur illud in idem vergere quod Propheta canit Ezechiel: *Lavi te aqua, & emundavi sanguinem tuum ex te* (*Ezech.*10.). Quæ verba quanquam de præterito loquitur, ante baptismum institutum, tamen, ut mos est prophetarum, de futuro intelliguntur, nec de corpore duntaxat abluendo loquitur, in quo nihil est dignum, quod Propheta prædiceret, nec alia ablutio unquam abluit animæ crimina, præter sacramentum baptismi. De illo igitur interlocutus videtur Ezechiel in persona Dei prædicentis in sacramento baptismi mundationem futuram esse per aquæ lavacrum. Quod ipsum paulo post idem Propheta prosequitur apertius, per verbum de futuro: (*Ezech.*36.) *Effundam*,

dam, inquit, *super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris*. An non per aquam promittit emundationem? Quanquam multo adhuc apertius rem videtur ostendere Zacharias: *Exibunt*, inquit, *aquæ vivæ de Jerusalem, medium earum ad mare orientale, & medium earum ad mare novissimum* (*Zach*.14.). Hic sermo annon nobis evidenter baptisma dipingit? Aquam videlicet de Ecclesia manantem, quæ & originale peccatum purget, & actuale, quam non *mortuam* appellat, sed *vivam*, ut ostendat, opinor, per occultam sanctificationem Dei elemento corporeo vim vitæ spiritalis infusam. Quanquam ut dixi qua via Deus per sacramenta infundat gratiam, neque mihi judicium arrogo, neque valde vestigo: (*Rom*.2.) *Cum sint investigabiles viæ ejus*: Sed certe aliqua via credo fecisse Deum, ut illic aqua non sit otiosa, ubi tam multa, & tam magna prædicat facienda per aquam, præsertim cum & aqua, & sal, & alia quoque corporea sine sacramento fidei, per verbum Dei recipiant spiritalem vim, nisi prorsus vana sint omnia, quibus cerei, ignis, aqua, sal, panis, altare, vestes, anuli, vel adjurantur exorcismis, vel invocatione gratiæ benedicuntur. Quæ si vim ullam recipiunt, aut ullam numinis præsentiam extra sacramentum, quanto magis credibile est, aquam è Christi latere manantem spiritalem vitæ vim fonti regenerationis infundere? De quo Christus ipse pronunciat, quod *nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu Sancto non poterit videre regnum Dei*: *Ad quod*, ut ait Apostolus, *vocamur in baptismo*. Quo in baptismo, quod Lutherus multum tribuit fidei, non adversor, modo ne tantum tribuat fidei, ut fides malam vitam defendat, aut quæ formare debet, exterminet sacramenta. At cum certam illam, & indubitatam fidem exigit in suscipiente sacramentum, ego potius optandam, quam exigendam puto. Nam, & Beatus Petrus, cum ita populum hortaretur: (*Actorum* 2.) *Pœnitentiam agite, & baptizetur unusquisque vestrum*

in

in nomine Jesu Christi in remissionem peccatorum vestrorum & accipientis donum Spiritus Sancti. Non dubito quin paratus fuerit ad baptismum recipere totum populum, nec tamen à toto populo repente exigeret illam summam, certam, & indubitatam fidem Lutheri, quam nemo se satis sciret attigisse: sed promittebat ex ipso sacramento omnibus, qui se duntaxat offerrent, & cuperent remissionem peccatorum & gratiam. Nam magna quædam res est certa, & indubitata fides, neque semper, neque cuique contingit etiam ex his fortasse qui sibi contigisse non dubitant. Ego profecto sperare non dubitem, quin Dei benignitas suis sacramentis assistat, & visibilibus signis invisibilem infundat gratiam, & sacramenti sui fervore tepores credentium adjuvet: multos per sacramenta consequi salutem, qui de sua fide non amplius polliceri possunt, quam potuit ille, qui dixit, (*Marci 9.*) *Credo domine, adjuva incredulitatem meam*. Qua in re si cui alii, præter adversario videar nimium sacramento tribuere, sciat, me nihil definire, nihil omnino statuere quod præjudicet fidei, cui ego nihil derogo, sed ut solam fidem, sine sacramento non puto sufficere in eo, qui sacramenti compos esse potest, ita neque sacramentum sufficere sine fide, sed utrunque oportere concurrere, & utriusque robur cooperari, & tutius opinor aliquid sacramento concedere, quam tantum dare fidei, quantum donat Lutherus, qui sacramento neque gratiam relinquit, neque efficaciam signi. Præterea fidem ipsam nihil facit aliud, quam flagitiosæ vitæ patrocinium, quemadmodum ante uberius declaravimus. Quam rem quo magis astrueret postquam sacramenta privavit gratia, Ecclesiam privat, & votis omnibus, & legibus. Nec quicquam movet illum, quod Deus ait: *Vovete & reddite* (*Psalm.75.*). Sed de votis non dubito quin exurgent ex his, quos ille *vovistas* vocat, & *votarios*, qui pro sua professione respondeant. Nam illos ex Ecclesia semel ferme

prorsus

prorsus eliminat universos. De legibus vero demiror hominem præ pudore potuisse tam absurda cogitare, quasi christiani peccare non possent, sed tam perfecta foret tanta multitudo credentium, ut nihilo decerni debeat, vel ad cultum Dei, vel ad vitanda flagitia. Sed eadem opera, & eadem prudentia tollit omnem potestatem, & authoritatem principum, & prælatorum. Nam quid faciet rex aut prælatus, si neque legem potest ponere, neque positam exequi, sed populus absque lege velut navis absque gubernaculo fluctuet? Ubi est ergo illud Apostoli: (*Roman.* 13.) *Omnis creatura potestatibus sublimioribus subjecta sit?* Ubi illud? (*Ibidem*) *Si male agis, regem time: non enim sine causa gladium portat?* Ubi illud: (*Hebræorum* 13.) *Obedite præpositis vestris, sive regi quasi præcellenti*, & quæ sequuntur. Cur igitur ait Paulus: (1. *Timoth.* 3.) *Bona est lex?* & alibi: *Lex est vinculum perfectionis* (*Colossen.* 13.). Præterea cum ait Augustinus: *Non frustra sunt instituta potestas regis, & cognitoris jus, ungula carnificis, arma militis, disciplina dominantis, severitas etiam boni patris. Habent omnia ista modos suos, causas suas, rationes, utilitates; & hæc cum timentur, & mali coercentur, & boni quieti inter malos vivunt.* Sed de regibus supersedeo, ne videar, meam causam agere. Illud quæro si nemo nec homo nec angelus potest super hominem christianum legem ponere, cur tot leges ponit apostolus & de legendis episcopis, & de viduis, & de velandis fœminarum capitibus? cur statuit ne fidelis conjunx ab infideli discedat, nisi deseratur. Cur audet dicere: (1. *Cor.* 7.) *Cæteris dico ego, non dominus?* Cur exercuit tantam potestatem, ut fornicariam Satanæ juberet tradi in interitum carnis? (*Ibid.* 5.) Cur Petrus Ananiam, & Sapphiram simili pœna percussit, (*Actuum* 5.) quod è sua ipsorum pecunia paulùm reservassent sibi? Si multa statuebant Apostoli præter speciale præceptum domini super christianum populum, cur non idem propter populi commodum faciant ii, qui suc-

successerunt in apostolorum locum ? Ambrosius Mediolanensis Episcopus vir sanctus & nihil arrogans jubere non dubitavit, ut per suam diœcesim conjuges in quadragesima, conjugalibus abstinerent amplexibus : & indignatur Lutherus si Romanus Pontifex successor Petri, Vicarius Christi, cui Christus velut Apostolorum principi tradidisse creditur claves Ecclesiæ, ut cæteri per illum & intrarent, & pellerentur, jejunium indicat, aut preculas ? Nam quod suadet corpore parendum esse, animo retinendam libertatem, quis tam cæcus est, ut strophas istas non videat ? Cur ignem gerit & aquam homo simplex & sanctulus ? Cur jubet velut apostoli verbis hominum servos non fieri, hominum statutis non subjici, & tamen parere jubet Pontificis injustæ tyrannidi ? An Apostolus hoc pacto prædicat ? Reges nihil juris habent in vos, injustum feratis imperium : Domini jus non habent in vos, feratis injustam servitutem. Si Lutherus parendum esse non putat, cur parendum dicit ? Si parendum censet, cur ipse non paret ? Cur homo versipellis talibus ludit technis ? Cur in Pontificem, cui dicit obediendum esse, conviciis insurgit ? Cur tumultum suscitat ? Cur in illum concitat populos, cujus vel tyrannidem (ut vocat) fatetur esse ferendam ? Profecto non ob aliud, opinor, quam ut favorem sibi conciliet improborum, qui suorum scelerum impunitatem cuperent, & eum qui pro libertate eorum jam decertat, caput ipsius instituerent, & Ecclesiam Christi tandiu supra firmam petram fundatam demolirentur, & Ecclesiam novam ex improbis, & flagitiosis conflatam erigerent, contra quam clamat Propheta (*Psalm.25.*) *Odivi Ecclesiam malignantium, & cum impiis non sedebo* : & una cum illo nostra clamat Ecclesia : *Dirige me in veritate tua, quia tu es Deus salvator meus, & te sustinui tota die.*

De Pœnitentia.

DE Pœnitentia pœnitet audire quas nugas, quæ somnia, quam absurda, quam impia, quam sibi repugnantia deblateret. Primum suo more, velut novum proponit, quod omnibus est notissimum, fidem habendam promissioni Dei, qua promisit pœnitenti remissionem peccatorum: & jam insectatur Ecclesiam, quod hanc fidem non doceat. Quis est, obsecro, qui hortatur quemquam ad Judæ pœnitentiam, ut doleat quod commisit, nec tamen speret remissionem? Quis doceret orandum pro venia, nisi qui doceret promissam pœnitenti veniam? Quid prædicatur sæpius quam Dei tam immensa clementia, ut nulli quantumvis scelerato, se emendanti claudat misericordiam? (*Ezech.*18.) Nemo ne præter Lutherum legit unquam: *Quacunque hora ingemuerit peccator salvus erit?* (*Joan.*8.) Nemo legit dimissam adulteram, veniæ prophetæ datam, non adulterii tantum, sed homicidii quoque? (2. *Regum* 12.) Paradisum latroni datum, & eo datum tempore, quo commissa prius flagitia, nulla potuit satisfactione redimere? (*Lucæ* 25.) Tantum abest ut hæc non doceatur fiducia consequendæ veniæ, quam præteritam esse clamat Lutherus, ut potius in eam partem nimii sint, qui populos docent, ita per se libenter in hanc fiduciam præcipites, ut magis in alteram partem sint avocandi, qua contemplentur severam, atque inflexibilem Dei justitiam. Decuplo enim plures invenies, qui nimia peccent istius promissionis fiducia, quam desperatione remissionis obtinendæ. Desinat ergo Lutherus eam rem pro nova nobis, & admiranda proponere, quam nemo non novit. Desinat quiritari desuetam esse, quia nihil est usitatius.

De Contritione.

O*Bliteratis*, inquit, *promissione*, *& fide videamus quid substituerunt in locum earum. Tres*, inquit, *partes dederunt pœnitentiæ*, *contritionem*, *confessionem*, *satisfactionem*. Quas omnes tres ita tractat Lutherus, ut satis perspicuum faciat, nullam earum satis ei placere. Nam primum in contritione indignatur, & iram Dei vocat insubstentabilem, quod attritioni fiat locus, & credatur Deus in dolore non satis de se veheementi per sacramentum supplere quod deest homini. Videamus ergo quam præclare tuetur quod dicit, quid ipse contra statuat. Magnam rem docet esse contritionem, nec facile parabilem. Jubet omnes habere pro certo, & indubitanter credere propter verbum promissionis omnia sibi peccata esse dimissa, & à Deo se solutos in cœlo, postquam per os hominis soluti sunt in terra. Qua in re ipsius assertio vel in idem recidet quod reprehendit, vel multo magis erit absurda. Nam Deus, aut his duntaxat per pœnitentiam promisit peccata remittere, qui quantum peccati moles exigit, ante conteruntur, aut his etiam, qui minus: aut denique remittit & illis qui nihil conteruntur omnino. Si non promisit nisi quantum poscat peccati magnitudo contritis, non potest Lutherus quod omnes jubet certus esse, & indubius, se esse solutum. Nam quomodo scire se potest obtinere promissum, qui se scire non potest satis esse contritum? Nemo enim novit mortalium omnium, quantum contritionis exigat mortale peccatum. Quod si veniam promisit Deus parum pro sceleris mole contritis, tunc promisit his, quos isti vocant attritos: & jam cum his consentit Lutherus, quos reprehendit. At si promisit Deus nihil omnino dolentibus, magis promisit attritis, hoc est, utcunque dolentibus. Quamobrem si tantum contritionem admittit, hoc est, sufficientem dolorem, nemo certus esse potest, se esse absolutum: & sic Luthero perierit,

aut falsa fuerit, & erronea absolutionis certa illa, & indubitata fiducia. Sin ei dicat cujus alioqui tepido, ac remisso dolori, peccata non remitterentur, per pœnitentiæ sacramentum remitti omnia fatenti se peccatorem, & petenti veniam, & per os fratris obtinenti: quid dicit aliud, quam sentiunt illi, quos insectatur, qui dicunt ex attritione per sacramentum superveniens fieri contritionem? Sacramentum enim supplere quod deest homini. Aut ergo falsa est positio Lutheri, certum esse hominem de absolutione, aut velit nolit admittendum est ei, si non verbum attritionis, certe res, quam isto verbo designant: quam si concesserit (concedat autem nisi velit de sua sententia discedere) hominis est intempestive nugantis, re concessa contendere de vocabulo. Rursus magnificis verbis totam invadit Ecclesiam, tanquam perverse doceat, contritionem, dum ex peccatorum collectu, & conspectu docemur parare contritionem, cum prius doceri deberemus, ut ait ille, principia, & causas contritionis, nempe divinæ comminationis, & promissionis immobilem veritatem: quasi non talia passim dicantur apud populum, prolatis etiam in eandem sententiam locis multis è scriptura sacra, neque minus minacibus, neque minus consolantibus, additis præterea causis in procurandam contritionem, neque minus efficacibus, quam sunt istæ, quas Lutherus exigit, & longe sanctioribus. Nam hæ causæ nihil fere proponunt, præter metum pœnæ, & spem præmii: quæ conversio ad Deum, non tam grata est, ac si quis convertatur amore; hoc fiet si non ista quisque tantum proponet sibi, quæ Lutherus affert, comminationem Dei, & remissionis promissionem, sed illa etiam, quæ docent hi, quos Lutherus tanquam nihil docentes irridet, nempe Dei in se benignitatem, & toties in nihil bene merentem in toties merentem male ampliter collata beneficia. His enim rebus sibi à se propositis adducetur peccator, ut plus doleat offensum tam pium patrem, quam tam potentem dominum; & mi-

& minus pœnam suam timeat, quam iram Dei; nec tam cœlum cupiat, quam favorem Dei. Hæc consideratio bonitatis divinæ format contritionem: *An nescis homo*, inquit Apostolus, *quod Dei benignitas ad pænitentiam te invitat?* & format ut dixit sanctiorem, quam si hæc, quam ex metu pœnæ, & spe remissionis format Lutherus, qui neminem jactat illa docere præter se, cum omnes & eadem doceant, & meliora.

De Confessione.

Confessionem ita tractat ut in publicis criminibus, quæ sine confessione nota sunt toti populo, confessionem exigat, ubi minus est opus; occultorum vero confessionem ita versat lubricus, ut cum non rejiciat prorsus, tamen relinquat incertum, an pro re jussa, & demandata recipiat. Nam è scripturis eam negat probari, tamen placere sibi dicit, & utilem esse, ac necessariam, sed ad pacandas duntaxat afflictas conscientias, opinor, significans, quod si quis habeat conscientiæ suæ similem, quæ vel de sua sanctitate secura sit, vel de verbo promissionis divinæ certa sit, ei non sit opus occultorum confessione. Alioqui si quis meticulosus sit, ad pacandam conscientiam confitendum esse. Quamobrem quoniam tam dubie verba sua suspendit, mihi visum est afferre quædam, quæ de necessitate confessionis loquuntur apertius. Et quia ex scripturis haberi negat, occultorum confessionem, primo loco proponam eum locum ex Ecclesiastico (*Eccles.*38.) qui non soli mihi videtur omnes tres pœnitentiæ partes complecti: *Fili*, inquit, *in tua infirmitate ne despicias te ipsum, sed adora dominum, & ipse curabit te: averte à delicto, & dirige manus, & ab omni delicto munda cor tuum.* Curat enim Deus dum solvit in cœlo, quod sacerdos solvit in terra: dirigimus manus in satisfactionem: avertimus à delicto per contritionem; cor vero à delicto in confessione mundamus,

mus, juxta illud Prophetæ: (*Psalm.61.*) *Effundite coram illo corda vestra*. Tres pœnitentiæ partes complectitur & Chrysostomus cum ait: *Perfecta pœnitentia cogit peccatorem omnia libenter sufferre*. Et infra: *In corde ejus contritio, in ore ejus confessio, in opere tota humilitas, hæc est fructifera pœnitentia*. Pro confessione facit & illud: (*Prov.27.*) *Cognosce vultum pecoris tui*. Quomodo enim potest cognoscere si non indicetur? Quid eo manifestius, quod legitur *Num. cap.5. Locutus est dominus ad Mosen dicens: Loquere ad filios Israel: vir sive mulier, cum fecerit ex omnibus peccatis, quæ solent hominibus accidere, & per negligentiam transgressi fuerint mandatum domini, atque deliquerint, confitebuntur peccatum suum*. Huc & illud sustinet quod in lege veteri Judæorum, quibus omnia contingebant in figura, populus infectus lepra jussus est se sacerdotibus ostendere. Nam si Deus ideo scripsit in lege: (*Levit.13.*) *Non alligabis os bovi trituranti*, ut nos admoneret æquum esse ut (*Matth.25.*) *Qui altari servit, de altari viveret* (quemadmodum declarat Apostolus, (*Apost.1. Corint.9.*) qui illud ait, in lege scriptum non propter boves, sed propter homines: *Numquid de bobus*, inquit, *cura est Deo?*) non est cur quisquam dubitat, per lepram illam corpoream in lege carnali significatum esse peccatum in lege spiritali. In quam intelligentiam, ut nos paulatim duceret Christus, ait leprosis (quos dum irent non à corporis tantum, sed ab animæ quoque lepra mundavit) *Ite*, inquit, *ostendite vos sacerdotibus* (*Lucæ 17.*). Jam illud Divi Jacobi: (*Jacob.5.*) *Confitemini alterutrum peccata vestra*; etiamsi non nesciam alios alio trahere, mihi certe (nec soli) videtur de sacramentali confessione mandatum. An non illud quoque facit aperte pro confessione, quod per Esaiam ait Dominus: *Tu dic iniquitates tuas ut justificeris?* Quod si quid valere debet authoritas Sanctorum Patrum, valere debet in primis, quod ait Beatus Ambrosius: *Non potest quisquam justificari à peccato, nisi*

pec-

peccatum ipsum fuerit confessus. Quid dici potest apertius? Præterea Joann. Chrysostomus: *Non potest*, inquit, *gratiam Dei accipere, nisi purgatus fuerit ab omni peccato per confessionem*. Denique Beatus Augustinus: *Agite pœnitentiam qualis agitur in Ecclesia. Nemo dicat sibi occulte ago, quia apud Deum ago, ergo sine causa dictum est: Quæ solveris super terram: ergo sine causa claves datæ sunt*. Verum de confessione si verbum nullum neque nominatim, neque in figura legeretur, neque quicquam à Sanctis Patribus diceretur, tamen cum videam totum populum, tot seculis peccata sua patefacere sacerdotibus, cum ex ea re tam assidue videam, tantum boni proventum, tam nihil enatum mali, aliud neque credere, neque cogitare possum, quam eam rem non humano consilio, sed divino plane mandato, & constitutam esse, & conservatam. Neque enim ulla humana authoritate populus unquam potuisset adduci, ut occultissima scelera, quorum tacitam conscientiam horrebant, quæ ne prodirent in lucem, tanti referebat ipsorum, in alienas aures posset, cum vellet, prodere, tanto cum pudore, tanto cum periculo, tam incunctanter effunderent. Neque fieri potuisse, cum tam numerosi presbyteri boni malique promiscue confessiones audiant, ut audita continerent, etiam ii qui alias nihil continent, nisi Deus ipse, qui sacramentum instituit, rem tam salubrem speciali gratia defenderet. Mihi ergo quidquid ait Lutherus non ex aliqua populi consuetudine, nec ex institutione patrum, sed ab ipso Deo videtur instituta, & præservata confessio.

Jam quod Lutherus reservationes peccatorum damnat, per quas interdicitur ne quilibet sacerdos remittat omnia, sed quædam Episcopi requirant manum, quædam etiam Papæ: isthuc spectat, quod homo popularis sic exæquat omnia ut summi Pontificis odio, Pontifices omnes in classem cogat infimorum sacerdotum: tam cæcus odio, ut jurisdictionem non discernat ab ordine; immo vero multo adhuc cæcior, ut qui nec ordinem videat

deat ullum, sed omnia plane permisceat, & confundat horrore, sacerdotesque ipsos prorsus in laicorum classem redigat. Cum Deus Ecclesiam hanc militantem ad exemplar triumphantis effinxerit, cur tot gradus, tot ordines legens illinc, nullum gradum, nullum ordinem, nullum prorsus discrimen admittit hic? Quorsum igitur tam multa scripsit Apostolus de Episcopis, si nihil juris in gregem suum plusquam sacerdotes reliqui, nihil plusquam quivis haberet Episcopus? Sed de laicis dicemus postea, interim de sacerdote dicamus. Sacerdos quilibet ordinem quidem habet, sed auctoritatem judicandi non habet (quæ res ad absolventem pertinet) priusquam ei gregis alicujus cura committatur; idoneus tamen ante reputatur, cui cura tuto possit committi. Episcopus ergo, qui curam habet totius diœcesis, si cui sacerdoti partem quampiam suæ curæ commiserit, an non ipsa ratio docet hunc non amplius aut ligare posse, aut solvere, nisi quatenus ille permiserit, sine cujus mandato nihil omnino in illius populo, vel ligare quemquam, vel solvere potuisset? Quippe quod nec ipsi licebat Episcopo in aliena diœcesi. Quid ergo miri est si quædam sibi reservat Episcopus, quorum curam putat esse majorem, quam ut cuilibet possit (etiam non imperito) committi? Quod cum tot seculis observatum sit, ne populus nimis facili proposita remissionis facultate proclivius in scelera laberetur: Lutherus nunc demum ne quisquam difficultate pœnitentiæ deterreretur à peccando, quidlibet jubet permitti cuilibet, non sacerdoti modo, sed etiam laico, in tantum progressus ineptiæ, ut cum vulgo mulieres male audiant, quasi parum probæ taceant si quid audierint secretius, ille mulieres etiam velit viris esse à confessionibus. At mulierem eum docere non permittat Apostolus non eliget opinor in sacerdotem Lutherus, qui nisi prædicantem negat ferme quemquam esse sacerdotem. At sacerdoti tantum confitendum esse (nisi necessitas ingruat) Sanctorum Patrum declarat sententia; *Veniat*, inquis Augustinus, *ad antistites*,

tistites, per quos illi claves ministrentur Ecclesiæ. Non dicit, veniat ad laicos, veniat ad mulieres. Item alibi dicit apertius: *Quem pænitet omnino pæniteat, & dolorem lacrymis ostendat; repræsentet vitam suam Deo per sacerdotem; præveniat judicium Dei per confessionem. Præcepit enim dominus mundandis, ut ostenderent ora sacerdotibus, docens corporali præsentia confitenda peccata*. Item Leo Papa: *Christus hanc præpositis Ecclesiæ tradidit potestatem, ut confitentibus pænitentiæ satisfactionem darent*. Denique Venerabilis Beda: *Coæqualibus quotidiana, & levia, graviora vero sacerdotibus pandamus, & quanto jusserint tempore purgare curemus; quia sine confessione peccata nequeunt dimitti*. Præterea quid prodesset confessio, nisi per claves Ecclesiæ sequeretur absolutio? *At hoc jus*, inquit Ambrosius, *solis permissum est sacerdotibus*. Quod quomodo velit intelligi declarat alibi, cum dicit: *Verbum Dei dimittit peccata, sacerdos est judex*. Alio item loco scribit Augustinus apertissime: *Frustratur claves Ecclesiæ, qui sine sacerdotis arbitrio pænitentiam agit*. Nunc igitur judicet quisque quam vere sentit Lutherus, qui contra Sanctorum omnium sententiam claves Ecclesiæ trahit ad laicos, trahit ad mulieres; & ait: *Verba Christi quæcunque ligaveritis, &c. non sacerdotibus tantum, sed omnibus dicta fidelibus*. Marcus Æmilius Scaurus vir clarissimus, & exploratæ probitatis Romæ cum à Vario Sucronensi, homine parum syncero, accusaretur apud populum, & accusator oratione longa perorasset, ille breviter, & sua, & populi fretus conscientia, non dignatus oratione contendere: *Quirites*, inquit, *Varius Sucronensis ait, Æmilius Scaurus negat: utri potius credendum censetis?* Quibus verbis applaudente populo vir honoratus, hominis nihili futilem accusationem elusit. Quæ percontatio non illic magis mihi visa est, quam in præsenti quæstione congruere. Nam verba Christi de clavibus laicis dicta Lutherus ait, Augustinus negat: utri magis credendum esse censetis? Lutherus ait, negat Beda; utri

magis credendum censetis? Lutherus ait, negat Ambrosius, utri magis credendum censetis? Denique Lutherus ait, tota negat Ecclesia: utri magis censetis esse credendum? At si quis adeo desipiat, ut authore Luthero mulieri quoque putet esse confitendum, huic non inutile fortasse fuerit illud alterum Lutheri dogma suscipere, quo suadet non adhibendum multum studii ad recogitanda peccata. Non expedit profecto nimis anxie multa revocare in memoriam, ut omnia in ejus infundas aures, quæ per viam, & patulam viam ab auribus habet ad linguam. Alioqui cum res fieri potest absque tali periculo, non dubitem Lutheri consilio exemplum Prophetæ præponere: *Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine*. Omnes, inquit, annos meos, sed in amaritudine. Talis enim confessio non solum præterita diluit, sed novam etiam parit ubertim gratiam, juxta illud Ambrosii; *Fidelior factus est Petrus, postquam fidem se perdidisse deflevit; atque ideo majorem gratiam reperit, quam amisit*. Quem secutus Gregorius: *Fit*, inquit, *plerunque gratior Deo amore ardens vita post culpam, quam in securitate torpens innocentia*. Nam cum Lutherus *ociosos* homines appellat, qui censuerunt confitendas peccatorum circumstantias, Augustinus longe censet aliter: *Consideret*, inquit Augustinus, *qualitatem criminis in loco, in tempore, in perseverantia, in varietate personæ, & quali hoc fecerit tentatione, an ipsius vitii multiplici executione. Oportet enim pœnitere fornicantem secundum excellentiam sui status, vel officii, & secundum modum meretricis, & modum operis sui, & qualiter turpitudinem peregit, si in loco sacro, si in tempore orationi constituto, ut sunt festivitates, & tempora jejunii. Consideret quantum perseveraverit, & doleat, quam perseveranter peccaverit, & quanta victus fuerit oppugnatione. Sunt enim qui non solum non vincuntur, sed etiam ultro se peccato offerunt: nec expectant tentationem, sed præveniunt voluptatem. Et pertractet secum quam multiplici actione vitii, quam delectabiliter peccavit. Omnis*

ista

ista varietas confitenda est, & deflenda; ut cum cognoverit quod peccatum est, cito inveniat Deum sibi propitium. In cognoscendo augmentum peccati, inveniat se cujus ætatis fuerit, cujus sapientiæ, & ordinis. Immoretur in singulis istis, & sentiat modum criminis, purgans lacbrymis omnem qualitatem vitii. Hactenus Augustinus. Quo uno haud scio an reperiat quemquam Lutherus, ex his quos *ociosos* vocat, qui diligenter connumerarit peccatorum circumstantias: ne putet Lutherus circumstantiarum nihil quicquam ad confessionem pertinere. Quod si ejusdem peccati variæ circumstantiæ sint, quoad possumus, in memoriam revocandæ, quanto magis gravia, & diversa crimina colligenda sunt, & diligenter excutienda conscientia, ut si fieri posit, nullum nobis patiamur excidere? Nam quod Lutherus velut acutissimum telum conjicit, neminem posse omnia peccata confiteri, propterea quod nemo potest omnium recordari, telum est obtusissimum. Quis enim nescit, neminem, qui dixit, omnia peccata confitenda fuisse, tam stolidum, ut senserit etiam illa sacerdoti narranda in aurem, quæ confitenti non venissent in mentem?

De satisfactione.

DE satisfactione nescio an satisfaciat aliis, mihi profecto videtur potius quam taceret, maluisse multis verbis nihil dicere. Nam primum quod ait Ecclesiam sic docere satisfactionem, ut populus veram satisfactionem non intelligat unquam, quæ est innovatio vitæ, quis non videt meram esse calumniam? Quis Lutherus docuit Ecclesiam non docere, innovandam esse vitam? Totam non peragravit Ecclesiam, non omnibus interfuit confessionibus, ut hanc audiret inscitiam sacerdotum. Necesse est ergo aut Spiritum Sanctum habeat in sinu, aut dæmonem aliquem in pectore, qui istud ei inspiraverit. Sed quisquis hic spiritus

fuit, bonus esse non potuit, qui falsitatem docuit, sed spiritus ille, de quo dictum est: *Diabolus mendax est, & pater ejus.* Nam nemo nescit falsum esse quod Lutherus affert pro vero. Quis enim unquam adeo stipes fuit ut sic indicaret opera satisfactoria pro præteritis, ut indulgeret futura? Quis non assidue cum absolvit, illa Christi verba succinit; *Vade & noli amplius peccare?* Et illud Pauli; *Sicut tribuisti membra vestra sentire immunditiæ, & iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibete membra vestra servire justitiæ in sanctificationem.* Quis non legit illud Gregorii; *Pœnitentiam quippe agere digne non possumus, nisi modum quoque ejusdem pœnitentiæ cognoscamus? Pœnitentiam quippe agere est & perpetrata mala plangere, & plangenda non perpetrare. Nam qui sic alia deplorat, ut iterum alia committat, adhuc pœnitentiam agere ignorat, aut dissimulat. Quid enim prodest si peccata luxuriæ quis defleat, & tamen adhuc avaritiæ æstibus anhelat?* Quod si nihil horum diceretur, tamen cum sacerdos indicit pœnitentiam pro commissis, ipsa re docet non esse rursus committenda, quæ rursus sunt punienda. Lutherum ergo manifeste liquet nihil habere pensi quid dicat, modo verborum effutiat aliquid, quo calumnietur Ecclesiam. Quæ res maxime semper patet, ubicunque velut in re maximi momenti, maxima voce declamat, quemadmodum in his verbis facit: *Quæ monstra tibi debemus Romana Sedes, & tuis homicidis legibus, & ritibus, quibus mundum totum eo perduxisti ut arbitrentur sese posse Deo per opera pro peccatis satisfacere, cui sola fide cordis contriti satisfit, quam tu his tumultis non solum taceri facis, sed opprimis etiam, tantum, ut habeat sanguisuga tua insatiabilis, quibus dicat, affer, affer: & peccata vendat?* Quis non arbitretur, cum hæc verba legat tam atrocia, tam tragica, Lutherum in Sede Romana deprehendisse ingentia, & abominanda portenta? At si quis omnia pensiculet diligentius, videbit parturiente monte natum ridiculum murem. Nam primum quam ridiculum est illud quod exclamat in Roma-

nam

nam Sedem? quasi Romæ tantum, & non per omnem totius orbis Ecclesiam exigerentur opera satisfactionis, & injungatur pœnitentia: aut quasi leges, quas ille vocat *homicidas* non sint editæ pleræque à Sanctissimis olim Patribus, & publico christianorum consensu in Synodis, ac generalibus Conciliis. Deinde cum dicit quod per opera non satisfit Deo, sed sola fide, si sentit quod non per sola opera sine fide, stulte bacchatur in Sedem Romanam, in qua nemo fuit unquam tam stultus, qui diceret opera sine fide satisfacere, cum nemo nesciat illud Pauli: *Quod non est ex fide, peccatum est*. Sin opera sentit superflua, & fidem solam sufficere qualiacunque sint opera, tum dicit aliquid, & vere dissentit à Sede Romana, quæ credit Divo Jacobo, quod *fides sine operibus mortua est*. Videtis igitur quam inepte se commovet Lutherus, qui sic invehitur in Romanam Sedem, ut semet interea vel stultitiæ retibus, vel impietatis involvat. Quanquam profecto propinquius opinor vero, Lutherum sentire, fidem semper absque operibus bonis satis esse ad salutem. Nam id illum sentire tum ex aliis locis multis evidenter liquet, tum ex eo quod dicit: *Opera Deus nihil curat, nec eis indiget. Indiget autem, ut verax in suis promissis à nobis habeatur*. Quibus verbis quid senserit Lutherus, viderit ipse, ego certe Deum, credo, & fidem nostram, & opera nostra curare, & neque operibus nostris egere, neque fide. Nam ut bonorum nostrorum non eget qui Deus est, ita curam habet omnium quæ faciunt homines, qui aliud ab his fieri vetat, aliud jubet: sine cujus quidem cura ne unus quidem passer cadit super terram, quorum duo veneunt dipondio. Sed quia videtur Lutherus eo vergere, ut pœnitens tantum ingrediatur novam vitam, ac negligat à sacerdote pro commissorum satisfactione suscipere pœnitentiam, audiamus quid in hac quoque parte scribat Augustinus: *Non sufficit*, inquit, *mores in melius commutare, & à præteritis malis recedere, nisi etiam de his, quæ facta sunt, satisfaciat Domino, per pœnitentiæ*

do-

dolorem, per humilitatis gemitum, per contriti cordis sacrificium, cooperantibus eleemosynis, & jejuniis. Et alibi: *Ponat se pœnitens*, inquit, *omnino in judicio & potestate sacerdotis, nihil sui reservans sibi, ut omnia eo jubente paratus sit facere pro recipienda vita animæ, quæ faceret pro vitanda corporis morte.* Item alibi: *Ligant quoque*, inquit, *sacerdotes dum satisfactionem pœnitentiæ confitentibus imponunt: solvunt cum de ea aliquid dimittunt. Opus enim justitiæ exercent in peccatores, cum eos justa pœna ligant: opus misericordiæ, cum de ea aliquid relaxant.* Satis igitur aperte me docuisse confido, quam temere calumniatur Ecclesiam, & per omnem pœnitentiæ partem, quam inepta, quam impia, & quam absurda contra Sanctos Patres, contra Scripturam Sacram, contra publicam Ecclesiæ fidem, contra tot ætatum, tot populorum consensum, contra sensum ferme communem constituat: quibus tamen ille non est contentus; sed cum diu saxus esset, pœnitentiam esse sacramentum, tandem in fine totius libri pœnitere cæpit eum, quod quicquam omnino liber haberet; eoque mutata (quod solet) in deterius sententia, pœnitentiam prorsus negat esse sacramentum. At idem ante fatetur, se non dubitare, quin quicunque coram quovis privatim fratre, vel sponte confessus, vel correptus veniam petierit, & emendaverit, ab omnibus occultis absolutus sit. Si ita sensit, quanquam falsum in hoc sentit, quod ait, *coram quovis privatim fratre*, & in hoc item, quod nihil interesse censet, an confiteatur ultro, an correptus petat veniam; tamen si pœnitentiam etiam talem censet esse tam utilem, cur pœnitentiam eximit è numero sacramentorum? Non ob aliud omnino, quam ut haberetur in minore pretio, & viduata nomine sacramenti (quod apud christianos est in veneratione) vilesceret. Quam in rem non alium reperit prætextum, quam quod pœnitentiam non habeat signum visibile: quasi vel exterior pœnitentia, vel ille ipse corporeus actus, & gestus, quo sacerdos absolvit pœnitentem, signum

gnum esse non possit spiritalis gratiæ, qua pœnitens consequitur remissionem. Sed ut aliquando finem loquendi faciam de pœnitentia, utinam aliquando pœniteat ipsum, tam malæ tractatæ pœnitentiæ, & cujus omnes partes conatur evertere, salubriter olim partes omnes adimpleat, conteratur de malitia, publice confiteatur errores, & Ecclesiæ (quam tot blasphemiis offendit) judicio se subjiciens, quidquid ante commisit, quanta maxima potest (nam digna profecto non potest) satisfactione recompenset.

De Confirmatione.

Confirmationem adeo non recipit pro sacramento; ut etiam mirari se dicat quid Ecclesiæ in mentem venerit, ut confirmationem faceret sacramentum, & in re tam sacra ludit, & nugatur homo nugacissimus, quærens cur non ex pane faciant sacramenta tria, cum ansas quasdam habeant ex scripturis. Ideo non facit Ecclesia non apprehendit ansam ex quacunque scripturæ verbis alia condendi sacramenta, quam quæ Christus instituit, & suo sanctificavit sanguine: quemadmodum è diverso nullum eorum omittit, quæ à Christo, & Apostolis per manus deinceps tradita sunt, etiam si nusquam quicquam de eis scriberetur. Nam quod ait confirmationem nullam operari salutem, nulla fulciri promissione Christi, hoc dicit tantum, neque probat quicquam: duntaxat negat omnia. At cum loca quædam Lutherus ipse commemorat, è quibus (quanquam id Lutherus irridat) habere non absurde potuerit sacramenti confirmationis initium, cur tam maligne de tota judicat Ecclesia, quasi temere sacramentum suscipiat, propterea quod in illis locis nullum legit verbum promissionis? Quasi nihil omnino promiserit, dixerit, fecerit Christus, quod non complectantur Evangelistæ. Hac ratione si tantum Joannis extaret Evangelium, negaret institutionem sacramenti in cœna

na Domini, de qua institutione nihil omnino scribit Joannes, qui eodem Dei consilio non tetigit istud, quo multa alia prætererunt omnes quæ fecit Jesus: *Quæ* (ut inquit Evangelista) *non sunt scripta in libro hoc, & quæ totus mundus non posset capere*. Ex quibus nonnulla per Apostolorum ora fidelibus patefacta sunt, & perpetua deinceps Ecclesiæ catholicæ fide conservata. Cui quare non debeas de quibusdam credere, quanquam non legantur in evangeliis, cum (ut Augustinus ait) nisi tradente Ecclesia scire non potest quæ sint evangelia, quorum si nullum unquam scriptum esset, maneret tamen evangelium scriptum in cordibus fidelium, quod antiquius fuit omnium evangelistarum codicibus; manerent sacramenta, quæ & ipsa non dubito evangelistarum libris esse omnibus antiquiora: ne putet Lutherus efficax argumentum esse frustra suscepti sacramenti si non reperit institutum in evangeliis. Alioqui si nihil omnino recipiat quod non tam aperte legat in evangelio, ut tergiversandi non sit locus, quomodo credit (si modo credit, qui fere nihil credit) perpetuam Mariæ virginitatem? De qua adeo nihil invenit in scripturis ut Helvidius non aliunde, quam ex scripturarum verbis arripuerit ansam decernendi contrarium. Nec aliud opponitur illi, quam totius Ecclesiæ fides, quæ nusquam major est, aut fortior, quam in sacramentis. Ego certe neminem esse puto, qui scintillam ullam habet fidei, cui persuaderi possit, quod Christus, qui pro Petro oravit, ne fides ejus deficeret, qui Ecclesiam suam supra firmam petram collocavit, pateretur eam tot seculis universam corporalium rerum signis inanibus, erronea fiducia, velut divinis sacramentis obstringi. Si nusquam inde quicquam legeretur, illi tamen verbo mentem domini poterant enarrasse, qui præsentes versati sunt cum eo, de quibus ait ipse: *Vos testes estis, qui mecum ab initio fuistis*. Docere poterat quid debebat fieri Paracletus ipse, de quo dixit Christus: *Cum autem venerit Paracletus, quem*

ego

ego mittam vobis à patre meo, spiritus veritatis, qui à patre procedit, ille testimonium perhibebit de me. Et rursus: *Cum venerit ille, qui est spiritus veritatis ducet vos in omnem veritatem: non enim loquetur à semetipso, sed quæcunque audierit, loquetur, & quæ futura sunt annunciabit vobis*. Ecclesia ergo cum tot, & tales habuerit præceptores, tot vivos evangelistas, & spiritum illum, qui veritatem inspirat, crederetur temere instituisse sacramentum, & spem in signo collocare nihili? Non credetur potius ab Apostolis, non credetur potius à Spiritu Sancto didicisse? Certe, si quis nomen hujus sacramenti, si quis ministrum, si quis virtutem quam spondet æstimet, videbit rem non esse talem, quam temere credatur Ecclesia suscepisse. *A chrismate* enim ut inquit Hugo de Sancto Victore *Christus dicitur*, à Christo christianus: cujus ex quo nomen omnes communicare cæperunt, omnes unctionem accipere debuerunt: quia in Christo omnes electum genus sumus, & regale sacerdotium. Nec ungimur excepta necessitate, nisi per episcopos, ut christianum consignent, & spiritum paracletum tradant, quemadmodum idem ait Hugo, sicut in primitiva Ecclesia Spiritum Sanctum per impositionem manuum dandi, soli Apostoli potestatem habuisse leguntur. Fructum quoque sacramenti idem Doctor declarat: *Sicut*, inquit, *in baptismo remissio peccatorum accipitur, ita per manus impositionem spiritus paracletus datur. Illic gratia tribuitur ad remissionem peccatorum, hic gratia datur ad confirmationem. Quid autem prodest si à lapsu erigeris, nisi ad standum confirmeris?* Hactenus Hugo. Cui recta quoque consentit ratio. Quemadmodum enim in vita corporali, præter generationem, per quam vitam consequimur alia requiritur actio per quam & crescimus, & ad perfectionem virtutis perducimur; ita in spiritali vita, quæ per generationem baptismatis acquiritur opus est sacramento confirmationis, per quam vita spiritualis ad perfectam virtutem perducitur, & Spiritus

Sanctus datur ad perfectum robur. Et præter sacramentum baptismi, quod adjuvat ad credendum, confirmatio prodest in adjutorium fortitudinis ad audacter confitendum. Ad hoc enim ordinatur, ut homo coram persecutore, fidem confiteatur audacter. Et hoc est, quod ait Melchiades (*de consecr. d. 5.*): *In baptismo regeneramur ad vitam, post baptisma confirmamur ad pugnam.* Nam confirmatio ad hujus mundi agones armat, & instruit.

Denique ut Lutherus intelligat hoc sacramentum neque novum esse, neque inane figmentum, sed adeo non vacare gratia, ut spiritum etiam gratiæ conferat ac veritatis, afferamus in medium quid Beatus Hieronymus de confirmationis sacramento scripserit. Ait enim: *Episcopus si imponit manum, iis imponit, qui recta fide baptizati sunt, qui in Patre, Filio, & Spiritu Sancto, tres personas, & unam substantiam crediderunt. Arrianus vero cum nihil aliud crediderit (claudite quæso aures qui credituri estis ne tantæ impietatis vocibus polluamini) nisi in Patre solo vero Deo, & in Jesu Christo Salvatore creatura, & in Spiritu Sancto utriusque servo, quomodo Spiritum Sanctum ab Ecclesia recipiet, qui necdum remissionem peccatorum consequutus est? Spiritus quippe Sanctus nisi mundam fidem, non incolit, nec habitator ejus templi efficitur, quod antistitem non habet veram fidem. Quod si hoc loco quæras, quare in Ecclesia baptizatus, nisi per manus episcopi non accipiat Spiritum Sanctum, disce hanc observationem ex ea authoritate descendere, quod post ascensum domini, Spiritus Sanctus ad Apostolos descendit, & multis in locis idem factitatum reperimus.* Hactenus Hieronymus. Cujus sententiæ cum alia multa scripturæ loca subscribunt, tum ille multo clarissime, qui in actis Apostolorum declarat, quod populus, qui ante baptizatus est in Samaria, descendentibus ad eos Petro, ac Joanne, ac manus eis imponentibus, accepit Spiritum Sanctum. Demiror igitur quid in mentem Luthero venerit, ut confirmationem pro ritu tantum ac cæremonia contendat habendam, pro sa-

cramento

cramento vero neget: quæ non solum Sanctorum testimonio Doctorum, & totius Ecclesiæ fide, sed etiam sacræ scripturæ clarissimis locis ostenditur, visibili signo manus pontificiæ, non gratiam tantum, sed & ipsum gratiæ spiritum conferre. Desinat ergo Lutherus confirmationis sacramentum contemnere, quod Ministri dignitas, Ecclesiæ authoritas, & ipsius sacramenti commendat utilitas.

De Sacramento Matrimonii.

MAtrimonium Sacramentorum omnium primum, inter primos homines celebratum, primo Christi miraculo cohonestatum, quod propter sacramenti nomen ipsum, tam diu, tam religiose cultum est. Lutherus nunc demum, ne conjugalem fidem, tanti quisque putet in posterum, negat esse sacramentum ullum: & cum alia sacramenta sic sustulerit, ut in uno negarit institutum signum, in alio negare promissam gratiam, in matrimonio negat utrunque. Nam negat usquam promissam esse gratiam. Negat usquam institutum esse pro signo. Unde hæc novit? *Quia non legitur*, inquit. O rationem fortem, & multarum hæresum parentem. Ex hoc fonte venenum ausit Helvidius. Nullum sacramentum admittis, cujus institutionem non legis in libro? Quem librum unquam scripsit ille, qui instituit omnia? *De quibusdam*, inquit, *credo Evangelistis Christi*. Cur ergo de quibusdam Christi non credis Ecclesiæ, quam Christus omnibus præponit Evangelistis, qui non nisi membra quædam fuerunt Ecclesiæ? Quamobrem si fidis uni, cur diffidis omnibus? si membro tribuis tantum, cur toti nihil tribuis corpori? Ecclesia credit esse sacramentum, Ecclesia credit à Deo institutum, à Christo traditum, ab Apostolis traditum, à Sanctis Patribus per manus deinceps pro sacramento traditum ad nos pervenisse, pro sacramento per nos tradendum posteris, ad finem usque seculi pro sacramento venerandum. Hoc

Ecclesia credit, & quod credit, dicit. Hoc, inquam, tibi dicit eadem Ecclesia, quæ tibi dicit Evangelistas scripsisse evangelium. Nam nisi Ecclesia diceret evangelium Joannis, Joannis esse, nescires esse Joannis. Non enim adsedisti scribenti. Cur ergo non credis Ecclesiæ cum dicit hæc Christum fecisse, hæc sacramenta instituisse, hæc Apostolos tradidisse, quemadmodum credis ei, cum dicit, hæc Evangelistam scripsisse?

Matrimonium (inquit Lutherus) erat apud antiquos patres, erat apud gentiles, & tamen apud neutros matrimonium erat sacramentum, cum tamen apud utrosque matrimonium fuerit æque verum, atque apud nos. De patribus qui sub lege erant, & ante legem, non accedo Luthero, immo plane censeo matrimonium fuisse illis sacramentum, sicut fuit & circumcisio. De gentibus alia quæstio est, quarum conjugium totum pendebat à moribus, ac legibus cujusque populi: eoque talia erant apud alias legitima conjugia, qualia haberentur alibi perabsurda. Quanquam non desunt qui contra Lutherum sentiant, etiam gentium conjugium sacramentum esse. Nam & Beatus Augustinus ait, quod sacramentum conjugii omnibus gentibus commune est, sanctitas autem sacramenti non est nisi in civitate Dei nostri, & monte sancto ejus, in quam sententiam qui volet, Hugonem de Sancto Victore perlegat. Quanquam si conjugium infidelium sacramentum non esset, non sequeretur tamen quod Lutherus infert, ut ideo ne fidelium quidem conjugium sacramentum sit. Populus enim Dei in matrimonio quiddam habet sanctius, habuitque semper & cum primum institueretur, & cum datis à Deo legibus honestaretur: porro apud gentes, quoniam humana tantum res agebatur, adsciscere sibi conjuges, ac rejicere, pactis ac legibus humanis solebant. In Dei populo, junctos conjugio non licuit olim divelli. Nam quod per Moysen Deus permisit hæbreis libellum repudii, Christus fatetur indultum propter duritiem populi, alioquin uxores animo suo

non

non satis commodas interfecturi, Nam *ab initio*, inquit Christus, *non erat sic*, christianos vero Christus ad pristinam revocavit sanctitatem, consecrans matrimonium indissolubili vinculo societatis, exceptis fornicationis causa, inter eos, quos non humanus error, sed Deus rite conjunxit. Non sequitur igitur, ut si conjugium non fuerit sacramentum gentibus, idcirco sacramentum aut nunc non sit christianis, aut non fuerit priscis olim patribus. Nam quod ad christianos pertinet, etiam si nusquam legeretur, Ecclesiæ fides sufficeret. Et tamen unus ille locus ex Apostolo, quem Lutherus cavillo conatur eludere, manifeste docet matrimonium non nunc tantum, sed & olim quoque in generis humani primordiis institutum pro sacramento. Quod nemini opinor dubium relinquetur, qui locum illum ex epistola ad Ephesios perleget, & considerabit attentius, quem totum placuit inserere; propterea quod nullius interpretatione poterit res elucere clarius, quam ipsis verbis Apostoli, qui tam aperte quod sentit, explicuit, ut ineptis Lutheri calumniis nullum reliquerit locum. Ait enim: *Mulieres viris suis subditæ sint, sicut domino; quoniam vir caput est mulieris, sicut Christus caput est Ecclesiæ, ipse salvator corporis. Sed sicut Ecclesia subjecta est Christo, ita & mulieres viris suis in omnibus. Viri diligite uxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam, & semetipsum tradidit pro eo, ut illam sanctificaret, mundans eam lavacro aquæ in verbo vitæ, ut exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid hujusmodi, sed ut sit sancta, & immaculata. Ita & viri debent diligere uxores suas, ut corpora sua. Qui suam uxorem diligit, seipsum diligit. Nemo enim unquam carnem suam odio habuit, sed nutrit, & fovet eam, sicut & Christus Ecclesiam, quia membra sumus corporis ejus, & de carne ejus, & de ossibus ejus. Propter hoc relinquet homo patrem suum, & matrem suam, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una. Sacramentum hoc magnum est; ego au-*

tem

tem dico in Christo, & Ecclesia.

Videtis ut Beatus Apostolus matrimonium viri, & uxoris docet undique sacramentum esse, quod repræsentat conjunctionem Christi cum Ecclesia. Docet enim consecratum à Deo matrimonium, ut esset Christi cum Ecclesia conjuncti sacramentum, atque ideo virum comparat Christo, uxorem Ecclesiæ. Virum caput dici ejus corporis, quod unum facit cum fœmina; Christum caput esse dicit ejus corporis, quod unum facit cum Ecclesia. Præcipuam causam facit cur vir uxorem diligat non aliam, quam ne dissimilem signum sit Christi, quem repræsentat: & hanc potiorem causam facit, quam communem masculi, & fœmellæ naturam, quæ & ipsa potuisset incitare ad diligendum. Mulierem vero ut virum timeat, ac revereatur, eodem exemplo provocat, nempe quod illam referat Ecclesiæ obedientem Christo. Quæ cum iterum atque iterum multis verbis inculcasset, nequis hanc viri cum Christo, & uxoris cum Ecclesia collationem putaret similitudinem esse quampiam duntaxat exhortandi gratia desumptam, ostendit rem esse veram, verum esse sacramentum, à prophetarum omnium primo, primoque ejus ipsius vaticinio, orbe jam tum recens condito, prænunciatum. Nam cum dixisset: *Qui suam uxorem diligit, se ipsum diligit: nemo enim unquam carnem suam odio habuit, sed nutrit, & fovet eam, sicut & Christus Ecclesiam: quia membra sumus*, inquit, *corporis ejus, & de carne ejus, & ossibus ejus*. Quæ verba dixit Apostolus, ut nos in memoriam duceret eorum verborum, quæ verbis istis similia dixit Adam, cum in conspectum ejus primum adducta est Eva: *Hoc nunc os ex ossibus meis & de carne mea*. Et ut evidentius ostenderet Apostolus, ad Christi copulam cum Ecclesia pertinere sacramentum conjunctionis Adæ cum Eva, Adæ verba ipsa subjunxit: *Propterea relinquet homo patrem, & matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una: Hoc sacramentum*, inquit Apostolus, *magnum est in Christo, & Ecclesia*.

Quo

Quo modo potuisset Apostolus evidentius refellisse Lutherum, quam his ipsis verbis, quæ Lutherus inepte conatur eludere? qui ex eo quod Apostolus dixit, sacramentum hoc magnum esse in Christo, & Ecclesia, contendit Apostolum abstulisse sacramentum à matrimonio viri & uxoris, tanquam si quis ita loqueretur sacramentum baptismi magnum est in ablutione animæ, negaret baptismum corporis esse sacramentum; aut si quis diceret sacramentum Eucharistiæ magnum esse in ipso Christi corpore, negaret panis, & vini speciem esse sacramentum; aut si dicat idem sacramentum esse magnum in Christi corpore mystico, sacramentum detraheret corpori quod sumpsit de virgine. Quis unquam vidit tam nugace glossemate, tanta se cum gloria jactantem? Nam si Apostolus hoc sensisset, & sic voluisset accipi, ut hoc sacramento magnum esset duntaxat in Christo & Ecclesia, neque pertineret quicquam ad viri & uxoris matrimonium, imminuisset pondus & robur illorum omnium, quibus illa comparatione duarum conjunctionum commendaverat ante conjugium. Quin alia quoque ratione nocuisset causæ quam susceperat, si illa Protophlastri verba, quæ per se posita videbantur conjuges in mutuum amorem trahere, sic traxisset ad Christum & Ecclesiam, ut nihil pertinere doceret ad virum, & uxorem. Verba illa Adæ fuisse vaticinium de Christo & Ecclesia, docet Apostolus, & omnes Doctores sancti confirmant, & ipsa res ostendit. Nam ad primum Adæ conspectum protulit ea verba, quibus patri, & matri præferebat uxorem, cum ipse neque patrem habuisset, neque matrem, neque adhuc præceptum procreandi liberos, ut parentum, & liberorum collatione cognosceret quid pater esset, aut mater. Quod si illa Protoplastri verba fuerunt vaticinia de Christo, & Ecclesia, tunc aut nihil pertinuisse videntur ad matrimonium quod agebatur, & de quo dici videbantur: aut illud ipsum matrimonium, velut illius conjunctionis idoneum signum, ab ipso Deo, cu-

jus

jus spiritu formabatur Adæ loquentis os, sacramentum instituebatur, ut eadem verba possent, & in quod agebatur, & in id etiam quod prænunciabatur, hoc est in hominum conjugium, & Christi cum Ecclesia copulam competere: & tanquam unum sacramentum ex re sacratissima, & ejusdem rei sacro, & congruenti signo, comprehendere. Præterea ut liquido patere possit, Lutherum nihil dicere, non hoc agit Apostolus in illo loco ad Ephesios, ut doceret ex illis verbis quam magnum esset sacramentum Christus conjunctus cum Ecclesia, sed ut moneret conjunctos matrimonio, ut se sic mutuo gererent, ut ipsorum conjugium, rei tam sacræ, cujus sacramentum erat, idoneum, & quam simillimum sacramentum redderent. Lutherus igitur hoc in loco vel oscitat ipse, atque indiligenter, & inconsulte legit illum locum, aut quod lectione comperit, impietate dissimulat; cum hunc intellectum, quem attulimus, & quomodo intelligit Ecclesia, respondet esse magnæ oscitantiæ, & indiligentis, inconsultæque lectionis. Ergo Augustinus oscitanter legit Apostolum, oscitanter legit Hieronymus, oscitanter omnes præter unum Lutherum, qui vigilantia sua deprehendit Paulum ipsum, non scripsisse *sacramentum*, sed *mysterium*. O hominem oculatum, qui viderit totam Ecclesiam latinam perperam vocare *sacramentum*, id quod Apostolus, dum græce scriberet, appellet *mysterium* non *sacramentum*: quasi ideo latini errarent, qui rem efferant latine, quia Paulus in lingua græca non utatur latino vocabulo. Quod si non *sacramentum* sed *mysterium* vertisset interpres, & græcam vocem reliquisset integram, non abstulisset tamen argumentum, quo ex eo loco Apostoli concluditur, matrimonium esse sacramentum, cum id ita esse rei totius docet circumstantia. Nam ut maxime torqueat mysterii verbum, nunquam tamen efficiet ut etiam si non statuat sacramentum, ideo tollat, ac neget sacramentum, neque male aut sentire dicetur aut loqui, qui sic loquatur, Eucharistia magnum

gnum est mysterium. Quamobrem cum nullum sit è sacramentis, quod non idem sit mysterium, utpote quod sub visibili signo complectitur arcanam, & invisibilem gratiam, interpres animadvertens in illis Pauli verbis ad Ephesios, totius loci seriem declarare planissime id mysterii genus Apostolum describere, quod vere sit sacramentum: ac prӕterea videns Ecclesiam totam matrimonium observare pro sacramento, mysterium illic ut debuit, vertit *sacramentum*. Qui si verbum non recte vertisset, neque tam oscitantes erant lectores, ut ait Hieronymus, aut Augustinus, ut vertentis errorem non deprehenderent: neque tam proni fautores conjugii, ut deprehensum sequerentur potius, quam castigarent: prӕsertim cum Augustinus grӕcarum literarum peritia non cederet Luthero, & Hieronymus ejus linguӕ sine controversia doctissimus, adeo virginitati faverit, ut apud multos matrimonio parum ӕquus fuisse videretur. Quamobrem ut omnes facilius intelligant, non eos tantum quos per contemptum vocat *sententiarios*, à Lutheri nunc appellari lectores oscitantes, sed veteres etiam Ecclesiӕ patres optimos & doctissimos. Audiamus quid ait Beatissimus Augustinus: *Non tantum*, inquit, *fœcunditas cujus fructus in prole est, nec tantum pudicitia, cujus vinculum est fides, verum etiam sacramentum nuptiarum commendatur fidelibus conjugatis. Unde dicit Apostolus: Viri diligite uxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam.* Augustinus igitur *sacramentum* vocat: quem ne dicat Lutherus oscitanter, & indiligenter legisse locum, iterum atque iterum, aliis atque aliis operibus in eandem sententiam eundem locum tractat. Ait enim alibi: *Dictum est in paradiso: Relinquet homo patrem & matrem, & adhӕrebit uxori suӕ: quod magnum sacramentum dicit Apostolus in Christo, & Ecclesia.* Cur hic non explicat Augustinus illud Lutheri mysterium, errorem esse, quod latini vocant *sacramentum*, quoniam grӕce Paulus appellat *mysterium* non *sacramentum*?

tum? Augustinus plus millies appellat *sacramentum connubii*, & *sacramentum nuptiarum*: quemadmodum & illic ubi dicit quod omne nuptiarum bonum impletum est in ipsis Christi parentibus, proles, fides, sacramentum. Cur hic non admonuit nos, non esse sacramentum, sed mysterium? Præterea si verum dicit Lutherus, sacramentum non esse nisi in Christo, & Ecclesia, verum non dicit Augustinus. Nam neque illud sacramentum bonum est nuptiarum, præsertim ut accipit Lutherus, qui dixit duntaxat esse mysterium, neque in Mariæ nuptiis impletum est. Et iterum super eadem Apostoli verba dicit Augustinus: *Quod in Christo & Ecclesia est magnum, hoc in singulis quibusque viris & uxoribus est minimum, sed tamen conjunctionis inseparabile sacramentum*. Quod si Lutherus dicat non vocari sacramentum nisi in Christo & Ecclesia, revincetur etiam ipsis Apostoli verbis, si diligenter expendantur vel à grammatico. Nam cum Apostolus dicat, *sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo & Ecclesia*; quod est illud sacramentum, quod magnum est in Christo, & Ecclesia? Christus & Ecclesia non potest esse sacramentum in Christo & Ecclesia. Nemo enim sic loquitur. Necesse est igitur ut id sacramentum quod dicit esse magnum in Christo, & Ecclesia, sit illa conjunctio viri cum conjuge, de qua dixerat; *Non aliud igitur dicit Apostolus quam hoc, idest, illa conjunctio viri, & mulieris magnum est sacramentum in Christo & Ecclesia, tanquam sacrum signum in re sacerrima*. Denique si pertinaciter neget Lutherus, in illis Apostoli verbis conjugium vocari sacramentum, sed tantum Christi copulam cum Ecclesia, saltim non negabit istud, quin illa conjunctio viri, & mulieris, signum saltem sit sacræ illius conjunctionis, qua Christus conjungitur cum Ecclesia, idque ex institutione Dei, cum primi parentes Deo ipso copulante conjuncti sunt, non autem humano ingenio inventum postea. Illud saltem quod dixi Lutherus si neget ex Apostoli

ver-

verbis patere, negabit impudentissime. Nam hoc in eo loco tam sæpe, tam aperte dicitur, ut qui non id videat, cæcum se fateatur oportet. Igitur si conjugio, quod rem tam sacram significat, constabit etiam conferri gratiam, tunc velit nolit cogetur Lutherus aut conjugium pro sacramento suscipere, aut omnia prorsus sacramenta rejicere, cum ipso fatente, signum rei sacræ cum promissione gratiæ, faciant sacramentum. Videamus igitur an aliquo modo liquere possit infundi conjugio gratiam; nam id aperte negat Lutherus: *Nusquam*, inquit, *legitur aliquid gratiæ Dei acceptu- rum, quisquis uxorem duxerit: Honorabile conjugium, inquit Apostolus, in omnibus, & thorus immaculatus.* Thorus macula carere non posset, si conjugium careret gratia. Nec aliunde habet conjugium ut thorum servet immaculatum, quam quod Deus, cujus providit bonitas, ne rebus iis quæ naturali feruntur ordine, etiam si non ratione tantum, sed etiam sensu careant, quicquam deesset eorum, quæ pro cujusque captu sint necessaria, simili benignitate curavit, ut conjugio gratiam jungeret, qua quisquis eam nollet abjicere, & fidem debitam servaret conjugi, & ex commixtione carnali, cujus alioqui fœda concupiscentia macularetur, non solum non contraheret labem, sed etiam proveheretur ad gloriam. Conjugium enim non haberet thorum immaculatum, nisi quia gratia, quæ infunditur conjugio verteret illud in bonum, quod alias esset peccatum. Quod ipsum & alibi quoque, cum de mulieris agit officio Paulus designat apertius; *Salvabitur*, inquit, *per filiorum generationem*. At si tollas conjugium, quid aliud fuerit generatio, per quam, ut Apostolus ait, salvabitur in conjugio, quam mors, & æterna damnatio? *Nam tolle*, inquit Beatus Bernardus, *de Ecclesia honorabile connubium, & thorum immaculatum, nonne reples eam concubinariis, incestuosis, seminifluis mollibus, masculorum concubitoribus, & omni denique genere immundorum?* Si igitur extra conjugium omnis ge-

 neratio

neratio damnabilis est, magna videtur gratia matrimonii, quæ eundem actum, si naturam respicis, ex quo maculareris in pœnam, non solum ita purgat, ut eluat labem; sed etiam sic sanctificat, ut Apostolo teste, reportet præmium. Nec istud habet privilegium gratiæ, nisi virtute sacramenti, ab ipso Deo in id consecrati, ut hominis ipsius cultori foret, & in propagationis officium, cum creatus est, & in remedium concupiscentiæ, cum restitutus est. Quamquam ille ipse conjugalis actus, quid esset aliud, quam concupiscentia, nisi Deus illum faceret remedium concupiscentiæ? Quem nunc sancta sacramenti gratia sic fecit concupiscentiæ remedium, ut eos qui gratiæ paternæ substantiam, quam Deus infundit conjugio, negligenter nolit, ut filius prodigus fecit, effundere, non solum defendat, nequid aquæ furtivæ sitiant è cisternis alienis, sed etiam ne se inebrient suis, & sobrios haustus efficiant tam salubres, ut in vitam proficiant æternam. Nam & Apostolus in illo etiam loco, ubi quantum potuit hortabatur ad continentiam, & virginitatem, contrariam conjugali generationi virtutem, tamen matrimonium etiam Dei donum fatetur, nimirum ex illis, de quibus dicitur: *Omne datum optimum, & omne donum perfectum de sursum est, descendens à patre luminum.* Et certe donum Dei, quod ideo datur, ut qui accipit, in eo vitæ statu sit, in quo servari debeat, ne in eum decidat statum, in quem si cadit, pereat; an non habere se docet adjunctam præservatricem gratiam?

Ad hæc cum ita dicat Apostolus: *Si quis frater uxorem habet infidelem, & hæc consentit habitare cum illo, non dimittet illam. Et si qua mulier fidelis habet virum infidelem, & hic consentit habitare cum illa, non dimittat virum. Sanctificatus est enim vir infidelis per mulierem fidelem, & sanctificata est mulier infidelis per virum fidelem. Alioqui enim filii vestri immundi essent, nunc autem facti sunt.* An non his verbis ostendit Apostolus, quod cum integra quædam res sit conjugium,

post-

postquam alterutra pars ad fidem conversa est, sanctitas sacramenti totum sanctificat conjugium, quod prius totum fuit immundum? At cur istud conjugium plus haberet sancti, quam prius, quatenus conjugium est, nisi propter alterius accedentem fidem accederet conjugio sacramentalis gratia, quæ ante baptismum (qui sacramentorum omnium janua est) ad infidelium conjugium non potuit ingredi? Sed prætereamus Apostolum. Consideremus hujus sacramenti consecratorem Deum. An non ille cum primum parentes conjungeret, conjugium benedictione sacravit? Ait enim scriptura: *Benedixit illis Deus, ac dixit, Crescite, & multiplicamini.* Cujus benedictio cum in reliquis animantibus ad corporis robur, pro cujusque captu sit operata, quis dubitet in homine rationis capace vim gratiæ spiritalis infudisse spiritui, nisi quis Deum credat, cum infimis quibusque bestiolis fuisset tam benignus, ut pro sua cuique natura largitus sit affluenter, homini, quem ad ipsius condidisset imaginem, tam parce manum in benedictione restringeret, ut corporis duntaxat habita ratione, animam, illud vitæ spiraculum, quod ipse inspiraverat, & qua maxime repræsentabatur, tanta benedictione præteriret intactam?

Iterum cum Christus homo, & idem Deus versatus inter homines, nuptias non solum sua honoravit præsentia, sed etiam nobilitavit miraculo, an non docuit honorandum esse connubium? Quod ego certe non video quid honore dignum habere possit absque gratia. Neque illum puto ad nuptias fuisse venturum, nisi vel jam tum haberet aliquid gratiæ conjugium, quod ipsum Christum faceret gratum, vel ut conjugio gratiam ipse conferret. Quin & miraculum, quod operabatur, nos admonere video, insipidam concupiscentiæ carnalis aquam, per occultam Dei gratiam, in optimi saporis vinum esse conversam. Sed quid opus est in re tam clara tot probamenta conquirere? Præsertim cum vel unus ille locus abunde sufficiat, quo Christus

ait;

ait: *Quod Deus conjunxit, homo non separet*. O verbum admirabile, & quod nemo potuisset effari, præter Verbum quod caro factum est. Quis non putasset abunde satis esse, quod primos homines initium generis conjunxisset Deus? Atque idipsum fuerat in tanta deitatis majestate nulli non admiranda benignitas. At nunc veritate referente dicimus, quicunque legitimo conjugio copulantur, eos non temere, neque mortalium duntaxat cæremoniis, sed ipso Deo invisibiliter adsistente, & insensibiliter cooperante conjungi. Atque ideo vetitum, ne quos Deus junxit, ullo separentur ab homine. O verbum non admiratione magis quam gaudio pariter, & timore plenum. Quis non lætetur, Deo tantæ curæ esse suum conjugium, ut non solum interesse, sed etiam præesse dignetur? Quis non inhorrescat, dum dubitat quomodo debeat tractare conjugem, quam non solum teneatur amare, sed etiam sic convivere, ut puram, & sine macula possit Deo, quo tradente recepit, reposcenti reddere? Igitur cum Deus, ut dicit ipse, conjungat omnes, quis ab illo credet conjugio non infundi gratiam? An qui semper copulat, semel duntaxat benedixit? Cur jungendi resumit officium, nisi credatur & benedicendi repetere? An Santissimum illum Spiritum, quem in spiritu, & veritate oportet adorare, putandum est assidue subire ministerium copulandarum conjugum, copulæ tantum cura carnalis? Certe quod ad eam rem attinet, sufficeret Deo, si genus humanum, quemadmodum cætera animalia, naturæ ab ipso inditæ, & hominis vitio corruptæ, relinqueret. Sanctius igitur aliquid subesse oportet ultra carnis propagandæ curam, quod augustum illud Dei numen in conjugio peragat, idest haud dubie quod antistes sacramentorum omnium conjugibus infundit, in conjugio consecrando gratiam. Ergo cum tot modis probavimus conferri in conjugio gratiam, conjugium vero sacræ rei signum esse patet & ex Apostolo, quod signum, quod gratiam, sicut ostendimus, adjunctam habeat, figura

dun-

duntaxat esse non possit, consequens est, ut invito Luthero, conjugium sacramentum sit, etiam si sacramenti nomine (quod tamen facit) non appellaret Apostolus. Sed quis nunquam aut veterum aut novorum, nisi quos explosit Ecclesia, matrimonium dubitavit appellare sacramentum? In quo uno quod Hugo de Sancto Victore commemorat, duplex invenere signum, nam & conjugium ipsum sacramentum est illius societatis, quæ in spiritu est inter Deum & animam: officium vero conjugii sacramentum est illius societatis, quæ in carne est inter Christum & Ecclesiam: *Nam si magnum est*, inquit, *quod in carne est, multo magis utique est quod in spiritu est. Et si recte per scripturam sanctam Deus* sponsus *dicitur, & anima rationalis* sponsa *vocatur, aliquid profecto inter Deum & animam est, cujus id quod in conjugio inter masculum & fœminam constat, sacramentum & imago est. Sed forte, ut expressius dicam, & quæ exterius in conjugio, pacto fœderis servatur, sacramentum est, & ipsius sacramenti lex est dilectio mutua animorum, quæ ad invicem societatis & fœderis conjugalis vinculo custoditur. Et hæc rursus ipsa dilectio, qua masculus & fœmina in sanctitate conjugii animis uniuntur, sacramentum est, & signum illius dilectionis, qua Deus animæ rationali intus per infusionem gratiæ suæ, & spiritus sui participationem conjungitur.* Hactenus Hugo. Quamobrem cum non solum publica fides Ecclesiæ tot ante nos seculis, ac vetusti patres scripturarum scientia & vitæ meritis insignes, sed ipse etiam Beatus Apostolus, & Doctor gentium Paulus, matrimonium habuerint pro sacramento, quod honorabile faciat connubium, & illorum per gratiam non solum servet immaculatum ab adulterio, sed & abluat immunditiem libidinis, & aquam convertat in vinum, sanctamque procuret voluntatem à licitis nonnunquam abstinendi complexibus: non video quid contra Lutherus possit afferre, nisi quod hæretici (ut Beatus ait Bernardus) pro libitu quisque suo sacramenta Ecclesiæ, tanquam ma-

matris viscera, dente vipereo certatim inter se dilacerare contendunt.

De Sacramento Ordinis.

IN Sacramento Ordinis nullo procedit ordine, sed hinc atque inde colligens, omnes malitiæ suæ thesauros effundit, animum ostendit egregie versum ad nocendum, si respondeant vires, proponit multa, asserit & affirmat pessima; sed omnia sat habens dicere, nisi prorsus ulla ratione confirmat. Qua ex re videre licet insignem hominis impudentiam, qui cum toti credere non dignetur Ecclesiæ, nisi rationem reddenti suæ fidei, sibi ut credatur uni, sine ratione postulet, idque de rebus ejusmodi, de quibus quid credat, cognoscere, nisi Eclesia docente, non potest. Et tamen sic postulet sibi credi, quo modo, si quis credat, non aliud agat, quam ut totam confundat, atque pessundet Ecclesiam. Nam quid aliud molitur, qui conatur tollere sacrosanctum sacramentum Ordinis, quam ut postquam mysteriorum ministri viluerint, incipiant, utpote quæ etiam per viles ministrentur, vilescere sacramenta? Quem unum scopum totum petit opusculo. De ordine igitur, qui nullo procedit ordine, colligemus hinc inde Lutheri dogmata, ut acervum illum malorum lector semel habeat sub oculis, quo conspecto non erit (opinor) multum insumendum operæ, ut illum coarguamus, cujus impiam doctrinam videbunt omnes eo recta contendere, ut omnem Christi fidem possit infidelitate pervertere. Quid enim destinat aliud, qui decernit inter laicos, & sacerdotes nullum esse discrimen sacerdotii? omnes ex æquo presbyteros esse? omnes eandem habere potestatem in quocunque sacramento? Sacerdotibus sacramentorum ministerium non nisi laicorum consensu committi. Sacramentum ordinis nihil aliud esse posse, quam ritum quendam eligendi concionatoris in Ecclesia. Quicunque non prædicat, eum non esse sacerdotem,

tem, nisi equivoce, quemadmodum homo pictus est homo. Qui sacerdos est rursus fieri posse laicum. Characterem enim nihil esse. Ordinem denique ipsum, qui velut sacramentum homines in Clericos ordinat qui prædicare nesciunt, esse vere, mere, omninoque figmentum ex hominibus natum, nihil de re ecclesiastica, de sacerdotio, de ministerio verbi, de sacramento intelligentibus. Postremo sanctius iste sacerdos (ut quam castus ipse sit conjectura præbeat) tanquam errorem summum, & summam cæcitatem ponit, & captivitatem maximam, quod sibi sacerdotes indixerint cælibem castitatem. Et cum Christus eos laudet eximie, qui se castraverunt ob regnum cœlorum (*Matth.* 19.), Antichristus iste spurcissimus eosdem comparat eviratis olim Cybeles deæ sacerdotibus idolatris. Jam dudum, scio, aures pii lectoris exhorrent impium hunc dogmatum perniciosorum catalogum, quorum fere quodvis magis fœtum est hæresibus, quam fuisse fertur equus ille Trojanus armatis. Sed omnium veluti quidam fons est, quod ordinem negat esse sacramentum: quo obstructo cæteros necesse est rivulos exarescere: *Hoc sacramentum*, inquit, *Ecclesia Christi ignorat, inventumque est ab Ecclesia Papæ*. Hæc pauca verba non paucum habent & falsitatis & absurditatis acervum. Nam & Ecclesiam Papæ discernit ab Ecclesia Christi, cum Papa sit ejusdem Ecclesiæ Pontifex, cujus & Christus. Ait Ecclesiam invenisse quod non invenit & accepit institutum. Ait Ecclesiam Christi hoc ignorare sacramentum, cum satis constat nullam fere mundi plagam esse quæ rite profitetur fidem Christi, quin ordinem habeat pro sacramento. Nam si posset obscurum aliquem angulum reperire (quod opinor non potest) in quo nesciatur sacramentum ordinis, tamen angulus ille non esset cum reliqua comparandus Ecclesia, quæ non Christo solum subest, sed & propter Christum, unico Christi Vicario Papæ Romano, & ordinem credit esse sacramentum. Alioqui si perstet in eo Lutherus, ut Ecclesiam Papæ di-

M

discernat ab Ecclesia Christi,& apud alteram dicat ordinem haberi pro sacramento, non haberi apud alteram, proferat illam Ecclesiam Christi, quæ contra fidem papalis, ut vocat, Ecclesiæ, ignorat sacramentum ordinis. Interim certe perspicuum est, cum dicat hoc sacramentum ignorari ab Ecclesia Christi, & de Christi Ecclesia dicat eos quibus præsidet Papa, non esse, utraque ratione ab Ecclesia Christi eum segregare non Romam tantum, sed Italiam totam, Germaniam, Hispanias, Gallias, Brittannias, reliquasque gentes omnes, quæcunque Romano pontifici parent, aut ordinem pro sacramento recipiunt. Quos populos omnes cum de Christi tollat Ecclesia, necesse est ut aut Ecclesiam Christi fateatur esse nusquam, aut more Donatistarum, Ecclesiam Christi Catholicam ad duos, aut tres hæreticos redigat de Christo susurrantes in angulo.

Sed velut inevitabile telum promit, quod hoc sacramentum nullam habeat promissionem gratiæ, ullibi, ut inquit, positam, cujus sacramenti vel verbo meminisse negat totum novum testamentum, & ridiculum ait asserere pro sacramento Dei, quod à Deo institutum nusquam potest monstrari: nec licet, inquit, astruere aliquid divinitus ordinatum, quod divinitus ordinatum non est, sed conandum est, ut omnia nobis claris, inquit, scripturis sint firmata. Utrum in novo testamento nulla prorsus fiat hujus sacramenti mentio, post excutiemus. Interim sic agam cum illo, tanquam nulla prorsus mentio fieret, Nam eodem telo se sperat omnia sacramenta perfodere. Adversus quod telum ego in scutum mihi idipsum ferrum conjiciam, quod Lutherus ipse fatetur impenetrabile, Sic enim se habent ipsius verba: *Hoc sane habet Ecclesia, quod potest discernere verbum Dei à verbis hominum, sicut Augustinus confitetur se Evangelio credidisse, motum authoritate Ecclesiæ, quæ hoc esse Evangelium prædicabat.* Igitur cum istud habeat, ut Lutherus fatetur, Ecclesia, quod verbum Dei discernere potest à verbis hominum;

cer-

certum est istud non aliunde haberi, quam à Deo, nec ob aliam causam, quam ne in his erraret Ecclesia, in quibus non erratum esse oporteat. Sequitur igitur ex hoc fundamento, quod nobis substravit Lutherus, ut Ecclesia habeat à Deo non id solum quod concedit Lutherus, discretionem verborum Dei à verbis hominum, sed etiam discernendi facultatem, qua in scripturis divinis divinum sensum ab humano discriminet. Alioqui enim quid profuerit si Ecclesia (Deo docente) scripturam veram discernat à falsa, & in scriptura vera falsum sensum non discernat à vero? Denique eadem ratione & istud sequitur, ut & in his quæ non scribuntur, Ecclesiam suam doceat Deus, ne per errorem possit falsa pro veris amplecti, cum ex ea re non minus impendat periculi, quam si vel scripturas hominum teneat pro verbis Dei, vel è veris Dei verbis falsum eliciat sensum, præsertim si falsa sacramenta suscipiat pro veris, & traditiones hominum pro traditionibus Dei; immo non traditiones hominum, sed figmenta diaboli, si suam spem in victis ac vanis corporalium rerum signis (quemadmodum magi faciunt) Ecclesia Christi velut in Christi sacramentis collocet. Liquet ergo manifeste ex eo quod fatetur Lutherus Ecclesiam hoc habere ut verba Dei discernat à verbis hominum, hoc quoque non minus habere, ut traditiones Dei discernat à traditionibus hominum: cum alioqui utrobique possit, ex æquo vitandus error exoriri, nec id agat Christus, ne Ecclesia sua hoc aut illo erret modo, sed ne erret ullo. Errare vero majore cum injuria Christi non posse, quam si fiduciam in illo ponendam solo, ponat in signis nulla prorsus fultis gratia, sed omni bono fidei vacuis, atque inanibus. Non igitur errare potest Ecclesia in suscipiendis sacramentis fidei, non magis, inquam, quam errare potest in suscipiendis (qua in re Ecclesiam errare non posse fatetur Lutherus ipse) scripturis. Quæ res si se haberet aliter, multa sequerentur absurda; sed hoc in primis, quo nihil esse potest ab-

 surdius

surdius, quod pleraque omnia fidei christianæ dogmata, tot stabilita seculis, ad succrescentium hæreticorum libidinem denuo revocarentur in dubium. Nam si nihil haberi pro certo debet, nisi quod scripturis, & iisdem (ut Lutherus ait) claris firmatum est; non solum non asseremus Divæ Mariæ virginitatem perpetuam, sed & inexhausta suggereretur fidei oppugnandæ materia, si cuique unquam libeat aut novas excitare sectas, aut resuscitare sepultas. Nam paucissimi fuerunt hæretici, qui non receperunt scripturas, sed omnes fere ex eo sua statuebant dogmata, quod aut ea contenderent esse firmata scripturis, aut cum illis viderentur rationi consentanea, contrarium non definiri scripturis: quoniam ea quæ proponebantur adversus suam sectam, aliter contendebant intelligi, quam orthodoxa intelligebat Ecclesia, & ne clara dici possent, aut alio excogitato sensu, aut prolatis aliunde ex eadem scriptura locis in speciem valde contrariis, omnia sic turbarunt, ut viderentur ambigua. Itaque adversus Arrium nisi publica stetisset fides Ecclesiæ, haud scio an defuisset unquam de scripturis disputandi materia. Nunc quoniam ex ipsius Lutheri fundamento probavimus sacramenta quæ credit Ecclesia non aliunde quam à Deo potuisse constitui, etiamsi nihil inde prorsus in scriptura legeretur, videamus an scriptura tam nullam omnino mentionem faciat hujus sacramenti. Omnes una voce fatentur Apostolos in cœna Domini ordinatos in sacerdotes; solus istud Lutherus negat, cum plane constet illic datam potestatem conficiendi corporis Christi, quod solus conficere sacerdos potest: *At non est*, inquit ille, *sacramentum, quia non fuit illis ulla promissa gratia*. Unde illud novit Lutherus? *quia non legitur*, inquit. Familiaris est ista Luthero consequentia, *Non est in Evangelio scriptum, ergo non est à Christo factum*. Quam colligendi formam infirmat evangelista, cum dicit: *Multa sunt facta, quæ non sunt scripta in libro hoc* (*Jo*:21.). Sed tangemus tamen Lutherum aliquanto

pro-

propius; Eucharistiam concedit esse sacramentum; quod nisi fateretur, insaniret. At ubi reperit in scriptura promissam in illo sacramento gratiam? Nam ille nihil recipit nisi scripturas, & easdem claras. Legatur locus de cœna dominica, non reperiet apud ullum evangelistarum in susceptione sacramenti promissam gratiam. Legitur à Christo dictum (*Matth.26.*): *Hic est sanguis meus novi testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum.* Quibus verbis significavit semet in cruce per passionem redempturum genus humanum: sed cum dixit ante: *Hoc facite in meam commemorationem*; nullam hoc facienti, idest sacerdoti consecranti, aut Eucharistiam recipienti gratiam ibi promittit, nullam peccatorum remissionem. At nec Apostolus in *epistola ad Corinthios* (1.*Corinth.*11.), cum interminetur male manducantibus judicium, ullam mentionem facit de gratia bene manducantium. Quod si quid ex *cap.6. Joannis* gratiam promittit suscipienti sacramentum carnis & sanguinis domini, ne id quidem quicquam juvare Lutherum potest, quippe qui totum illud caput, negat ad Eucharistiam quicquam pertinere. Videtis ergo ut istam promissionem gratiæ, quam pro totius sacramenti fundamento magnifice nobis in toto promisit opere, non potest in eo tueri sacramento, quod fere solum relinquit, nisi (quod necesse habet) præter scripturæ verba, recurrat ad Ecclesiæ fidem. Igitur quemadmodum satis est nobis quod in Evangelio legimus, conficiendi sacramenti potestatem, commissam iis, in quorum locum succedunt sacerdotes: ita satis est quod ab Apostolo legimus consilium datum Timotheo, ut nemini cito manum imponeret (1.*Timoth.*5.). Quæ loca plane significant ordinationem sacerdotum, non consensu communitatis fieri, quo solo interveniente fieri sacerdotem posse Lutherus ait; sed sola ordinatione Episcopi, idque certa impositione manuum, in qua per exterius signum Deus infunderet interiorem gratiam: de qua gratia quid obstat quo minus credamus Ecclesiæ Dei vivi? *Quæ est*, ut ait Apo-

Apostolus (1. *Timoth.* 3.), *columna & firmamentum veritatis*: quando eidem Ecclesiæ necesse est ut ipse credat Lutherus, de gratia promissa in sacramento Eucharistiæ. Nam in hac fide cognoscitur, aut illius gratiæ promissio, aut certe sine promissione donatio.

Demiror profecto tam vecordem esse quemquam, ut dubitet, an sacerdotibus evangelicis in ordine conferatur gratia, cum passim legantur plurima, quæ significare videntur, etiam veteris legis sacerdotibus gratiam esse collatam: *Nam Aaron*, inquit Deus *Exod.* 28.), *& filios ejus unges, & sanctificabis eos, ut sacerdotio fungantur mihi*. Alioqui enim quid profuisset exterior sanctificatio in cultum Dei, nisi Deus pariter infudisset gratiam, qua sanctificarentur interius? Atque id quoque per Christum, cujus venturi fides robur & vim potuit indidisse sacramentis præcedentibus, sicut capacem fecit populum judaicum consequendæ aliquando salutis æternæ. Verum si quis id non admittat, veteris legis sacerdotio collatam gratiam, certe non est cur gravetur tamen admittere gratiam sacerdotibus evangelicæ legis infundi; quia jam per Christi passionem venit plenitudo gratiæ.

In actis Apostolorum (*Act.* 15.), cum Barnabas & Paulus segregarentur in opus in quod eos Spiritus Sanctus accersivit, non ante dimissi sunt, quam impositis manibus ordinati sunt. At cur, obsecro, manus eis imposuerunt Apostoli? An ut corpus inani tactu pulsarent, nulla spiritali gratia prodessent animæ. Quomodo potest ergo Lutherus hoc sacramentum dicere, Ecclesiæ Christi esse incognitum, quo nulla natio christiana non utitur? Quomodo potest appellare novum, quod instituit Christus? Quod in usu habebant Apostoli? At nunquam, inquit, appellatum est sacramentum apud veteres Doctores usquam, excepto Dionysio. Nihil enim prorsus in reliquis patribus de istis sacramentis legimus, inquit, nec sacramenti nomine censuerunt quoties de his rebus loquuti sunt. Recens enim est inventio

tio sacramentorum. Egregia sane ratio est ista Lutheri, quæ & manifeste falsa est: & si forte vera, nihil tamen efficeret. Nam si veteres de re fortassis olim non controversa, nihil scripsissent omnino, aut si cum scriberent aliquid, rem proprio tamen, non communi sacramentorum nomine designassent, non necessario colligeretur ex eo, aut ordinem non fuisse prorsus, aut non fuisse sacramentum. Nam si quis baptismum vocet *baptismum*, nec addat, *sacramentum*, dicetur ideo non habuisse baptismum pro sacramento? Præterea si solus ex antiquis patribus Dionysius, ordinem scriberet esse sacramentum, vel satis esset ad evertendam Lutheri objectionem, qua videri vult inventionem sacramentorum novam esse: Repugnat enim esse novum quod ab illo fatetur scriptis comprehensum, quem fatetur antiquum. Atque istud quidem verum esset, etiam si talis esset sacer Dionysius, qualem eum depingit sacrilegus Lutherus, qui ferme nihil in eo dicit esse solidæ eruditionis, nihil eorum, quæ scribit, aut authoritate quicquam, aut ratione probari; sed omnia esse illius meditata, ac prope somniis simillima quæcunque in cœlesti scribit Hyerarchia; *In Theologia mystica, quam sic inflant*, inquit, *ignorantissimi quidam Theologistæ*, *est*, inquit, *etiam perniciosissimus*, *plus platonizans*, *quam christianizans*: *In qua*, inquit, *Christum adeo non disces ut etiam si scias, amittas*: *Expertus*, inquit, *loquor*: hoc est, ut opinor, expertus est ibi se Christum perdidisse: *Demum in ecclesiastica hyerarchia quid facit*, inquit, *nisi quod ritus ecclesiasticos describit*, *ludens allegoriis*? Denique ut ostenderet in re quam levi Divus Dionysius luderet operam: *An mihi putas*, inquit, *difficile esse in quacunque re creata allegoriis ludere*? *Mihi non fuerit operosum meliorem hyerarchiam scribere*, *quam Dionysii sit*. Quis patienter ferat in viri sancti pios labores sic debacchantem rabulam, quæ vere, meritoque in sui similem debaccharetur hæreticum? Nam & indoctum vocat, & ludicrum, & scribentem non tantum

tum somnia, sed etiam perniciosa, & Christum destruentia dogmata. Quæ tamen omnia convicia sancto viro cedunt in gloriam, cujus opera omnia, vel hoc abunde demonstrat esse bona, quod viro malo displiceant. Nam quæ consortia luci cum tenebris, Christo cum Belial? At quod è piis viri sancti libellis nihil pietatis hausit, impium ipsius caput erat in causa; quandoquidem vere scribit Horatius: *Syncerum est nisi vas, quodcunque infundis, acescit*. Nam quod ait, sibi non operosum esse meliorem hyerarchiam scribere, quam fuerit illa Dionysii: postquam scripserit, tum illud jactitet. Interea vero rem aggreditur multo magis operosam, hyerarchiam alteram, quæ supra fundata est petram, demoliri.

Longius aliquando nos avexit indignatio, qua moleste ferimus, in virum sanctum ab impio evomita tam contumeliosa convicia. Verum ut cœpi dicere, etiam si solus Dionysius docuisset, ordinem esse sacramentum, sufecisset illud ad revincendum Lutherum, asserentem novam esse inventionem sacramentorum; cum Dionysium, non solum Lutherus fateatur antiquum, sed & totus orbis christianus veneretur ut sanctum. Cui, quid Lutherus irascitur, non aliud facit quam sola malitia, qua nihil ferre potest quod impiis ipsius hæresibus adversatur. At nunc ut plane liqueat quam vanus undique sit Lutherus, ostendam non solum Dionysium, sed etiam Gregorium, & quem sibi patronum Lutherus mentitur, Augustinum, ordinem habuisse pro sacramento. Præterea characterem (quem Lutherus irridet) indelebilem, etiamsi non vocetur nomine, re tamen aperte describi, & ab Hieronymo in sacramento baptismatis, & rationem ejus haberi ab Augustino in utroque sacramento, tam baptismi, quam ordinis. Incipiam igitur à Hieronymo, de charactere baptismatis, ut appareat manifestius character ordinis, quem & Augustinus & Gregorius ob indelebilem characterem, cum baptismo comparant. Igitur super

illa

illa Pauli verba : (*Ephes.* 4.) *Nolite contristare Spiritum Sanctum Dei, in quo signati estis in die redemptionis.* Hieronymus in hunc scribit modum : *Signati autem sumus Spiritu Dei Sancto, ut & spiritus noster & anima imprimatur signaculo Dei, & illam recipiamus imaginem & similitudinem, ad quam in exordio conditi sumus. Hoc signaculum Sancti Spiritus juxta eloquium Salvatoris, Deo imprimente, signatur. Hunc enim* (ait) *signavit Pater Deus.* Et paulo post : *Idcirco signatur* (inquit) *ut servet signaculum, & ostendatur illud in die redemptionis, purum atque syncerum, & nulla ex parte mutilatum, & ob id remunerari valeat, cum iis qui redempti sunt.* Quicunque scripsere de sacramentorum charactere, nullis unquam verbis apertius expressere characterem (quem animæ per sacramenta imprimit Deus) quam verbis his beatus expressit Hieronymus, non humano figmento (ut Lutherus fingit sacramentorum execrandis irrisor) sed solidis scripturæ sacræ testimoniis. Character enim est illa qualitas animæ, quam Deus sibi notam, nobis incogitabilem, imprimit in signaculum, quo suum gregem discernitur ab alienis : quod signaculum etiam si vitiis maculent, & è candido reddent atrum, ex integro mutilum, è purissimo reddant impurum, nunquam tamen ita poterunt eradere, quin illo characteris impressi signaculo, in cujus gregem signati sunt, orbi toti maneant in judicii die cognobiles. Nec alia ratione tam constanter observat Ecclesia, ut cum alia sacramenta toties iteret (quod in Eucharistiæ sumptione facit, ac pœnitentia, conjugio, & unctione languentium) baptisma, confirmationem, atque ordinem, nunquam iterari permittat. In iis enim sacramentis, Sancto docente Spiritu, didicit Ecclesia characteris conferri signaculum : quod cum deleri non possit, iterari non debeat. Sed ut manifesta pateat ordini hac in parte parem esse cum baptismo conditionem, audiamus quid ait Gregorius : *Quod dicitis*, inquit, *ut qui ordinatus est, iterum ordinetur,*

 dinetur,

dinetur, valde ridiculum est: ut enim baptizatus semel, iterum baptizari non debet; ita qui consecratus est semel, in eodem ordine non valet iterum consecrari. Videtis ut ordinis sacramentum non magis iterari patiatur Ecclesia, quam sacramentum baptismatis: quæ res, ut dixi, pendet ab indeleto charactere. Qua de re ut obstruamus Luthero, ne rursus obganniat, figmentum esse characterem, & solum ex antiquis Dionysium, ordinem vocasse sacramentum; subjungemus, ut polliciti sumus, hac de re etiam Divi Augustini sententiam. Is igitur cum de baptismo & ordine differit, in hunc modum scribit: *Utrunque enim sacramentum est, & quadam consecratione utrunque homini datur: illud cum baptizatur, & istud cum ordinatur: ideo non licet in Ecclesia catholica utrumque iterari. Nam si quando ex hæreticorum parte venientes etiam præpositi pro bono pacis correcto schismatis errore suscepti sunt, etiamsi visum est opus esse, ut eadem officia gererent quæ gerebant, non sunt rursus ordinandi, sed sicut baptismus in eis, ita mansit ordinatio integra, quia in præcisione fuerat vitium, non in sacramentis, quæ ubicunque sunt, ipsa sunt.* Et paulo post: *Neutri sacramento facienda est injuria.* Et addit de sacramento ordinis: *Sicut non recte habet, qui ab unitate recedit, sed tamen habet: sic etiam non recte habet qui ab unitate recedit, & tamen dat.* Et rursus ad utrumque reversus adjecit: *Non ergo ideo non sunt sacramenta Christi & Ecclesiæ, quia eis illicite utuntur non modo hæretici, sed etiam omnes impii; sed illi corrigendi sunt, & puniendi, illa autem sunt agnoscenda, & veneranda.* Videtis nunc quam verum sit illud, quod Lutherus tanta jactavit audacia, sacramentum ordinis Ecclesiam Christi nescire, characterem inanem figmentum esse, sacramentorum inventionem novam esse, ordinem veteribus non habitum pro sacramento. Quorum omnium nihil dixit, quod non videtis eorum testimonio reprobatum, quos neque de Christi Ecclesia potest eximere (utpote quam illi & doctrina fidei, &

exem-

exemplo virtutis illuſtrarunt) neque inter novos numerare, niſi talis ſit, ut ei mille ſint anni, tanquam dies unus. Sed ille tamen adverſus omnes omnium rationes, authoritatem, fidem, uno ſe tuetur argumento: *Omnes*, inquit, *ſumus ſacerdotes*, *ſecundum illud Petri*, *Vos eſtis regale ſacerdotium*, *& ſacerdotale regnum*. *Sed alius alio non poteſt magis eſſe ſacerdos*, *quemadmodum alius alio non poteſt magis eſſe homo*. *Igitur ſacerdotes qui vocantur nihil ſunt aliud quam laici quidam*, *vel conſenſu populi*, *vel epiſcopi vocatione*, *non abſque populo delecti ad concionandum*, *& ordo nihil aliud eſt*, *quam merum ſine ſacramento miniſterium*. Recenſuimus ejus argumentum, non ſolum fideliter, ſed etiam liberaliter adjicientes quod fulciat; & tamen cui non excutiat riſum tam hebes theologantis argutia? Nam ſi ideo nihil eſt ordo ſacerdotii, quia quilibet chriſtianus eſt ſacerdos: eadem ratione ſequetur, ut nihil ſupra Saul habuerit Chriſtus. Nam & de Saul dixit David: *Peccavi tangens Chriſtos domini*. Nihil habuerit Chriſtus ſupra quemquam eorum, de quibus dictum eſt: (1. *Regum* 24.) *Nolite tangere Chriſtos meos*. Nihil denique ſupra quem Deus, eorum omnium, de quibus per Prophetam dixit ipſe: (*Pſalm*. 110.) *Ego dixi*, *dii eſtis*, *& filii excelſi omnes*. Poſtremo qua ratione chriſtiani omnes ſacerdotes ſunt, eadem ratione reges ſunt. Non enim ſolum dicitur, *vos eſtis regale ſacerdotium*, ſed etiam *regale regnum*. Sedulo conſiderandum eſt ſerpens iſte quid deſtinet: quem ego certe callidiorem puto, quam ut ullius eſſe momenti putet tam frivolum argumentum, ſed qui tantum ideo lambit, ut mordeat: laicos ideo tollit in ſacerdotium, ut ſacerdotes redigat in claſſes laicorum. Nam ſacramentum eſſe negat, & ritum tantum eſſe dicit eligendi concionatoris. Nam qui non concionatur, nihil minus ait eſſe quam ſacerdotes, nec aliter ſacerdotes eſſe, quam homo pictus eſt homo: contra Paulum Apoſtolum, qui ad Timotheum ſcribens ait: *Qui bene præſunt preſ-*

byteri, duplici honore digni sunt, maxime qui laborant in verbo, & doctrina. Apostolus hoc manifeste docet, quanquam ii præcipue duplici honore digni sunt, qui cum presbyteri sunt, laborant in verbo & doctrina: tamen & qui hoc non faciunt, non solum esse presbyteros, sed bene præesse posse, & duplicem quoque honorem promereri: alioqui non dixisset, *maxime qui laborant in verbo, & doctrina*, sed *solum ii qui laborant in verbo & doctrina*. Præterea ne possit dicere Lutherus, id quod dicit, officium sacerdotis erga populum nihil esse nisi prædicare: *Nam missas*, inquit, *canere, nihil aliud est, quam communicare seipsum*: hoc, inquam, ut appareat quam falsum sit, rursus audiamus Apostolum: *Omnis*, inquit, *Pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in iis, quæ sunt ad Deum, ut offerat dona, & sacrificium pro peccatis*. An non Apostolus aperte declarat etiam Pontificis officium istud poscere, ut pro hominibus offerat sacrificium Deo? quod cum scribat, quanquam hæbreis, tamen christianis, quos nolit judaizare, clarum est loqui de pontifice legis utriusque: atque ideo bis Lutherum suo premere testimonio. Nam & missam docet esse sacrificium, & offerri pro populo, cum Ecclesia nullum offerat aliud; & docet offerendi officium, præcipuam partem esse muneris pontificii. Et certe nisi fallum esset quod docet Lutherus, facile videtis consequi, ut cum nemo nisi sacerdos possit consecrare corpus domini, si è tot sacerdotum millibus, qui concionari nesciunt, nullus vero sacerdos est, sed tantum vocatur æquivoce, quemadmodum homo pictus vocatur homo; totus christianus orbis Deum, populumque ferme non habet alium, quam idololatras, panem pro Christo colentes, & genua sua curvantes ante Baal.

In eligendi (ut vocat) ritu, præcipuum jus tribuit populo. Nam licet uno loco tribuere videatur episcopo, aut populo jus promiscuum, cum dicit, quod quanquam certum sit, omnes christianos æqualiter es-

se

se sacerdotes, & eandem in verbo, & sacramento quocunque habere potestatem, non licere tamen quenquam hac ipsa uti, nisi consensu communitatis, aut vocatione majoris: alio tamen loco superiores partes tribuit populo, cum de sacerdotibus dicit: *Qui si cogerentur admittere nos omnes æqualiter esse sacerdotes, quotquot baptizati sumus, sicut revera sumus, illisque solum ministerium, nostro tamen consensu permissum, scirent nullum simul eis esse super nos jus imperii, nisi quantum nos sponte nostra admitteremus.*

Quæ duo loca si conferantur, ostendunt hoc sentire Lutherum, ut populus absque episcopo possit ordinare sacerdotem, episcopus sine populi consensu non possit, cum dicit, sacerdotibus solum ministerium, nec id tamen nisi populi consensu permissum. Nam si hoc verum est, sacerdos fieri nisi populi consensu non potest, cujus consensu solo dicit olim præfectos Ecclesiis episcopos: *Negari non potest*, inquit, *Ecclesias olim à senioribus fuisse rectas absque istis ordinationibus, & consecrationibus, propter ætatem, & longum rerum usum in hoc electis.* Lutherus ubi ista reperit, ostendat ipse, mihi interim vera non videntur. Nam si laicus quisque æqualem habet potestatem cum sacerdote in quocunque sacramento, & ordo sacerdotii nihil est, cur ita scribit Apostolus Timotheo: *Noli negligere gratiam, quæ est in te, quæ data est tibi per Prophetam cum impositione manuum presbyterii?* Et alibi ad eundem: *Admoneo te, ut resuscites gratiam Dei, quæ in te est per impositionem manuum mearum.* Iterum: *Nemini*, inquit, *cito manus imposueris, neque communices peccatis alienis.* Denique hunc in modum Apostolus scribit ad Titum: *Hujus rei gratia reliqui te Cretæ, ut ea quæ desunt corrigas, & constituas per civitates presbyteros, sicut ego disposui tibi.* Habes nunc lector, semel sub oculis Apostoli pauca loca, & non multa verba, quibus inter se collatis, facile potes deprehendere falsa fictaque esse omnia, quibus tam inordinate Lutherus de-

debacchatur in ordinem. Nam quos dicit populi consensu fieri, Paulus ostendit fieri ab episcopo, quem in hoc ait se reliquisse Cretæ, ut oppidatim presbyteros constitueret, nec tamen temere, sed sicut ipse præsens disposuerat. Vides impositis manibus fieri sacerdotem. Et ne dubitari possit simul conferri gratiam, vides illam manuum impositione collatam: *Resuscita*, inquit, *gratiam quæ data est tibi per impositionem manuum.* Et illud quoque: *Noli negligere gratiam, quæ in te est, quæ data est tibi per Prophetiam, cum impositione manuum presbyterii. In his te exerce.* Miror igitur non pudere Lutherum, cum negat sacramentum ordinis, haud ignarus in manibus omnium versari verba Pauli, quæ doceant, nonnisi à sacerdote fieri sacerdotem, nec sine consecratione fieri: in qua & signum adhibeatur corporeum, & tantum spiritalis infundatur gratiæ, ut is, qui consecratur, non solum accipiat ipse Spiritum Sanctum, sed etiam potestatem conferendi aliis. Novum vero qui potest esse, quanquam id Lutherus ait, de quo scribit Apostolus? Quomodo ignoratum Ecclesiæ, quod in omnibus Christi legitur, & nunquam non legebatur Ecclesiis? Quibus ex rebus manifestum est, è tam multis quæ tanta cum confidentia pro compertissimis Lutherus eblateravit in ordinem, ne unam quidem syllabam fuisse veram, sed per malitiam ficta, falsaque omnia.

De Sacramento extremæ unctionis.

IN Sacramento extremæ unctionis Lutherus bis ipse ridendus, bis irridet Ecclesiam. Primum quod Theologi, ut ait, hanc unctionem appellent *sacramentum*, quasi soli hoc dicant ii, quos ille vocat *Theologos*. Deinde quod appellent *Extremam*. Et quod ad secundum pertinet, objicit sibi tanquam joco, quod nunquam solvet serio. Nam & ideo quoque dici potest *extrema*, quod extrema sit è quatuor. Postea ut do-

ceat non esse sacramentum, objicit sibi primum id, quod neminem videt non objecturum, Apostoli Jacobi verba: *Si infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, ungentes oleo in nomine domini, & oratio fidei salvabit infirmum, & alleviabit eum dominus, & si in peccatis sit, remittentur ei.* Hæc verba, quæ ex ipsius etiam finitione apertissime declarant hanc unctionem sacramentum esse, quæ neque signo careat visibili, nec promissione gratiæ, protinus incipit Phormiana confidentia, tanquam nihil haberent vigoris, eludere. *Ego autem dico* (inquit) *si uspiam deliratum est, hoc loco præcipue deliratum est.* At ego contra non verebor dicere, quod si uspiam delirat Lutherus, qui fere delirat ubique hoc in sacramento unctionis extremæ, ad extremam usque delirat amentiam: *Omitto*, inquit, *quod hanc epistolam non esse apostoli Jacobi, nec apostolico spiritu dignam, multi valde, & probabiliter asserant, licet consuetudine auctoritatem, cujuscunque sit, obtinuerit:* Tamen, inquit, *si esset apostoli Jacobi, dicerem non licere, apostolum sua authoritate sacramentum instituere, idest, divinam promissionem cum adjuncto signo dare: hoc ad Christum solum pertinebat. Sic Paulus se se accepisse à domino dicit sacramentum Eucharistiæ, & missum non ut baptizet, sed ut evangelizet. Nusquam autem legitur in evangelio unctionis istius extremæ sacramentum.*

His verbis videtis ut apostoli verba duobus modis enervare conatur. Primum quod epistola non sit apostoli; deinde quod etiam si sit apostoli, tamen apostolus authoritatem non habeat instituendi sacramenta. Hæc duo quanquam proponat paucis, ac statim ad alia transiliat, tamen præcipua tela sunt, quibus instituit hoc sacramentum perimere. Nam cætera quæ dicit omnia nugamenta sunt, ridendi occasionem captantia, tanquam Ecclesia non recte sacramentum observet. Sed hæc duo unum tangunt. Nam si epistola non apostoli sit, nec apostolico spiritu digna, aut si apostolo traden-

te

re unctionem hanc pro sacramento, tamen nihilo magis probatur sacramentum, consequeretur omnino, ut hæc verba nihil efficerent. Si dixisset olim fuisse dubitatum, cujus illa fuerit epistola, dixisset vere: neque enim temere quicquam recepit Ecclesia, omnia diligenter excussit: idque ipsum facit ut certiora deberent haberi omnia, quæ receperit, etiamsi duntaxat humana prudentia regeretur Ecclesia. Verum cum dicit, multos asserere hanc epistolam non esse apostoli, sed esse præterea indignam apostolico spiritu, atque istud non asserere solum, sed asserere etiam probabiliter: probabile est illum istud probare non posse. Alioqui proferat è multis aliquos, qui si ex Ecclesia sunt, neque tam multi sunt, opinor, neque tam magni, ut pondus obtinere mereantur adversus reliquos omnes. Adhuc produxit nullum. Ego producam unum, qui sufficere debet adversus multos, Beatum Hieronymum, quo neque doctior quisquam fuit in scripturis sacris, neque qui veras ac germanas exactiore censura distinxit à dubiis. Is igitur, cum aliquandiu de epistola Pauli dubitasset, sed tunc dubitasset, cum res adhuc non esset tam pleno Ecclesiæ consensu firmata, Jacobi tamen, quæ vocatur epistola ipsius esse sine ulla dubitatione pronunciat. Nam hunc in modum scribit: *Jacobus, Petrus, Judas, & Joannes septem epistolas ediderunt, tam mysticas quam succinctas, & breves pariter, & longas: breves in verbis, longas in sententiis: ut rarus sit qui non in earum cæcutiat lectione.* Idem in prologo in septem epistolas canonicas sic ait: *Est enim prima earum una Jacobi, duæ Petri, tres Joannis, una Judæ.* Videtis ut Beatus Hieronymus idem judicium de Jacobi profert epistola, quod de Petri, nec putat indignam apostolico spiritu. Certe si rationes attulisset Lutherus, quare epistola non esset Jacobi, sed tamen alterius cujuspiam, qui eodem loqueretur spiritu, potuisset utcunque ferri. Nunc vero dicit esse probabile ideo non esse quod sit indigna spiritu apostolico. Qua in re non alium objiciam Luthero, quam Lutherum

ip-

ipſum: neque enim Luthero quidquam aut ſæpius ferme contradicit, aut validius, quam Lutherus. Is igitur in ſacramento ordinis ait, Eccleſiam hoc habere datum, ut poſſit diſcernere verba Dei à verbis hominum. Quomodo ergo nunc dicit, epiſtolam apoſtolico ſpiritu indignam eſſe, quam Eccleſia, cujus judicium, ut ait, hac in re falli non poteſt, apoſtolico ſpiritu judicavit plenam? Quamobrem nunc ita ſe ſua ſapientia conſtrinxit undique, ut aut neceſſario comprobet epiſtolam eſſe apoſtoli, cujus contrarium dixit eſſe probabile: aut dicat Eccleſiam in ſcriptura ſacra poſſe dijudicando falli, quod eam poſſe negaverat. Quod ſi dicat velut apoſtolico dignum ſpiritu comprobaſſe quod apoſtolico ſpiritu ſit indignum, blaſphemus eſt in Eccleſiam. Si fatetur apoſtolum ſcripſiſſe, quod apoſtolo ſit indignum, blaſphemus eſt in apoſtolum.

Satis igitur illud confutavimus, immo ſemet ſatis confutavit ipſe, quod epiſtolam negavit, aut eſſe apoſtoli, aut dignam apoſtolico ſpiritu. Veniamus nunc ad id, in quo ut fortem virum decet, aperte oppugnat Apoſtolum, dicens, etiamſi ſit Apoſtoli Jacobi, tamen non licere apoſtolo ſua authoritate ſacramentum inſtituere, ideſt, divinam promiſſionem cum adjuncto ſigno dare: *Hoc enim pertinet*, inquit, *ad ſolum Chriſtum*. O noſtri ſeculi magnam fœlicitatem, quo novus iſte gentium doctor exortus eſt Lutherus, qui hoc ſibi arrogans, tanquam Pauli ſequeretur exemplum, in faciem reſiſtat apoſtolo, quod non recta via ingrediatur ad evangelium Chriſti, ſed (quod plus eſt quam ſi gentes doceat judaizare) arroget ſibi facultatem promittendi gratiam, & ſacramenta condendi, hoc eſt quod uſurpet ſibi poteſtatem Chriſti ad modum ſuperbientis, & prævaricantis Angeli, qui dixit (*Eſaiæ* 14.): *Ponam ſolium meum ad Aquilonem, & ero ſimilis Altiſſimo.* Non eſt nunc quod ægre ferat Pontifex ab illo reprehendi, qui de tam atroce crimine reprehendit apoſtolum. Nam cum certum ſit epiſtolam eſſe apoſtoli, quid aliud

quam manifeste dicit apostolum sine authoritate & contra fas instituere sacramentum? Immo cum neget epistolam illius esse, tamen ne abstineret contumelia, dicit id se dicturum etiamsi esset apostoli. Ego certe, etsi nonnullis visum sit apostolis non sine Spiritu Sancto, quem Deus in Pentecoste misit, rationem traditam esse condendi sacramenti, de quo spiritu Christus prædixerat: (*Jo*: 14.) *Spiritus Sanctus, quem ego mittam ille vos docebit omnia*: tamen in præsenti non disputabo, utrum apostolus authoritatem habeat instituendi sacramenti, quippe quod nunc disputari non opus est: sed cum plane constet apostolum unctionem istam pro sacramento tradere, non dubito vere sacramentum esse, & apostolum non fuisse tam impie arrogantem, ut pro sacramento traderet populo quod sacramentum non esset: sed si condendi sacramenti potestatem non habuit, verbis illis id tradidisse populo, quod ipse acceperat à Christo, qui ut alia mundo volebat innotescere per Matthæum, alia per Lucam, per Joannem alia, alia præterea per apostolum Paulum, cur fieri non possit, ut quædam etiam doceri voluerit per apostolum Jacobum?

Lutherus postquam se tam strenue, quam videtis, gessit adversus apostolum, jam totum se convertit ad ridendum Ecclesiam, quæ verbis apostoli, ut dicit Lutherus, abutitur, quod non ministret nisi ad mortem usque ægrotanti, cum Jacobus dicat: *Si quis infirmatur*, non: *Si quis moriatur*: quasi ideo peccet Ecclesia, quod rem tantam, quanta est sacramentum non adhibeat temere in qualibet levi febricola, quam aliquis nimium fortasse potando contraxerit: neque in eo morbo qui vel dormiendo paululum, vel abstinendo curari possit, Ecclesia per sacramentum velit efflagitare miraculum. Ne dubitari possit etiamsi duntaxat infirmum scripserit Jacobus, sensisse tamen haud ægrotantem leviter, sed eo morbo vexatum, cujus depulsio posset ostendere si sanaretur, sanatum sacramento: Orationes omnes, quæ dicuntur super infirmum

(quas

(quas nemo dubitat esse vetustissimas, non novum inventum eorum, quos iste vocat Theologos) ostendunt non adhibendum hoc sacramentum, nisi in laborante graviter: & tamen ut non promittunt certam salutem corporis, ita non desperant salutem, nec veniunt (quod Lutherus ait) tanquam ad eos, qui jam tum sint omnino morituri. Frustra enim tot orationibus orarent salutem, si certo tibi sponderent mortem. Non igitur id agit Ecclesia (quod inepte cavillatur iste) ut sit extrema unctio, licet vocatur *extrema*, sed agit ut non sit extrema, sed convalescat ægrotus. Quod si nolit eum Deus convalescere, id tamen non evacuat vim, ac virtutem sacramenti, cujus præcipua cura non in corpus fertur, sed animam. Nam ratio illa Lutheri de efficacia signi, nihil omnino rationis habet, aut efficaciæ: *Si unctio ista sacramentum est*, inquit, *debet sine dubio esse ut dicunt efficax signum ejus, quod signat, & promittit. At sanitatem, & restitutionem infirmi promittit, ut stant aperta verba: Oratio fidei salvabit infirmum, & alleviabit eum Dominus. Quis autem non videt hanc promissionem in paucis impleri? Quid ergo dicemus* (inquit) *aut apostolus hac promissione mentitur, aut unctio ista sacramentum non erit. Promissio enim sacramentalis certa est; at hæc majore parte fallit*. Vel ex hoc argumento patere potest nihil curare Lutherum, quam apertas afferat calumnias, modo specie aliqua veritatis imponere possit incautis: quem non pudet ea contra Theologos afferre, quasi ab ipsis dicta, quæ nusquam dicunt; *Sacramentum*, inquit, *ut dicunt est efficax signum ejus quod promittit; at hoc sacramentum sanitatem corporis non efficit, quam promittit*. Theologi non istud dicunt, sed quod efficax signum gratiæ; sic enim definiunt: *Sacramentum est visibile signum invisibilis gratiæ*; non dicunt, *salutis corporeæ*, quæ dari possit, & sine gratia. Quamobrem quod ait consequi, ut si hæc unctio sacramentum esset, apostolus mentiretur, Lutherus ipse mentitur. Nam

ſacramentum quatenus ſacramentum eſt, non ſalutem promittit corporis, ſed animæ, per ſigna corporea. Alioqui Lutherus nihilominus eodem concludit mendacio, non apoſtolum ſolum, ſed etiam Chriſtum ipſum, quanquam unctio non eſſet ſacramentum. Debent enim verba, & promiſſiones etiam extra ſacramenta veraces eſſe. Igitur cum apoſtolus dicat ſanandum per unctionem, & orationem, eum qui infirmus eſt, & Chriſtus ſigna illa ſecutura credentes, ut ſuper ægros manus imponerent, & bene haberent, quis non videt hæc ſic interdum fieri, ut tamen non fiant ſemper. Neque tamen falſos eſſe qui promiſerint, cum eos nemo dubitet corporalia quibuſcunque verbis promiſerint, nunquam promiſiſſe perpetua; cum corpus in quo fieri deberent, perpetuum eſſe non poſſit. Spiritualia vero, quia ſua natura ſpiritus æternum victus eſt, perpetuo conſecutura pollicentur. Nam Lutheri ſententia, quæ à Theologis exigit, ut ſi ſacramentum ſit unctio, ſemper ſanet, ne ſit ſignum ineſficax, eo tendit ut ſacramentum eſſe non poſſit, niſi reddat corpus immortale, quod ipſe tamen fieri poſſe promittit per orationem factam à bonis viris nihil hæſitante fide. Nam prorſus dubium non eſſe dicit hodie quoque ſic ſanari poſſe quotquot vellemus. Hoc ſi dicit verum talis fides qualis eſt illius, hominem ſervare poteſt immortalem. Nam cum iſta fieri poſſint per fidem, non ſolum interdum, ſed (quod Lutherus ait) perpetuo (modo ſit fides indubia quæ nihil hæſitet) credibile eſt fidem iſtam, ſi cuiquam alteri, potiſſimum contigiſſe Luthero, homini ſic in fidem propenſo, ut fidei favore bonis operibus multis in locis propemodum indicat bellum. Homini præterea, cui nunc tot & tanta myſteria revelavit Deus, & qui novam condit Eccleſiam, quam in rem opus eſt & miraculis. Igitur veriſimile eſt quidquid fieri per fidem poteſt abunde Lutherum facere. Demiror igitur, ſi vera dicit, ipſum non curare quoſcunque morientes, Et quotidie auſcul-

tamus

tamus rumores è Germania, qui referant resuscitatos etiam sepultos: Cum interim semper audimus non modo sanatum nullum, sed etiam per illius quosdam satellites, occisos & crudeliter trucidatos ejus causa bonos, & innocentes sacerdotes, ut exemplo doceret, ordinem nihil esse, figmentum esse characterem, meticulosum fuisse Davidem, quem pœnituerit tetigisse Christum Domini.

Hæc sunt Lutheri sanationes, quas nihil vacillans ejus fides operatur absque bonis operibus. Nam quod occidit, non sanat, inde plane accidit, quod ut Lutherus ait, oratio non tantum cum fide facienda est, sed etiam à bono viro, quæ res Lutherum, qui vir bonus non est, ne quenquam sanet, impedit. Unctio hæc sacramentum non est, quia non semper sanat corpus. Lutherus vir sacer est, per quem & corpus, ut ferunt, occiditur, & certe occiduntur animæ. Jacobus apostolus nihil dignum scribit apostolico spiritu, Lutherus apostolico spiritu digna scribit omnia, & quæ sint indigna discernit, idque contra totam Ecclesiam, quam in talium discretione scripturarum falli fassus est ipse non posse. Qua in re cum epistolam Jacobi legerem, atque ibi tam multa conspicerem, apostolico digna spiritu, vehementer admiratus sum quid in mentem venerit Luthero, ut gaudium in tentationibus, patientiam in adversis, à Deo petendam sapientiam, in Deo fiducia nihil hæsitante sperandum, & hujusmodi multa (nam talia sunt quæ tota leguntur epistola) miratus, inquam, sum cur Lutherus putavit indigna, quæ scriberentur ab apostolo. An illa potius scribere debebat apostolus, populo nihil esse fructus in missa & ordinem inane figmentum esse, & alia quæ Lutherus scribit hujusmodi? Quæ quanquam sint omnia dignissima spiritu apostatico, tamen contemnere non debet, si minora scribant minores apostoli. Atqui licet aliquandiu (quod dixi) miratus sum, cur Luthero displiceat epistola Jacobi, tamen ubi legi sæpius, & oculos intendi

pres-

pressius, desii profecto mirari. Nam ea scribit apostolus ut plane videri possit prophetico spiritu praenovisse Lutherum: ita virum undique pingit ad vivum. Nam cum Lutherus fidei praetextu contemnat opera, Jacobus è diverso disputat ratione, scripturis, exemplis, fidem sine operibus mortuam esse. Praeterea garrulam istam Lutheri petulantiam, non uno loco verbis invadit acerrimis. Si quis (inquit) putat se religiosum esse, non refrenans linguam suam, sed seducens cor suum, hujus vana est religio. Accedit ad hæc quod in suam linguam Lutherus aptissime videt competere, quod illic frendit legens: *Lingua inquietum malum, plena veneno mortifero* (*Jacob.*3.). Denique sentit in sua dogmata verissime dici, quæ de contentiosis hunc in modum scribit pluribus ibi verbis apostolus: *Quis sapiens, & disciplinatus inter vos: Ostendat ex bona conversatione operationem suam in mansuetudine sapientiæ. Quod si zelum amarum habetis, & contentiones sint in cordibus vestris, nolite gloriari, & mendaces esse adversus veritatem. Non est enim ista sapientia de sursum descendens à patre luminum, sed terrena, animalis, diabolica. Ubi enim zelus, & contentio, ibi inconstantia, & omne opus pravum. Quæ autem de sursum est sapientia, primum quidem pudica est, deinde pacifica, modesta, suadibilis, bonis consentiens, plena misericordia & fructibus bonis, judicans sine simulatione. Fructus autem justitiæ in pace seminatur facientibus pacem.*

Hæc sunt, lector, quæ Lutherum commovent ut ei non placeat Apostolus. Hæc, inquam, sunt quibus apostolus aperte Lutherum, ac Lutheri petulantiam, maledicentiam, impia & contentiosa dogmata, non secus ac si vidisset virum, & verba legisset, attingit. Cujus epistolam quantumvis eam contemnat Lutherus, non dubito satis approbare christianis omnibus unctionis extremæ sacramentum, nec tam potentem fore Lutherum, ut ullum sacramentum possit evertere quod in salutem fidelium fides recepit Ecclesiæ adversus nec

por-

portæ prævalebunt inferorum, nedum fraterculus unus inferni fuliginosum posticum.

Fecimus hoc libello tibi lector ut spero perspicuum quam absurde Lutherus & impie tractavit sacramenta. Nam etsi non attigimus omnia, quæ liber ipsius continet, tamen quod attinet ad tuenda sacramenta ipsa (neque enim aliud erat institutum meum) tractasse rem videor, si non quam multis fieri potuit, certe pluribus ferme quam necesse fuit: tantum abest ut oporteat immorari diutius. Alioqui, & rationibus & legibus, & doctorum sententiis, & scripturis ipsis non fuisset difficile rem locupletare cumulatius, nisi & erga Lutherum frustra fecissemus, & erga cæteros supervacue. Nam si Lutherum docendo conemur immutare, citius & nigrorem Æthiops, & varietatem Pardus immutabit. Sin aliis ostendere quam falso, & quam maligne sentiat nequis illa falletur ut de illo sentiat bene, passim doctissimos viros esse non dubito, qui vel tacentibus nobis id multo clarius perpendunt, quam ipse queam ostendere: etsi qui sint qui alienam in id operam desiderant, his abunde jam nunc opinor ostendisse me; cum enim ex his quæ disseruimus inclarescat omnibus quam sacrilega statuat dogmata de sacramento illo, quod ipsius Christi corpus est, è quo sacramenta reliqua quidquid habent sacri promanat, quis dubitare potuisset, etiamsi nihil adjecissem amplius, quam indignis ille modis tractare cætera sacramenta non dubitet? Quæ sicut videtis tractavit sic ut præter baptismum unum, & illum quoque male vexatum, & omni privatum gratia, nec in aliud relictum, quam in contumeliam pœnitentiæ, tollat prorsus atque evertat omnia, in aliis signum negans, in aliis rem inficians: nec in tanta re probat quicquam, nec affert aliquid quo confirmet sua, sat habens negare tantum quidquid recepit Ecclesia. Quidquid creditur ab omnibus ratione futili solus eludit, ac se denunciat nihil admissurum præter claras, & evidentes scripturas. Quas ipsas

tas

tamen si quis afferat, vel aliquo repellit commento, vel authoris esse cujus feruntur, negat. Doctorum vero nemo tam vetus est, nemo tam sanctus, nemo tantæ authoritatis in tractatu sacrarum literarum, quem non iste notus doctorculus, sanctulus, & eruditulus, magna cum authoritate rejiciat. Quamobrem cum Lutherus omnes contemnat, & credat nemini, debet non indignari, si nemo vicissim credat illi. Cum quo tantum abest ut disputem pluribus, ut propemodum pigeat disputasse tam multis. Quid enim prodest amplius cum illo differere, qui cæteris dissentit omnibus, & non consentit sibi? Qui quod alibi negat, alibi dicit: quod dicit, id rursum negat. Qui si fidem objicias, ratione dimicat: si ratione ferias, prætendit fidem. Si philosophos alleges, appellat scripturam: si scripturam proponas, nugatur sophismate. Quem neque pudet quicquam, neque timet quemquam, neque legem putat tenere se ullam. Qui veteres Ecclesiæ doctores contemnit, novus è sublimi deridet. Summum Ecclesiæ Pontificem insectatur conviciis. Ecclesiæ consuetudines, dogmata, mores, leges, decreta, fidem, Ecclesiam denique ipsam adeo floccifacit universam, ut nec esse fere fatetur ullam nisi fors Ecclesiam illam, quam facit ipse duorum, vel trium hæreticorum, quorum sit ipse capus. Quamobrem cum sit ejusmodi, ut nihil statuat principii, quod certum sit ac solidum, quod ei cum disputante conveniat, sed sibi liberum relinqui postulet, ut quidquid libet, quando libet, quoties libet, id illi liceat & asserere vicissim, & negare, cum neque ratione sese, neque scriptura, neque moribus, neque legibus, neque authoritate vel humana vel divina patiatur adstringi, non constitui cum eo differendum amplius, nec adversus eas hæreses, quæ nulla ratione firmantur, operosa ratione pugnandum; sed admonendos potius christianos omnes, ut tanquam deterrimam pestem devitent illum, qui tam fœda portenta, ipsissima Antichristi dogmata in Ecclesiam Christi conatur invehere.

Nam

Nam si omnimodo curandum est ut extirpetur qui de quavis una re schisma suscitare studuerit, quanto studio conniti decet, ut evellatur is, qui non dissidium modo pergit serere, & populum in Pontificem, filios in parentem, christianos in Christi Vicarium provocare, totam denique Ecclesiam Christi, quam ille moriens amore, & charitate colligavit, tumultu, rixis, & contentione dissolvere: verum etiam quidquid est in ea sacrosanctum execrabili mente, spurcissima lingua, scelerato contactu, rescindere, temerare, polluere? Qui si quam tamen de se salutis spem, si quod emendandi sui signum daret, hortaretur omnes ut hominis sic affecti curam susciperent, & in hoc incumberent, ut modis quam possent optimis medicarentur, & sanitati mentis restitutum facerent ut hæreses à se propositas revocaret. Verum adhuc profecto quæcunque solent ad mortem esse signa omnia huic esse video. Quod ut censeam, non tam morbus ejus, quantumvis lethalis me movet, quam ipse quippe qui medicinam nullam, nullam prorsus manum medicantis admittit. Quomodo enim curari potest qui se tractari non patitur? Aut quomodo tractari potest quem si quid doces nugatur? si quid mones irascitur? si quid hortaris obnititur? si quid placas incenditur? si quid adversaris insanit? Alioquin si curari potuisset, quid omisit pientissimus Christi Vicarius, qui pastoris sui secutus exemplum, ovem hanc errantem quæreret, inveniret, in humeros tolleret, ac deportaret in stabulum? sed heu lupus averni pessimus anteceperat, devoraverat, atque in imum ventrem demiserat, ubi semivivus adhuc in morte jacens adversus inclamantem se pastorem pium, & perditionem ejus deplorantem è spurco tartarei lupi rictu fœdos illos latratos eructat, quos totius gregis aures aversantur, abominantur, exhorrent. Nam primum nihil omnino lacessitus articulos proposuit de indulgentiis, quibus prætextu pietatis, impie traduceret summum Pontificem. Deinde ut per hono-

ris eum, & officii speciem majore contumelia perfunderet, eos transmisit Romam, tanquam pontificis judicio submittens, sed auctos ante declarationibus multo quam essent ipsi deterioribus: ut plane liqueret omnibus pontificem non à viro bono, pioque consuli, sed à fraterculo nebulone rideri, tanquam ita stupidum, ut pro honore duceret insignem, & nullius unquam exempli contumeliam, barbamque (quod ajunt) vellendam præberet irrisori. Si nihil mali commerebatur pontifex cur filius degener immerentem patrem falsa consperfit infamia? At si quid Romæ fiebat quod oportebat immutari, tamen si fuisset Lutherus (quod haberi non volebat) probus & christianæ rei studiosus, non præposuisset privatam gloriam suam publico omnium commodo, nec scurrandi famam sibi venatus esset apud improbos, dormientis pudenda parentis irridens, & revelata commonstrans digito (*Genes.9.*), sed aversus contexisset potius, & vel coram, vel per epistolam secretius reverenter admonuisset, apostoli præceptum (1. *Timoth.*5.) secutus, qui jubet ut majores non rideamus, non objurgemus, sed obsecremus. Quod si fecisset Lutherus non dubito quin beatissimus pontifex (tanta est ejus nulli non explorata benignitas) expergefactus benedixisset suo Japhet, & pietatis retulisset gratiam, non maledixisset iratus, qui nec sic quidem adhuc maledixit illudenti, sed misertus miseri, magisque filii memor, quam irrisoris, egit cum eo per viros honoratissimos, in quorum ille conspectum prodire non erat dignus, ut ab iniquitate desisteret. Cui tam pio ac salubri consilio tantum abfuit ut paruerit, ut non solum deriserit legatum de ipsius salute solicitum, sed etiam novum librum ederet è vestigio, in quo pontificis potestatem machinabatur evertere. Vocatus deinde Romam ut vel scriptorum causam redderet, vel temere scripta recantaret, quavis oblata securitate non subeundi supplicii quod meruerat, oblato quod in rem satis esset viatico, tamen ut insignem declararet

obe-

obedientis viri modestiam, venire contempsit fraterculus ad pontificem, nisi regio instructus apparatu, & bellico stipatus exercitu. Sed homo cautus appellavit ad generale Concilium, nec tamen quodlibet, sed quod proxime congregaretur in Spiritu Sancto, ut in quocunque damnaretur, ibi negaret esse Spiritum Sanctum, quem homo sanctus & spiritalis nusquam fatetur esse, nisi in sinu suo. Quamobrem iterum atque iterum admonitus, ut ab impietate resipisceret, adactus est tandem pientissimus pastor, ovem immedicabili scabie (ne sanas attactu corrumperet) ex ovili procul ejicere, & filii sui Absalonis (cujus vitam servare non poterat) mortem deplorare, dum ab arbore pendentem conspicit decora cæsarie, qua stulte superbiebat (2. *Reg.* 18.). Lutherus ergo sentiens ejectum se è societate fidelium, facere cæpit quod deplorati solent impii, qui cum in profundum venerint, contemnunt. Non ingemuit, non planxit casum suum, quo sicut Lucifer exaltatus (*Lucæ* 10.), sicut fulgur corruerat, & allisus est; sed imitatus diaboli desperationem, diabolus etiam ipse, hoc est, calumniator effectus, adversus pontificem in blasphemias, & calumnias cæpit erumpere, & reliquis invidens fidelibus, velut serpens antiquus infidelitatis laqueos tendere, ut eos è vetito scientiæ noxiæ ligno gustantes, ex Ecclesiæ paradiso (unde ipse deciderat) procuraret expelli in terram geminantem spinas & tribulos (*Genes.* 3.). Ego profecto tantam hominis dementiam, & miserrimum casum, per quam moleste fero, cupioque ut vel adhuc (inspirante gratiam Deo) resipiscat tandem, convertaturque & vivat. Nec id tam ipsius causa cupio (quanquam ipsius etiam ut qui omnes cupiam salvos si possit fieri) quam ut aliquando conversus, ac velut filius prodigus (*Lucæ* 15.) reversus ad misericordiam tam benigni patris, & errorem suum confessus, in viam revocet si quos effecit errare. Cæterum si is tam profunde se demersit, ut jam super eum puteus impietatis, ac desperationis urgeat, os suum blateret (*Psalm.* 68.), blasphe-

P 2 mat,

mat, calumnietur, insaniat, ut qui sordet, sordescat adhuc (*Apocal.* 22.).

Cæteros vero christianos omnes obsecro, & per Christi viscera (cujus fidem profitemur) obtestor, ut ab impiis verbis avertant aures, neque schismata foveant, & discordias, hoc præsertim tempore, in quo maxime oportebat adversus hostes Christi christianos esse concordes. Neque adversus Christi Vicarium probris, & detractionibus auscultent quas in pontificem fraterculi furor eructat: neque sacrata Christo pectora hæresibus impiis contaminent: quas si seminat, charitate vacat, gloria turget, ratione friget, fervet invidia. Denique quibus animis adversus Turcas, adversus Saracenos, adversus quidquid est uspiam infidelium consisterent, iisdem animis consistant adversus unum istum viribus imbecillum; sed animo Turcis omnibus, omnibus Saracenis, omnibus usquam infidelibus nocentiorem fraterculum.

In exemplari Vaticano sic se subscribit:

Anglorum Rex Henricus, Leo decime mittit hoc opus, & fidei testem, & amicitiæ.

HENRICUS.

F I N I S.

LE-

LECTORI.

AD hanc assertionem Lutherus Regi respondit contumeliosissime: cujus tamen responsionis, aut vere pœnitens, pudensque: aut certe simulans, ut homo erat ad omnem dolum instructus, hanc epistolam ipsi, sive reconciliandi ejus ergo, sive magis irritandi submisit.

Invictissimo, Illustrissimoque Principi, Domino, Domino HENRICO VIII. Regi Angliæ, Domino suo Clementissimo. M. L.

GRatiam & pacem in Christo Jesu Domino, ac Salvatore nostro. Amen. Quanquam vereri merito debuerim, Serenissime Rex, Illustrissimeque Princeps, literis Majestatem tuam tentare, ut qui mihi conscius maxime sum, gravissime offensam esse Majestatem tuam libello meo, quem non meo genio, sed incitantibus his, qui Majestati tuæ parum favebant, stultus, & præceps edidi: tamen spem, & ausum mihi facit non modo regia illa tua clementia, sic mihi literis, & verbis in dies cantata à quamplurimis, ut cum mortalem sese noverit, immortales inimicitias servaturam esse non credam: verum etiam quod

si-

fide dignis teſtibus didici, libellum ſub Majeſtatis tuæ nomine in me editum, non eſſe Regis Angliæ ut videri volebant ſubdoli ſophiſtæ, qui Majeſtatis tuæ titulo abuſi non ſenſerunt quantum ſibi ipſis periculum in regia ignominia pararent: præſertim illud monſtrum, & publicum odium Dei & hominum Cardinalis Eboracenſis, peſtis illa Regni tui, ita ut vehementer nunc pudefactus metuam oculos coram Majeſtate tua levare, qui paſſus jam levitate iſta me moveri in talem tantumque Regem per malignos illos operarios, præſertim cum ſim fex, & vermis, quem ſolo contemptu oportuit victum, aut neglectum eſſe. Accedit ad hæc quod me ſerio compulit, quantumvis abjectum ſcribere, Majeſtatem tuam cæpiſſe favere evangelio, & non parum tædere iſtius generis hominum perditorum: hoc ſane nuncium fuit vere evangelium, ideſt lætum nuncium cordi meo. Quare his literis proſterno me pedibus Majeſtatis tuæ quantum poſſum humillime: & per Chriſti crucem, & gloriam oro, & obſecro, Majeſtas tua dignetur ſeſe ſubmittere, & veniam donare in quibuſcunque Majeſtatem tuam læſi, ſicut Chriſtus oravit, & dimittere debita nos quoque invicem juſſit. Deinde ſi Majeſtati tuæ non videbitur contemnendum, ut alio libello publico palinodiam cantem, & nomen Majeſtatis tuæ rurſus honorem, det mihi clementem aliquam ſignificationem: tum in me mora non erit ulla, faciam

ciam

ciam illud libentissime. Quamvis enim sim homo nihili ad tuam celsitudinem comparatus, tamen non parum fructus evangelio, & gloriæ Dei hinc sperare licebit, si mihi ad regem Angliæ scribendi de evangelii causa fuerit copia facta. Interim Majestatem tuam (ut cæpit) Dominus augeat, ut pleno spiritu, & obediat, & faveat evangelio, nec sinat aures regias, & animum occupari pestilentibus sirenum vocibus, quæ nihil nisi hæreticum Lutherum vociferari norunt. Tua vero Majestas apud sese cogitet quidnam mali possim docere, qui aliud nihil doceam, quam fide Jesu Christi filii Dei pro nobis passi, & suscitati salvos fieri oportere: sicut testantur evangelia, & epistolæ Apostolorum. Hoc enim est caput, & fundamentum doctrinæ meæ, super quod postea ædifico, & doceo charitatem erga proximum, obedientiam erga politicos magistratus, tum crucifixionem corporis peccati, ut itidem præscribit christiana doctrina. Quid in his capitibus doctrinarum mali est? expectetur tamen, audiatur, & judicetur primum. Cur damnor neque auditus, neque convictus? Porro quod abusum & tyrannidem pontificum taxo, qui alia, quam ista prædicta capita, immo contraria docent, interim censibus, pompæ, ventribus, immo regnis, & principatibus, omniumque opibus inhiantes, nonne idipsum & vulgus sentit, & damnat, atque ipsimet coguntur confiteri? Cur non emendant sese, & recta do-

docent; si odio & correptione liberi esse volunt? Videt sane Majestas tua Serenissima quanti Principes in Germania, quot politiæ, deinde quot viri sapientissimi mecum faciant, & (Deo gratia) indemnatum cupiant. Quorum numero utinam Christus Majestatem tuam adscribat, & ab istis animarum tyrannis separet. Quid mirum vero si Cæsar, & aliquot principes in me sæviunt? Nonne ut *Psalm.2.* dicit, Adversus dominum, & Christum suum fremunt gentes, meditantur populi, conspirant reges terræ, & conveniunt principes? Ut mirandum potius sit, si aliquis principum, ac regum evangelio faveat. Huic miraculo in Majestate tua, quam opto ex totis medullis aliquando gratulari. Et ipse dominus (quo præsente, & volente hæc scribo) cooperetur verbis meis, ut Rex Angliæ brevi fiat perfectus discipulus Christi, evangeliique professor, tum Lutheri clementissimus Dominus. Amen. Responsum (si visum fuerit Majestati tuæ) expecto clemens & benignum. Wittembergæ 1. Septembris anno Domini 1525. Regiæ Majestati tuæ subjectissimus Martinus Lutherus manu propria.

PIO

PIO LECTORI.

SI catholicus lector, minime profecto tibi displicere poterit hæc responsio regis Angliæ ad prædictam Lutheri epistolam, cum tantam præseferat ubique honestatem, eruditionemque ac pietatem. Sin vero Lutheranus displicebit forsitan sic depingi tibi Lutherum. Considera tamen paulisper dum priorem legis Lutheri epistolam, an deceat eum, qui haberi vult evangelista, propheta, ecclesiastes, vir Dei, apostolus Germaniæ, tanta uti levitate, ut & seipsum levitatis condemnet adversario, & quod prius maxime serio scripsit, tantaque cum certitudine (si ipsi credas) asseruit, ut totum illud se de cælo habere jactitaverit, nunc muliebriter blandiendo ad emendicandam gratiam cum adversario, quem tam ferociter ac superbe contra bonos mores, atque adeo contra evangelicam charitatem, mansuetudinem, ac modestiam insectatus fuerat, revocare, ac publico libello, palinodiam cantare libenter vellet, modo id illi placiturum esse, vel levi judicio intelligat. Non curans quod principes, & reliqui quos partium suarum esse gloriatur, dicturi sint, quod ipsos tam nequiter deceperit, ac summo nunc cum rubore eorum recantare velit, ut eis tandem idem reddat præmium, quod antea rusticis nequissime seductis, ac misere occisis, tradiderit.

Invictissimi Principis Henrici VIII. Regis Angliæ ad Martini Lutheri epistolam responsio.

QUas tu Luthere literas prima Septembris anno Domini M. D. XXV. datas, ad nos mittendas curasti, eas nescio ubinam terrarum diu peregrinatas, tandem aliquando accepimus. In his ais pudere, dolereque te, quod stultus, præcepsque librum in me tuum, non tuum quidem genio, sed incitantibus his, qui mihi parum favebant, edidisti, quo te tibi scribis maxime conscium esse, quam graviter nos offenderis, atque ob id merito verendum tibi literis non tentare. Sed animum tamen, ausumque tibi factum scribis non solum, quod me tam clementer intelligas, ut cum mortalem me meminerim, inimicitias immortales nollem gerere, verum etiam quod fide dignis testibus didicisti, libellum meo nomine de sacramentis editum, non esse re vera meum, sicuti videri volebant subdoli (sic enim scribis) sophistæ, qui nostræ Majestatis abusi titulo, non satis senserint quantum sibi periculum in ignominia nostra pararent: præsertim Cardinalis Eboracensis, quem & monstrum vocas, & odium publicum Dei, & hominum, & regni nostri pestem. Hac ergo de causa sic te pudefactum scribis, ut oculos in me levare non audeas, qui per operarios illos iniquitatis passus sis in talem, tantumque leviter te moveri. Cæterum subjungis id te tandem ad scribendum compulisse serio, quod ego jam cæperim favere evangelio: & tædium percepisse tandem istius generis hominum perditorum, eorum videlicet, qui sectæ adversantur tuæ: eam rem vere evangelium esse scribis, nempe lætum nuncium cordi tuo: & perquam sancte precaris, ut sic me Dominus augeat, ut pleno spiritu obediam, ac faveam evangelio, nec mihi sinat aures, animumque pestilentibus sirenum vocibus occupari, quæ nihil aliud possunt, quam clamare Lutherum esse

hæ-

hæreticum. Post hæc hortaris, ut considerem nihil esse mali posse in doctrina tua, quippe qui nihil doceat aliud, quam fide Jesu Christi filii Dei passi pro nobis, & suscitati, salvos fieri oportere. Nam hoc esse caput, & fundamentum doctrinæ tuæ super quod ædificare te dicis charitatem erga proximos, & obedientiam erga politicos magistratus: tum crucifixionem corporis peccati, denique in his audire petis, admirans admodum damnari te, cum nec auditus, nec convictus sis. Ad hæc pro more tuo debaccharis in Ecclesiam Romanam jactans interim Germaniæ multos principes à parte tua consistere: nec mirum esse si te Cæsar, & aliquot item principes persequantur, sed potius esse mirandum, si princeps aliquis unus faveat evangelio, cum principes semper, & populi Christo soleant obsistere. Tum vehementer optas huic aliquando miraculo in me gratulari, ut fiam perfectus Christi discipulus, evangeliique professor, & fautoribus tuis adnumerer. Obsecrans præterea, & per Christi crucem nos obtestatis, ut tibi condonemus, quod tuus me libellus offenderit, pollicens ultro te (si mihi placiturum senseris) alium protinus editum contra, & in honorem meum, palidoniam scilicet esse cantaturum: asserens atque affirmans, haud parum fructus evangelio, & gloriæ Dei sperari posse, si tibi ad regem Angliæ scribendi de evangelii causa facta fuerit copia.

Hæc sunt Luthere omnia, quæ tua continebat epistola, ex quibus sicuti satis olfacimus, non ea te sentire quæ scribis, sed perspectum habemus & cognitum, quo subdola tendat oratio, ita nos è diverso morem secuti nostrum, ne quid technis hujusmodi simplicibus possis imponere, ad singula tibi decrevimus brevissime respondere.

Quod ais libri te tui pudere, nescio quam tu istud vere dicas, verum hoc unum scio satis esse causæ, cur debeat non illius modo libri pudere te, sed tuorum etiam ferme omnium, quippe qui nihil pene conple-

ctantur aliud, quam errores turpissimos, & insanissimas hæreses, nec ratione suffultas, nec eruditione subnixas, sed quas asserit, & obfirmat tantum pertinax impudentia, dum tu tanctus auctor haberi postulas, quantus nec hodie quisquam sit, nec ante hac quisquam fuerit. Nec satis video quid verum sit ut edendum in me libellum tuum sis ab his incitatus, qui parum favebant mihi, cum res ipsa doceat ab his incitatum potius, qui parum favebant tibi: quippe cum liber tuus sit ejusmodi, ut nec aliud quicquam quam probrum conciliari possit auctori, & librum honestet meum, cui tuus declarat ne verbum quidem sani capitis ullum reperisse te, quod aliquando posses opponere: quæ res satis (ut opinor) indicat, uter nostram causam habeat meliorem. Jam quantumvis te fingas credere, editum à me libellum, non esse meum, sed meo nomine subornatum à sophistis subdolis, tamen & meum esse, multi majore fide digni, quam sunt tua illi fide digni testes cognoscunt: & ego quanto tibi minus placet, tanto magis libenter agnosco. Nam quod eum mihi scribis ignominiam parere, nemo certe non intelligit (quantumlibet tu dissimiles) quam ægre habet animum tuum, quod libellus meus tanto bonorum, & doctorum omnium consensu comprobatus est, tum ejus sedis honorifico calculo, quæ ut tuas condemnavit hæreses, ita sanctissimo viro Hieronymo tantæ fuit authoritatis, ut satis esse duceret, si suam illi Sedi fidem approbaret. Quibus ego tamen honoribus non admodum certe glorior, ut qui meorum operum omnium & soleam, & Deum precor, idem, ut perpetuo faciam, gloriam, & honorem omnem Deo acceptum ferre. Verum hoc tamen me nonnihil (ut verum fatear) oblectat, quod qualecunque fuit opusculum nostrum (neque enim nescius sum imbecillitatis meæ) tua tamen causa tanto fuit imbecillior, ut libellus ille noster (quatenus se porrexit argumentum) non ea tantum omnia deterserit, quæ tu sordibus in sacrosan-

cta

cta sacramenta prius expueras, verum etiam quidquid fur iosus evomuisti postea: & te adegit ad ejus generis excogitandum librum, ex quo totus videret orbis, præ ira atque animi impotentia factum te ex impio prorsus insanum, utpote in quo non eruditionis modo, atque ingenii, sed & honestatis omnis oblitus, nihil prorsus aliud attuleris, quam loquacitatem stolidam, meretriciam maledicentiam, & plusquam scurrilem petulantiam, cujus meus liber contra, non in Ecclesiam, solum (cujus tu fidem laborabas evertere) nostrum spirarit officium: sed etiam (supra quam merebatur impietas) charitatem erga te, & emendandi tui potius quam perdendi desiderium, idemque doctissimorum virorum judicio multiplices errores tuos, & efficaci ratione revicerit, & potentissimis scripturis, non illis quidem ex animi mei commento tractis in causæ commodum (quemadmodum ipse soles sacras literas ex libidine tua torquere) sed ad sanctissimorum patrum vetustissimam interpretationem expensis, & adamussim congruentibus: ne quid in ea re nobis esset cum his commercii, quos tu *sophistas* soles appellare: qui tamen sunt viri re vera probi, & in primis docti, sed quos non in aliud *sophistas* vocas, quam quod efficaces eorum rationes, quibus tuas produnt, & refellunt insanias, sophistici invidia cupis depravare.

Jam quod tam pestilenti lingua tam improbe scurraris in Reverendissimum in Christo patrem Cardinalem Eboracensem primarium nostrum Consiliarium, & Angliæ Cancellarium, magis perspectam habeo singularem ejus prudentiam, quam ut eum quicquam commoveri credam scurrilibus ejus linguæ conviciis, quæ in totam scurratur Ecclesiam, quæ sanctissimos proscindit patres, quæ nullos non blasphemat Divos, quæ Christi contemnit apostolos, quæ Sanctissimam Christi Matrem inhonorat, quæ Deum ipsum velut scelerum omnium fontem, authorem, impulsoremque blasphemat: quæ blasphemiarum tuarum detestanda colluvies, nusquam

non

non evidenter patet tum ex omni parte perniciosorum operum (quæ tanto cum christiani populi damno conscripsisti) tum ex his quæ passim in Germania tam furiose patrant tuis hæresibus efferati rustici. Itaque Reverendissimus ille pater quanquam nobis jamdiu fuit propter eximias ejus virtutes charissimus, eritque in dies tanto nobis charior, quantum illum tibi, tuique similibus magis videmus invisum. Nam quod eum regni mei *pestem* appellas, non est consilium fraterculo rationem reddere, ex ejus viri singulari prudentia, fide, labore, studio, & salubri diligentia, nos regnumque nostrum quanta consequamur commoda. Verum ut omittam cætera, vel hoc satis indicio est quam toti terræ nostræ salutaris sit, quod ex animi nostri sententia demandatum sibi munus perquam diligenter exequitur, ditionem nostram sedulo purgans hæresum vestrarum pestilenti contagio, quibus interdum intrant Angliam quidam vehementer ægroti: nempe ex iis venientes plagis, quas insalubris oris tui noxius infecit afflatus: quos tamen ipsos diligenti inquisitione compertos ejus Reverendissimi P. salubri diligentia non solum arcuimus, ne quid ad nostros ejus lepræ serperet: verum etiam tractatos commode, & magna cum charitate curatos, fidei integritati reddimus. Nam quod ad nostros attinet (Deo favente) speramus & prudentiores esse, & in Christi fide multo firmiores, quam quibus vestra secta non minus impia quam absurda, possit adblandiri quantumvis sibi spem injecerit, sive nescio quis alius nugator improbus, sive (quod magis arbitror) unus aut alter apostata fraterculus, qui e regno meo profugi, & à fide Christi transfugæ, in luxu & libidine voluptuantur apud te: quibus ego regnum meum tam bene purgatum duco, ut si qui restent adhuc ejusdem furfuris alii (quos non admodum restare multos spero) sed tamen si qui supersint reliqui, eos omnes optem simul ut habeas tibi.

Evangelium esse dicis, idest lætum nuncium cordi

tuo

tuo, jam cæpisse me favere evangelio, tanquam hactenus nunquam faverim evangelio. Cæterum quod non tam nuper amare cœpi, & reverenter evangelium legere, quam tu videri vis, vel hoc indicio potest esse, quod jam olim (quantumvis id dissimiles) evidentibus evangeliorum testimoniis, tuas aliquod pervici perniciosas hæreses: quæ res, ut dixi, tibi satis ostendit, non nunc primum me tractare evangelia. Quamobrem volo cognoscas, evangelium nobis præcipuum studium & fuisse diu, & semper futurum esse, utpote cujus doctrinam intelligam magis esse salutarem, sed his duntaxat quicunque in evangelii studio contra quam ipse soles ingrediendum sibi proponant. Nam tu in scripturis interpretandis adversus orbem totum semper consuevisti tuorum somniorum commentitiis inventis insistere: repudiato nimirum sapientis consilio, qui scribit: *Fili, ne innitaris prudentiæ tuæ, & ne sapiens videri velis in oculis tuis*. Cæterum quod ad me attinet, & novi satis, & libenter agnosco, quam ex me ipso sim facris literis intelligendis impar, eoque suppliciter invocato divini favoris auxilio, toto me corde subjicio, primum (quod plurimum valere debent) placitis ecclesiæ catholicæ: deinde interpretationibus orthodoxorum patrum, quos divina benignitas liberaliter instruxit literis, illuminavit gratia, suffulxit fide, ac bonis ornavit operibus: miraculis denique declaravit & fidem eorum sibi placuisse & vitam; cum tu è diverso sanctissimos patres contemnens, & scurriliter eorum blasphemans memorias, detrahens quoad potes eorum honoribus, ne splendor & reverentia tantæ sanctitatis, facem præferret pudendis hæresibus, nullius ingenium probas præter unius tuum: & cum manifestam stultitiam pro prudentia, aperte falsam hæresim pro veritate defendas, nihil habes aliud cui prorsus possis inniti, nisi quod velut stentor exclamas, scripturam esse pro tua parte satis dilucidam, eosque omnes quibus aliter unquam visum est fuisse penitus saxa,

trun-

truncos, stipites, quantumvis numerosi fuerint, quantumvis sanctitate claruerint. Denique verbis hunc in modum re præclare gesta, subornas, & propellis rudes ac rebelles rusticos, qui sub evangelicæ libertatis prætextu grassentur effrenes, & pro furiosa factione depugnent. Si quis usque adeo parum valeret ingenio, ut hærere quicquam, aut dubitare posset, utra potissimum via foret insistendum, vestrane ista nova, an trita illa sanctissimorum patrum, quæstionem omnem servator ipse dissolvit, cum dixit: *Ex fructibus eorum cognoscetis eos* (*Matth.*7.). Nam de illis dubitat nemo, quin boni viri fuerint, & inculpatæ vitæ: qui Deo servire jejuniis, orationibus, & castitate studuerint, quorum scripta omnia spirabant charitatem. De te vero nihilo dubitant magis, cum te videant in his quæ moliris omnibus, ab invidia, atque superbia cæpisse, cum ira, & malevolentia progredi, atque procedere, & inanis gloriæ flatu provectum in turpissimam demum libidinem desinere. Itaque quantumvis hanc doctrinam tuam evangelicæ libertatis prætextu vestias, tametsi mihi satis conscius sim, quam sit tenuis hæc eruditio mea, non est tamen usque adeo tenuis, uti persuadere possis, ut credam te bono esse proposito, cum assidue spiritum prædicans, totus interim volutaris in carne: cum sic adornas te, velut exhortaturus orbem ad evangelicæ vitæ formulam: deinde cœlibem castitatem dehortaris, quam accurate nobis commendat evangelium, & demum abjicis ipse receptam olim, & voto promissam ac dedicatam Deo castitatem tuam, in quam servandam omnis te sacrarum literarum auctoritas obstringit.

Scribis Luthere vehementer pudere te oculos in nos attollere, quod te tam leviter passus sis per operarios iniquitatis (ut ais) adversus nos moveri. Verum ego profecto non paulo magis admiror, quod te non pudet serio levare palpebras, & vel in Deum, vel hominem quenquam probum oculos intendere, qui te pas-

sus

sus sis instigante diabolo in eam ingenii levitatem cadere, ut ob carnis ineptas, & obscænas libidines, cum frater Augustinianus esses, monacham Deo dicatam, scelerato compressu violaris, quid quod non compressisti solum (quale flagitium si designasses olim apud Romanos ethnicos, & illa terram viva subjisset, & tu ad mortem usque verberibus esses mulctatus) verum etiam (quod nimio est execrabilius) publice pro uxore nuptiis incestissimis traduxisti, atque palam summo cum totius mundi stupore, summo per orbem totum opprobrio vestro, summo cum sacrosancti conjugii contemptu, summa cum sanctissimorum votorum contumelia, per nefas abuteris in quotidianum prostibulum. Denique (quod omnium est maxime detestandum) te tum deberent tam execrandi facinoris pudor, & dolor obruere, pœnitentiæ loco prætefers miser impudentem gloriam, tam longe fugiens implorationem veniæ, ut etiam in tui sceleris exemplum passim pseudo religiosos alios literis, ac libris provoces. Quamobrem Luthere cum designes talia, non admodum profecto miramur, quod sanctorum omnium cultui tam valde vis esse detractum: quippe quod intelligis ex illorum honoribus & reverentia, tuorum flagitiorum oppobrium crescere. Nam quisquis eos credit fuisse bonos, idem necesse est ut sentiat pessimum esse te, qui doctrinæ factisque sanctorum & doces, & facis impudens tam ex diametro pugnantia. Etenim quis probare potest fraterculi claustralis matrimonium, qui quidem cujusquam faciat sanctissimum, & eruditissimum patrem Hieronymum? *Nam is voventibus*, inquit, *non solum nubere, sed etiam velle, damnabile est*. Lege Luthere ac perlege illius optimi patris epistolam ad monacham lapsam, & ad diaconum item, qui eam violaverat: tum ex his & aliorum item sanctissimorum patrum religiosis literis disce miser horum potius pœnitere scelerum, quam editis insanissimis libellis in defensionem criminis inexcusabilis, exemplo pessimo, & scelerato suasu tuo infelicissimos

R dam-

damnationis tuæ socios contrahere. Jam istud plane demiror qui de scripturæ peritia te tam improbe passim, & importune jactas, quomodo potes tam facile votum tuum contemnere, cum in ea legas (*Eccles*.5.): *Si quid vovisti Deo, ne moreris reddere: displicet enim Deo infidelis promissio*. Et item illud (*Psalm*.75.): *Vovete, & reddite domino Deo vestro*. Quid illud (*Deut*.23.): *Cum votum voveris domino tuo, non tardabis reddere; quia requiret illud dominus Deus tuus: & si moratus fueris, reputabitur etiam tibi in peccatum*. Verum tu (ut video) castitatis, & jejunii, paupertatis, & obedientiæ vota sanctissima numeranda censes inter mosaicæ legis serviles cæremonias. Nam & mores, & libelli tui satis videntur ostendere novæ legis evangelicam libertatem non in alio (si quis tibi credat) quam in libidinis licentia consistere. Cæterum Esaias Propheta longe sensit aliter: nam is: *In die*, inquit, *illa* (denotans christianæ legis tempora) *vota vovebunt domino, & solvent*; nimirum significans in evangelicæ legis decursu vota christianorum plus habitura virium, & sanctius esse servanda quam fuissent unquam in lege mosaica; cujus rei Deus exemplum præbuit, cum in Ananiam & Sapphiram in pecuniæ subtracta portiuncula prævaricatum votum (*Actor*.5.) tam severe vindicavit. Qua de re Beatus Gregorius tanquam te Luthere compellaret, ac scortum tuum (neque enim conjugium est, quo vos estis conjuncti) hunc in modum admonet monachos: *Ananias Deo pecunias voverat, quas post victus persuasione diaboli subtraxit: sed qua morte mulctatus est, scis*. Si ergo ille mortis periculo dignus fuit, qui eos quos dederat nummos Deo, abstulit, considera quanto periculo in divino judicio dignus eris, qui non nummos, sed temetipsum Deo omnipotenti, cui te sub monachali habitu devoveras, subtraxisti. Quid tu Luthere? Quid tua illa misera mulier ad hæc? Si peccatum cognosceretis, si vos criminis vestri caperet dolor, etiam si quid interim carnis fragilitate peccaretis, esset tamen spes resipiscen-

tiæ,

tiæ; quemadmodum in Magdalena fuit, ac Davide; multisque itidem aliis. Verum nunc quam spem præbes de te, si persistas in defensione criminis, & quod erubescere deberes, impudens gloriaris, cum vitia tua virtutem vocas, & aliorum virtutem vocas vitium? An non incidis præceps in illam maledictionis voraginem, quam in tui similibus deplorat Esaias, cum dicit: *Væ qui dicitis bonum malum, & malum bonum, ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras, amarum in dulce, & dulce in amarum*. Jam cum scripturas istas omnes floccifacias, cum ea ad tui libidinis affectum detorqueas, cum earum sanctissimos interpretes contemnas, & eorundem saluberrimam doctrinam rejicias sanctissima beatorum vita comprobatas, tum adversus hæc omnia tuam duntaxat opponas pertinaciam, & argumentis plane brutalibus, & furiosis næniis adversus vota scurraris hæresi tam insigni, ut nec major temere, nec manifestior audita sit: tamen præcaris Deum ne meas aures occupari sinat pestilentibus sirenum vocibus, quæ nihil aliud norunt quam clamare Lutherum esse hæreticum, cum ego nullam audiam (hac sane parte) magis sonoram sirenam, quam libellos tuos, quippe qui meis auribus nihil proclamant aliud, quam Lutherum esse hæreticum: usque adeo ut certe vehementer mirer qua fronte possis apud me jactare te nihil aliud docere, quam fide Jesu Christi filii Dei pro nobis passi, & suscitati, salvos fieri oportere: tum super hoc fundamentum ædificare postea charitatem erga proximum, & obedientiam erga politicos magistratus, & crucifixionem corporis peccati.

Utinam Luthere hæc tua verba tam vera forent, quam falsa esse cognosco. Nam (quæso) quo modo super fidem ædificas charitatem, cum solam fidem doces ad salutem sine bonis operibus sufficere? Etenim quanquam in eo libro, quo debaccharis in me, cum (sic urgebat pudor ut te pigeret jam ea de re quicquam audire amplius) imputasti mihi tuorum verborum ca-

lumniam, tamen non folum nihil omnino ad tua ipfius verba refpondifti, quæ nos tibi inter facramentorum affertiones objecimus, quibus illa tam deteftanda hærefi fic te ligatum conftrinximus, ut nulla via poffes elabi: verum etiam homo pudens, & prudens idem dixifti denuo eo in libro, in quo falfo quereris, id tibi per calumniam falfo approbatum prius; fic enim fcribis: *Sacrilegium eft & impietas velle placere Deo per opera, & non per folam fidem*. Quæ verba non minus aperta funt, quam quæ prius tibi fcripta funt in Babylonica, cum hunc in modum fcripfifti: *Ita vides quam dives fit homo chriftianus, five baptizatus, qui etiam volens non poteft perdere falutem fuam quantifcunque peccatis, nifi nolit credere. Cætera omnia fi redeat, vel ftet fides in promiffionem divinam baptizato factam, in momento abforbentur per eandem fidem.*

Hæc tua verba tam manifefte quid fentis indicant: ut nec ullam pofcant, nec admittant gloffulam. Neque enim color ullus affingi poteft, quin contra Chrifti verba; (*Matth.7.*) *Angufta eft via, quæ ducit ad cœlum*: tu cum evangelica libertate tua, latam nobis ac facilem fternis illuc, quo tibi leve vulgus concilies, docens fatis ad falutem fore, fi quis Dei tantum promiffionem credat abfque ullo bonorum operum labore: quod genus fidei longe à Divi Pauli (*Galat.5.*) fententia fidem tradentis quæ per dilectionem operatur: cui aftipulatur & illud (*2.Corinth.13.*): *Si eftis in fide ipfi vos probate*. Quæ probatio nifi per opera bona qui fiet? (*Actor.10.*) Etenim qui operatur juftitiam, acceptus eft Deo. Quin & Beatus Jo: Evangelifta adverfus feductores hujufmodi, qui populum inani, & ociofa, & mortua fide decipiunt; *Filioli*, inquit (*1.Jo:3.*), *nemo vos feducat, qui facit juftitiam, juftus eft*. Certe Luthere ex tua forma credere abfque fructu bonorum operum, & in vitiorum volutabro magna cum fecuritate vivere, fretum duntaxat ifta fpe fuperba & nimis arroganti fiducia fola, quod fides tot obftinatorum fcelerum colluviem abforbeat,

beat, fides est haud dubie deterior diabolica. Nam (ut divus inquit Jacobus(*Jac.2.*)) *tu credis quod unus est Deus: & dæmones credunt, & contremiscunt: in hoc te minus mali sunt, quod tu non times.* An non hoc tibi nominatim Luthere locutus videtur Apostolus, qui per hæresim hanc tuam, qua solam fidem sufficere contendis ad salutem, omnem Dei timorem postergas? Etenim cum dicis tam divitem esse baptizatum, ut salutem suam, si velit, quantumvis obrutus sceleribus, tamen non possit perdere, nisi nolit credere, statim profecto consequitur supervacaneum esse timorem omnem Dei, sive qui ab ejus judicio justissimo, & horrendis inferorum cruciatibus elicitur, quo timoris genere stimulati virtutem versus iter arripimus: sive qui ex eo colligitur, quod quem adamamus ut patrem, ut filii timemus offendere. Nam quorsum opus est metum, rem amaram, & molestam adjungere, si sola servare potest hominem suavis, & jucunda credulitas? Quorsum nos aut Dei timore, aut gehennæ terrore torquemus, si nuda sufficit fides omnibus exuta molestiis? & profecto Luthere cum inter assertiones tuas omnem timorem damnationis & inferorum à præparatione pœnitentiæ semoves, jubens ut eam sibi solo procurent amore, facis tu quidem hac re magnam peccatoribus injuriam, quibus videri studes tenero quodam favore misericors. Nam illis interim id laboras tollere quod Deus optimus ordinavit tanquam præcipuum quoddam medium, per quod proficeretur in amorem (2. *Corinth.7.*): qui nec ipse profecto (dum in hac peregrinatione vivitur) satis tutus est, cum absque timore nimium securus est: *Nam si non in timore domini tenueris te instanter*, inquit scriptura(*Eccl.27.*), *cito subvertetur domus tua.* Etenim qui sacras scrutatur literas, non una tantum via peccatores videbit attractos, sed plurimis, atque in his illo etiam ipso timore servili, omnibus tamen ad unum finem tendentibus, nempe resipiscentiam vitæ: sine quibus mediis peccator non satis semper attinget illam salutis effectricem, charitatem.

Quamo-

Quamobrem quod aliud consilium possis peccatoribus dare deterius, quam quo suadeas ut ea fugiant media, per quæ è vitiis avulsi fœliciter traherentur ad Deum? At ne alia ferme via sæpius trahimur, nec initio certe fortius, quam illo timore, quem incutit horror inferni: quod ipsum fuit in causa, ut hunc terrorem clementissimus omnium Christus ob oculos poneret ipsis etiam Apostolis, cum dixit (*Lucæ* 18.): *Timete eum, qui cum occiderit habet potestatem mittere in gehennam*: ne quis eam rem putet nihil habere momenti miseris peccatoribus, nec adhuc tam pœnitentibus, quam pœnitentiam meditantibus. Quibus quid potest esse salubrius quam timor? *Qui*, ut ait scriptura (*Eccles*. 1.), *peccatum expellit*: *& qui sine timore est*, *non poterit justificari*. Et tu timorem judicii & pœnarum non tantum studes auferri contritioni, cum sit ille via tritissima, qua peccati laqueos fugimus, verum etiam quo securius immoremur vitiis, freti fiducia fidei, metum omnem prorsus tollere ab amore Dei: cum contra scriptura dicat: *Timor domini*, *initium dilectionis*; imo (quod supra dixi) minetur etiam quod si non in timore domini tenueris te instanter, cito subvertetur domus tua: sed nec illud scriptura tacet, quantam vim timor habet ad fidem: *Qui timent*, inquit, *dominum*, *non erunt increduli verbo illius*: *qui timent*, *inquirent*, *quæ beneplacita sunt ei*. Quid, quod à timore sapientiam quoque docet auspicandam? *Nam initium*, inquit, *sapientiæ timor domini*. Ita vides ut timorem (cui tu tantum detrahis) literæ sacræ, quibus tantum te deferre simulas, non sapientiæ tantum & fidei, sed (dum peregrinamur in via) etiam amori conjungit, & certe non immerito. Nam qui timore judicii fugere cæpit, atque horrore peccatum (quod unum à Deo mentem ejus averterat) necesse est magis reddatur idoneus, qui & amet Deum, & redametur à Deo. Eam ob rem timoris tam necessarii Propheta conspiciens utilitatem, eum in se non mitti solum, sed & incuti fortiter, & cum doloris sensu vi-

brari

brari precatus est (*Psalm.* 118.): *Confringe*, inquit, *in timore tuo carnes meas*, *à judiciis enim tuis timui*. Et quorsum voluisset nos Deus admonere tartari & inferni cruciatu terrere, nisi ut ejus cruciatus timor, chami fræni- que loco foret, quibus homines à peccato reflecteret, re- flexos ad se retraheret, retractos in charitate, & suo fa- vore dirigeret? Quamobrem cum sit apertissimum hunc te timorem tollere, & opera bona palam oppugnare, tum in pœnitentibus satisfactionem contemnere, quam impudenter facis cum scribis te super fidem ædificare charitatem, quando nos aperte probavimus, idque tuis ipsius verbis omnino nihil ambiguis, nihil te fidei tuæ superstruere præter opera mala, dum doces absque solis operibus fidem solam sufficere; & opera bona contem- nis; magnus auctor absque metu quidlibet audendi ma- le, dum scelera cuncta promittis in momento protinus absorbenda per fidem: præsertim ut tu fidem definis, cum scribis, quod esse nullo modo potest, nisi sit vivax quædam & indubitata opinio, qua homo certus est su- pra omnem certitudinem se placere Deo, se Deum habe- re propitium, & ignoscentem in omnibus quæ fecerit aut gesserit. Quibus verbis inducis profecto nimis arrogan- tem fidem, suadens ut homo peccator sibi sic blandiatur, uti se non solum habeat de divino favore certissimum, sed certum etiam apud Deum esse se in favore tam exi- mio, ut velut unicum Dei delicium, quidquid designa- rit flagitii, Deum non possit offendere, tanquam Deus promiserit propter unius credulitatis meritum, impu- nitatem peccatorum omnium. Ideo nimirum quod (ut scribis in Babylonica) omnia protinus in momento fi- dei absorbet scelera. Sed hæc superba & ociosa fides quantum sola soli placet tibi, tantum displicuit vetustis olim patribus. Itaque Beatus Isidorus: *Frustra*, inquit, *sibi de sola fide blanditur qui bonis moribus non utatur*. Idem scribit Divus Augustinus, velut occasione captata ex etymologia vocabuli: *Fides*, inquit, *appellata est ab eo quod fit*; *duæ syllabæ sonant*, *cum dicitur fides*: pri-

prima à facto, secunda à dicto. Interrogo te igitur utrum credas: dicis, Credo: fac quod dicis, & fides est. Sed quid tibi verba patroni quondam tui, à quo nunc turpiter descivisti transfuge? Quid cujusquam veterum? quos omnes floccifaciens, audes contendere nullam esse ad fidem viam aliam, immo nullam aliam omnino fidem esse, nisi quam falso definis ipse, quam etsi perinde velis accipi, tanquam sit formata charitate, nunquam tamen apud orthodoxæ fidei peritos id potes obtinere: eum tuam fidem facias, & bonorum operum tam negligentem, & tam facile absorbentem scelera, ut sceleratis nebulonibus indulgeat flagitiosæ vitæ supinam securitatem. Nam contra beatus apostolus(*Galat.*5.) eam censet in adultis fidem veram, quæ per dilectionem operatur. Et Divus Joannes: *Qui diligit* (inquit(*Jo*:14.)) *Deum, mandata ejus habet & servat ea.* Ita ut utriusque sententia, alterius de fide, alterius de dilectione, necessario declinare debes à malo, & operari bonum: nec in ociosa illa, & arroganti fide quiescere, qua te certum fingis super omnem certitudinem te placere Deo: eumque vel approbare, vel ignoscere quidquid omnino facis. Quod si verum esset, bonus ille, Deoque teste, vir tam rectus Job, ut similis ei non esset in terra, non tam fuisset meticulosus, ut diceret (*Job*.9.): *Verebar omnia opera mea, sciens quod non parceres delinquenti.*

Jam cum scribis fidem oportere vivacem esse, fateor: sed vivax esse sine dilectione non potest, nec *Diligit*, ut ait evangelista (*Jo*:14.), *qui Dei mandata non servat: nec mandata servat adultus, qui non in bonis laborat operibus.* Consequitur igitur ut tua fides, quæ bona opera contemnit, vivax esse non possit, sed plane sit fides ejusmodi qualem Jacobus reprehendit apostolus, cum dixit: *Fides sine operibus mortua est.* Ad hæc si verum sit aliud, quod in sermonibus de præceptis affirmat ipse, præcepta Dei, nonum præsertim, ac decimum, à quantumlibet etiam sancto, nullo modo posse servari: contra quæ sentire videtur Christus, cum di-

dicit : *Jugum meum suave est, & onus meum leve* : nec diligatur Deus, nisi præcepta serventur, nec in fide vita sit, nisi cum dilectione jungatur : at non vides ex tuis verbis eo rursus redire sermonem, ut fides, quam esse vivacem vis, vivax esse non possit ? Verum ista cum scribis, satis ostendis aperte, quo tendas ; neque enim sinunt quenquam libelli tui dubitare, quin unum proponas, & contendas alterum, nempe ut aut persuadeas periculosam, & arrogantem fidem, cujus quisque fiducia fretus ferietur ab operibus bonis, & fidem faciat stimulum peccandi securius, credens videlicet eam solum cuncta semel absorpturam scelera quantumvis immania. Adversus quod genus fidei (si fides appellari potest tam immensa superbia) fortiter exclamat scriptura sancta (*Ecclesiast.30.*) : *O præsumptio nequissima unde creata es ?* Aut ideo certe fidem (quanquam rem verbis investis) in tam sublime punctum sublevas, quo vel pauci possint, vel nemo conscendere, ut vulgus hominum in diversum trudas vitium, nempe desperationem consequendæ salutis & fidei : quæ desperatio cum semel radices egerit, omissa prorsus bene vivendi cura, prorumpit in omnem libidinem ; quemadmodum scribit apostolus (*Ephes.4.*) : *Desperantes semetipsos tradiderunt impudicitiæ, in operationem omnis immunditiæ.* Cui sententiæ subscribit & illud quod habetur apud Job (*Job 15.*) : *Non credat frustra errore deceptus quod aliquo pretio redimendus sit.* Quamobrem satis evidenter liquet pessimam esse doctrinam tuam, qui medium omne diffugiens, nullam relinquis promissionis fidem, nisi aut eam quam malam esse videat cæcus, aut eam quam vix attingat Angelus. Nec aliud utraque via procuras, quam ut vel obtentæ fidei securitas, vel obtinendæ desperatio præcipitet homines in flagitiosæ vitæ licentiam, quam solam prætextu libertatis evangelicæ laboras invehere : nec aliam charitatem ædificas super fidem tuam. Nam quod te super fidem scribis ædificare

S obe-

obedientiam erga politicos magistratus, cui non & impudens videtur, & ridiculum? cum nemo nesciat quam obstinate doceas, neminem christianum humanis ullis obligari legibus, quarum magistratus ministri sunt, cum omnia contemnas sacrosancta Concilia: qua in hæresi tam obstinate progressus es, ut simul cum aliis detestandis hæreticis sacrosanctos Canones palam cum irrisione combusseris, & tuis inhortationibus incitati rustici, globatim rebellarunt adversus magistratus, in miserabilem cladem suam, & indelebilem infamiam tuam. Præterea quo pacto posses (si quis pudor esset) prædicare, quod super fidem ædificas crucifixionem corporis peccati, cum super mortuam fidem ædifices negligentiam orationum, festorum contemptum, jejuniorum neglectum, castitatis exilium; & denique ferme omnia quibus christiani partim ipsius Christi præcepto, partim Ecclesiæ catholicæ consensu, peccati corpus solent crucifigere? Ad hæc quo pacto non pudet dicere, quod doces, & hortaris, quod peccati corpus crucifigant homines, cum tam obstinate doceas illam detestandam hæresim, quod nemo facultatem habet aut libertatem voluntatis, qua boni quicquam possit efficere? Nam quis aut studebit aliquid facere bene, aut curabit quid designet male, qui quidem sibi semel penitus persuaserit, se, ut aliquid faciat boni, neque ex se sufficere, neque cum gratia Dei cooperari, aut aliquid prorsus agere: neque maleficium, quod ab ipso fiat ipsius esse, in quo nihil omnino sua sponte perficiat, sed in quo producat omnia divinæ voluntatis æterna, & nulli mutanda necessitas, quam ipse nec promovere possit, nec impedire. Hæc hæresis omnium quæ unquam sunt exortæ scelestissima, & atrocissime blasphemans justitiam Dei, radix ipsa videtur, ex qua pullulant universa scelera, quibus tam numerosis, quam nocentissimis vestra grassatur factio: quorum scelera tam audacia, ne quid trepident impietatis conscientia, sollicite

licite laboras armare excusatione decreti divini ineluctabili necessitate. Quam facillimam opinionem vestire, & fucare conaris locis quibusdam scripturæ partim per se obscuris, partim aperte detortis per te, quibusdam etiam in diversum satis clare facientibus, quæ ipse nihilominus impudens pro te clamas esse clarissima. Qua in re si quid aut mentis haberes, aut frontis, admiraret temeritatem tuam, qui tam absurdam hæresim prædicare sustineas adversus tot sanctorum sententias, adversus ætatum omnium totius Ecclesiæ catholicæ consensum, adversus innumera sacrarum literarum loca tam aperta, clara, dilucida, ut in diversam partem nullum colorem possint admittere: quorum cum tam passim scateant, incassum multa commemorem: unus aut alter exempli causa sufficerit. Nam quid apertius esse potest quam hæc verba planissima (*Deuter.* 30.)? *Proposui vobis vitam, & mortem, benedictionem, & maledictionem: elige ergo vitam, ut & tu vivas, & semen tuum.* Quæso te quo pacto datur electio, si negatur libertas? Quomodo cum necessitate consistit electio? Eodem modo cum ex Dei persona bonum & malum, pœna & præmium in electione ponentis humanæ voluntatis aperte dictum est homini (*Eccles.* 15.): *Apposuit sibi aquam & ignem, ad id quod volueris porrige manum tuam.* Tum id similiter: *Ante hominem vita, & mors, quod placuerit ei, dabitur illi* (*Ibid*). Quid hic sibi vult voluntas, quid manus porrectio, si nullam habet arbitrii libertatem? Quorsum Joann. Baptista (*Matth.* 3.) Judæos hortatus est ut agerent pœnitentiam? Quorsum Christus (*Jo:* 8.) adulteram jussit ne peccaret amplius? Quorsum jussit omnes ut ejus mandata servarent(*Eccles.* 15.), si nec per se servare possent, nec illius adjuti gratia quicquam ad ea servanda cooperari? Cum Deus hominibus diceret bonum & malum in ipsorum manu positum, verumne dixit illis, an falsum? Si falsum dixisse contendas, jam omnibus ejus promissionibus aufers

fidem, in qua sola contendis salutem nostram consistere: contra vero si verum dixisse fatearis, tum te necesse est fatearis falsum dicere: cum doces aperte contrarium. Quamobrem hac in causa nihil aliud in quæstionem venit, quam utrum Christo credendum sit, an tibi, nisi forte contendas (ut nihil omnino tam absurdum fingi potest, quod si urgearis paululum, non sis paratus asserere) Deum illa joco dixisse omnia. Sed neque istud in illius majestatis gravitatem convenit: & hac in re mire locutus est serio, cum illis arbitrii libertatem ostenderet, velut justi supplicii causam unicam, si contrafacere quam præcepisset, auderent, nimirum testatus inculpatam justitiam suam, ne quis de sua clementia conciperet opinionem tam impiam, ut id sibi persuadeat quod tu nunc passim prædicas, mitissimum illud nomen natura esse tam tyrannicum, ut qui nihil meruisset mali eum tam atroci, tam intermino miserum torqueret supplicio, duntaxat expleturum crudelem torquendi libidinem. Quamobrem cum tam alte cecideris in puteum, tam pestilentis hæreseos, ut id sustineas cogitare de Deo, quod nemo bonus animum possit inducere, ut non modo de homine quoquam bono, sed nec mediocriter malo persuadeat sibi, nihil aliud probationis requirendum puto, quam caduca sint ædificia, quæ tu superstruis super fundamentum fluxibile tam infidelis fidei. Nec eo tamen consilio hæreses istas tuas attigi, quod eas disputare decreverim; nam & tales esse cognosco ut contra quanque posset afferri, non quantum unas literas, sed quantum aliquot justa volumina possit implere: & jam olim tam aperte revictæ sunt, tam juste passim damnatæ sunt bonis, ac piis omnibus, auditu tam absurdæ sunt, ut amplius disputari non debeant: tantum abest ut debeant credi, etiamsi Angelus de cœlo prædicaret eas (*Galat*.1.), tam longe dissonas evangelio, & fidei, quam Christus tot ætates docuit Ecclesiam suam. Quod si quam sunt indubiæ contra

tra

tra te, tam essent controversæ, & dubitabiles jam olim; tamen mihi certum est nihil disputare tecum, quandoquidem sum expertus quam prorsus omissa ratione totus vertaris in scurrilia jurgia. Quo ex tempore (id quod servabo) statui, quod ad disceptationes attinet, deploratum istud ingenium tuum improbitati suæ relinquere. Quanquam alios non defuisse video qui & ex Anglia, & aliis ex locis aliquot ad ea quæ in me scripsisti, responderint, aliqui etiam te ex meritis tuis ornarint, & tuis te tractarint artibus, nisi quod rationem admiscuere conviciis, quibus tu solis disputas. Eorum nemini quicquam aliud respondes, non taciturus haud dubio tam diu, nisi toties tam aperte victum, tandem oppressisset pudor: quem si quando rursus vicerit impudentia, ex eisdem aliquis (opinor) existet, qui tibi te depingat denuo. Ego certe neque tibi scribam amplius, neque nunc scripsissem quicquam, nisi tuarum me literarum promovisset subdolum consilium, quo laboras ut credant tui me jam cæpisse partibus tuis favere. Quam in rem responsum retulissem breve: neque tuarum hæresum quicquam attigissem nominatim, si non impudenter asseruisses nihil aliud te docere, quam in fide Jesu Christi homines oportere salvos fieri: tum fidei te superædificare charitatem erga proximum, obedientiam erga politicos magistratus, & crucifixionem corporis peccati. Siquidem ista tua tam effrons impudentia me coegit unum aut alterum ut proferrem tam præclarorum dogmatum, quæ facile quisquam videat longe alterius esse generis, quam eorum quicquam sit, quæ te tam falso jactas sola prædicare. Nec interim tamen quicquam attigi cæterarum hæresum tuarum cumulum, quæ tam pudendam impudentiam vanitatis tuæ redarguunt. Nam cum aperte scribis adversus sacramenta Christi, cum cœlibem castitatem damnas in sacerdotibus, cum sacros omnes ordines dejicis, cum panis substantiam Christi corpori conjungis, cum scurraris in missæ

sa-

sacrosanctum Canonem, cum fœminas jubes audire confessiones, & eisdem sacramentorum omnium administrationem committis, cum eas jubes conficere corpus Christi, cum tam parum interesse censes inter intemeratam Christi matrem, & impudicam meretricem tuam, cum sanctissimam Christi crucem blasphemas, cum doces nullum esse purgatorium, sed animas omnes dormituras in judicii diem, spem proponens diu differendi supplicii, quo securius peccent improbi: cum hæc (inquam) doceas & mille pudendas hæreses: præterea non te pudet scribere quod nihil doces aliud, quam hominem oportere salvari per fidem Jesu Christi, quando revera nihil moliris aliud, quam ut Christi fidem penitus possis extinguere, qui si venisset ea docturus quæ nunc doces tu, venisset profecto non avocaturos homines à malo, nec fuisset (quod erat) doctor virtutum, sed manifestus patronus vitiorum: à quo quam longe abfuerit, satis insigne documentum dedit, cum tam immane supplicium pertulit in cruce, quo nos à peccatorum pœna redimeret. Quo pacto patitur (si quis inest) pudor, ut alia scribas ad me, conscius in libris tuis hæreses istas impias non modo me legisse, verum etiam doctissimorum virorum judicio multas revicisse. Quæ cum ita se habeant mirum tamen est videre quanta cum impudentia recurras, nunc audiri saltem postulans (tanquam hactenus nunquam fuisses auditus) & te mirari simulans, cur damnari debeas, qui nec convictus adhuc sis, nec auditus. Nunquam ne Luther auditus es apud eximium patrem Cardinalem Sancti Sixti, legatum Summi Pontificis in Germania? Nunquam ne præbita publice disputandi licentia, adhibitis etiam notariis, auditus es in Saxonia? An non libellis impiis & blasphemis usquequaque sparsis, & hæresum tuarum contagium pestilens longe lateque deferentibus, plus satis auditus es per totum orbem: & tamen queri non pudet nondum esse auditum, sed dam-

natum

natum esse nullius mali convictum? Certe quod ad damnationem attinet, licet securus obdormias, si jure damnari non potes, nisi sic revictus ante, ut ipse te victum fatearis. Cæterum revera satis sæpe convictus es, & ab aliis nonnullis eruditissimis viris, & (quod non solum doctissimi quique testantur, sed & sacrosancta Sedes Apostolica judicavit) à nobis. Quod quanquam præ superbia non dignaris agnoscere, tamen ipsa re satis fateris & ipse, cum nihil hactenus præter scurriles nænias, quod respondere possis, invenisti. Ego Luthere etiam si nihil earum rerum callerem, quarum tu damnatus es, tamen quin juste damnatus esses, dubitare profecto non possum, cum te damnasse videam Pontificem ipsum summum, cum toto Reverendissimorum Cardinalium Collegio: quorum justitiam & æquitatem nemo bonus habere debet suspectam, propter scurriles clamores improbi debacchantis fraterculi sua damnatione infrendentis, præsertim qui sit ejusmodi, cui ratio minus satisfaciat, quem nulla movet authoritas, qui nemini quicquam credit, præterquam soli sibi, cui uni credit præ omnibus contra sapientis consilium, qui scribit (*Proverb.*30.): *Ne sis sapiens apud temetipsum*: quod genus hominum quam deploratæ sit conditionis vide: *Vidisti*, inquit (*Proverb.*29.), *hominem sapientem sibi videri? magis illo spem habebit insipiens.* Jam cum hæresum tuarum plerasque damnatas esse viderem inclytarum scholarum consensu, quare deberem tot & tantorum virorum suspectum habere judicium, etiam si ipse (quod dixi) de re quam judicassem omnino nihil intelligerem: præsertim cum in illis esset famigeratissima schola Parisiorum, cujus judicio quondam ipse te staturum promiseras? Cætera post cum intelligeres tam manifestarios esse errores tuos, ut nemo bonus esset ac pius usquam, in cujus judicio spem possis reponere, in Conventu Vvormacensi (ubi te pleno procerum senatu damna-

vit Cæfar) ad difceptandum quidem obtulifti te, fed ea quæ difputarentur, cujufquam judicio fubmittere (qui quam recte contra ne differeres, poffet ferre fententiam) id vero pertinacifsime pernegafti. Nunc te videam hoc pacto gerere, ut nec in alios judices confentias, nec illis ipfis obedias quibus obtemperare promiferas, nec Cæfareæ Majeftatis judicio deferas, cum tot eruditifsimos viros habere in confilio, nec revereare quicquam, & Apoftolicæ Sedis, & Collegii facrofancti fententiam: fed improbus irrifor appelles ad proximum generale Concilium: nec tamen fimpliciter proximum, fed adjecto cuniculo, per quod pofsis effugere, nempe quod proxime congregatum effe contingeret in Spiritu Sancto, ut in quocunque effes damnatus, ibi negares fuiffe Spiritum Sanctum, & tamen paulo poft generalia Concilia omnia contemnere, ne quis dubitare poffet nulli te tandem prorfus pariturum: cum hoc (inquam) pacto te gereres, quomodo potuiffet judicium in te redditum mihi effe fufpectum etiam fi de tota re nihil aut intellexiffem, aut audiffem aliud? Nunc vero cum res tuæ quales funt, tales ipfe cognofcam, nempe apertas, & indubitatas hærefes, cujufmodi aliquot commemoravi tibi, quemadmodum tu te mirari fingis hactenus audiri non poffe, ita nos contra multo miramur magis, & iftud te poffe dicere, & quenquam inventum effe, qui te quicquam audire dignetur: tanquam fatis caufæ fit unius fraterculi pervicax impudentia, cur nunc tandem oporteat dubitare, an ea demum vera fint, quæ pro articulis fidei tota credit, & annos amplius mille quingentos perpetuo credidit Ecclefia Chrifti catholica, quemadmodum evidenter liquet ex doctrina Chrifti, & Sanctis ejus apoftolis, nec non multis aliis beatifsimis Ecclefiæ doctoribus, quorum alius alio tempore locoque fcribens, omnes fuere eadem fide concordes à Chrifto nato, paffoque, ufque ad inaufpicatam prædicationem tuam.

Quo-

Quorum sanctissimorum patrum & in scriptura sacra certissimorum interpetrum, cum tu scripta contemnas, non video causæ quicquam, cur postulare debeas, aut quid fructus nobis tua scripta possint afferre, sanctissimorum virorum omnium tot ætatibus comprobatæ doctrinæ tam ex diametro contraria. Quamobrem cum scribis haud parvi fructus magnam spem evangelio & gloriæ Dei portendi, si tibi libera facultas detur ad nos scribendi de negotio evangelii, oporteret tamen profecto, te quidquid hactenus texuisti retexere, & longe diversa scribere istis ferme omnibus, quæ vel hucusque abs re scripta sunt, vel ex literis ad me tuis videris esse scripturus. Nam ex his quæ hunc usque diem scripsisti adeo nihil fructus consecutus est evangelium Christi, ut & oris tui tam venenati pestilenti flatu, multum ei pulcherrimi fructus interierit, & speciosissima gemma perquam numerosa perierit, quæ meruerat in dulcissimum fructum, nisi talis irrepens convolvulus erosisset.

Jam quod tibi scurrari libet in Ecclesiam romanam, & clericos, mihi certe non est consilium ea de re multum disceptare cum fraterculo. Cæterum qualesquales illi sunt, ipse cujusmodi sis, profecto satis indicas. Sed quando temet haberi vis tam exactum evangelistam feceris aliquanto rectius, si prius ex evangelio didiceris (*Matth.* 7.) ex oculo tuo trabem tollere, quam festucam in alieno deprehendere; tum si diligenter expendis ex his, qui per invidiam, & malitiam murmurabant in Moysen, & in Davidem jaciebant convicia, quis illos maneat exitus, qui in eos contumeliosi sunt, quibus cum reverentia debent obedire. Tum ut id perdiscas etiam, si mutare nonnihil Ecclesia videretur, temperandum tamen, cavendumque tibi, ne tam improbe sis audax, ut arroganter eam tentes attingere, & tuis digitis curvis & conspurgatis regere, ne te Deus ita civilitatem doceat, & offi-

T ciuin

cium ostendat tuum, quemadmodum olim docuit eum, qui præter fas ausus est manum arcæ fœderis labascenti supponere (2. *Reg.6.*) . Quanquam haud dubie tametsi te libido subit debacchandi scurriliter in romanam Curiam, tua tamen & doctrina simul & vita satis reddunt perspicuum, quod si tam esset mala quam fingis, tibi displicere non posset. Etenim quando tibi pessimi quique apostatæ, qui contempto voto, & rejectæ meliore vita, deserto spirituali studio, totos se carnis voluptati devoverint, veniunt acceptissimi : contraque viri boni, & studiosi pietatis passim e suis ædibus, ubi in oratione, jejuniis, & castitate delegerant divino cultui totam vitam impendere, per te quotidie, perque improbam factionem tuam crudeliter extruduntur ; & templum quoque sanctissimum, honestissimo virginei chori contubernio destitutum, scortatoribus impuris, & porcissimis prostibulis relinquitur prophanandum : an non istud institutum tuum satis superque declarat, neminem tibi odio esse quia nequam sit, sed eum tibi vere esse invisum quisquis fuerit probus, quisquis virtuti deditus, hoc est instituto tuo, doctrinæque contrarius ? Nec ob aliud certe magis obmurmuras adversus Apostolicam Sedem, quam quod ab ea vides & indignaris damnatas esse tam impias hæreses tuas, ut illa tibi non absurde responderit (*Exod.19.*) : *Nec contra nos est murmur tuum, sed contra dominum*: tum in Christum, cujus vicem gerit, suscipiens adversus improbam superbiam tuam clementer exaudita clamarit (*Judith 6.*) : *Præsumentes de se, & de sua virtute gloriantes, humilias*. Neque enim quisquam fere natus est unquam, qui sibi tam multum tribuat, cum jure tam parum debeat, quam ipse tribuis tibi. Qui si tam vere saperes quam tua Philautia persuadet, non ita te comparasses ut correptus à Pontifice murmurare potius quam emendari statuisses : *Vir prudens*, inquit scriptura (*Eccles.10.*), *disciplinatus non murmurabit*

rabit

rabit correptus. Vereor haud dubie ne brevi ſenſurus ſis, dum tibi tam impenſe placas, & ſapiens videris oculis tuis, illud in te competere, quod apoſtolus dixit in Philoſophos Ethnicos (*Rom.*1.): *Evanuerunt in cogitationibus ſuis: obſcuratum eſt inſipiens cor eorum: & dicentes ſe ſapientes eſſe, ſtulti facti ſunt*. Ita tibi ſurgit animus, ut magna cum gloria numeres te amicis eſſe ditiſsimum, magnis præſertim principibus quos à tua parte ſtare jactas in Germania: ſed ego te profecto vera ſenſurum puto quæ Deus in Apocalypſi cuidam eſt minatus homini, qui niſi vitiis illum vinceres ſimillimus erat tui: *Tu dicis*, inquit (*Apocalypſ.*4.) *quia dives ſum, & locupletatus, & nullius egeo: & neſcis quia miſer es, & miſerabilis, & pauper, & cæcus, & nudus?* Credo equidem haud ita multo poſthac (pro ſua in Eccleſiam benignitate) proviſurum Chriſtum, cujus evangelium conaris prætextu favoris extinguere, machinam alicunde quampiam, quæ tam ſtolidæ ſuperbiæ tuæ cornua, criſtaſque confringat; cum te tam nudum relinquat amicis, quam nunc deſtituit gratia, quod eam clementer oblatam, ſæpe ſponte, non ceſſes rejicere. Quin id jam pridem quoque luculenter cæpit oſtendere niſi te ſic obcæcaret ſuperbia, ut non ſuſtineres advertere. Nam cum tu tam valde jactes, Principes favere tibi, res longe diverſum probant quando miſeri illi ruſtici doctrina tua ſeducti, ſumma cum calamitate, & miſeranda ſtrage reverberati ſunt, virtute, & victoria clariſsimorum principum: qui cum ſummo ſuo apud Deum præmio, apud homines omnes bono, laude, & gloria, factioni tuæ, ſectæque ſeditioſiſsime reſtiterunt.

Jam quod ais nihil mirandum eſſe ſi te Cæſar, & aliquot item principes perſequantur, allegans illud Prophetæ (*Pſalm.*2.): *Fremuerunt gentes, & populi meditati ſunt inania: Aſtiterunt reges, & principes convenerunt in unum adverſus dominum, & adverſus Chri-*

flum ejus. Hæc verba reciderunt in caput tuum, si verum est id quod dicis, Germaniæ populos, & principes tueri partem tuam. Nam idquidem haud dubium est, cum factio tua tota contra Christum militat. Quamobrem agglutinent se vobis quicunque volent (*Psalm*.2.): *Qui habitat in cælis irridebit eos, & dominus subsannabit eos*: id quod jam pridem satis declaravit, cum plus minus septuaginta millia ex his, qui in tuam sectam conjuraverant, immissis in eos ultione divina principibus, paucis mensibus interempta sunt.

Jam cum tam sancte optas, ut Deus in me verbis ita cooperetur tuis, uti miraculo quodam convertat in favorem evangelii: Evangelio me favere profiteor, & idem animus precor non solum ut sit perpetuus, sed etiam ut increscat in dies. Verum cum te haud nesciam rem sic accipere, tanquam evangelio non faveant, qui sectæ non favent tuæ, nec solere Deum cognoscam adversus filii sui fidem edere miracula: certe potius quam id prodigium in me malus producat genius, ut ego ex animi tui sententia sub evangelii nomine faveam impietati tuæ, optarim certe, ut tu, tuique omnes illic Luthere prius evehamini quo (si non resipiscitis) vos parerit avehi.

Nam quod honoris tantum scilicet tam humiliter offers nobis, ut si mihi placiturum sentias, alium librum non graveris edere, quo de me largiter meras laudes prædices, simul ea revocans, ac retexens omnia, quæ dudum in diversum scripseras, hoc te labore toto Luthere oppido quam lubens libero. Neque enim sic incendor gloriæ jejunio, ut tuos libros in meas laudes ambiam: sed opto potius quod magis in rem sit tuam: nempe ut agnitis erroribus, & recantatis hæresibus resipiscens tandem, & reversus ad fidem sic eam scriptis probes, & operibus bonis, ut inde laudem possis, & gloriam dare Deo. Alioqui si ad istum quo cœpisti modum in hæresibus impiis in improba vitia perrexeris,

me

me profecto laudare non potes impensius, quam si vituperes: nec è diverso magis odiose traducere, quam si quam maxime potes extollas, si verum est (ut est profecto) quod legitur apud Senecam, *tam turpe tibi sit laudari à turpibus, quam si lauderis ob turpia*. Quamobrem cum scribis libri tui in me editi vehementer te pudere, culpam transferens in alios, nescio quos, quorum instigationi parueris, & pedibus meis advolutus, suppliciter oras veniam, sperans, cum me mortalem meminerim quod immortales inimicitias nolim gerere: profecto Luther, tametsi tu magnifice, & sublimiter de te ipso sentiens pro jure tanto semper habuisti te, ut non puduerit scriptis etiam tuis profiteri, non esse solum te, sed & futurum semper, nec vivum modo, sed præterea mortuum; imo exustis etiam cineribus, & in mille projectis maria, perpetuum tamen hostem, & inimicum Pontifici, cujus fastigio haud nescio quam longo reges intervallo sint impares: ego te nunquam tamen æstimavi tanti, ut unquam sim dignatus esse inimicus tibi, tametsi hæreses tuas habeam quantum alius quisquam exosas. Sed nec eorum conviciorum quicquam, quibus scurriliter debacchatus es tam valde me commovet, ut non prece multo minori nobis posses, quam qua nunc es usus abunde satisfacere, si sibi res ex animo, & syncere satis ageretur. Verum enimvero, cum videam supplices istas obtestationes tuas hæresum tuarum defensione passim arroganter sparsas, non sum Luthere tam cæcus, ut non satis cernam quorsum tendat tua ista non satis sapienter cælata vafrities, qua tametsi stulte interim contumeliosus es, solicite studes eblandiri gratiam, facultatemque liberam de tuis ad nos hæresibus, sub evangelici negotii prætextu, quasi cum aliquo favore scribendi. Quod si Germaniæ principes jam inde ab initio (quod utinam contigisset) instituti tui propositum, finemque, tamque providissent, nunquam profecto no-

mitse libertatis centum calamitatis invexisses illuc. Quamobrem, ut tu ficte Luther supplicasti nobis per Christi sanctam, & venerandam crucem (quam Christi crucem quanto tu honore prosequeris satis tua declarant scripta, quibus eam non impie solum, & cum blasphemia, sed improbe quoque, & non ferenda scurrilitate tractasti) ut offensas in me tuas condonem tibi, sic ego te syncere contra, & animo vere christiano cohortor ut te prosternes non meis quidem pedibus, sed ante pedes Dei: tum ut per ejus gratiam, quæ semper ad manus præsto est his, quicunque non improba sponte repulerint, voluntatis tuæ libertatem (quam nescio stultene magis, an impie nullam esse contendis) diligenter applices ad invocandum divini favoris auxilium; quo & precibus tuis concesso, & assiduitate supplicis implorationis adaucto, sic adnitere cooperari cum illo, ut ablegata primum in cœnobium aliquod misera illa muliercula, Christi quondam sponsa, qua nunc in utriusque damnationem, legitimi conjugii nomine abuteris ad scelestissimam libidinem, ipse per omnes vitæ tuæ dies reliquos lugeas, & ingemiscas tecum multiplices errores in quos incidisti, immensum malorum cumulum quem tot in locis impii libelli tui conflarunt, miserandam perniciem tam numerosorum corporum, quod incitante te miserrime sunt perempta. Super omnia vero, maxime lamentabiles miserrimarum animarum interminandos cruciatus, quas improba doctrina tua super numerum præcipitavit ad inferos. Atque utinam tibi tam efficax esset gratia, & tanta fortitudo spiritus, ut nullus terror periculi, nullus te mortis metus queat retundere quo minus audeas ultro mediis te turbis ingerere, & palam prædicare verum, damnans, & detestans publice hæreses illas nefarias, quibus & voce multum, & magis calamo pestilenter infecisti mundum, ne adhuc exhaustus tamen teterrimam ejusdem cœni colluviem conditam servas in

pectore ; Istud quanto faceres fortius, tanto faceres melius; tanto magis & fidei negotio (cui tantum nocuisti) prodesses, & pro his quæ scelerate commisisti, satisfaceres. Quod si tibi non est tantum gratiæ, si te præpediat humanæ carnis infirmitas, nec per terrorem sustineas hæreses & errores tuos apud eos quos corrupisti, revocare præsens, apostolum tamen Petrum non dedigneris imitari (*Lucæ* 28.), quanquam ejus successores contemnis. Itaque si non audes intus fateri verum, sed abnegas, & abjuras Christum, exi saltem foras ab his quos ipse malos (in hoc dissimilis Petro) fecisti : & peccatum tuum amare defleas : procul abdens te quopiam in religiosum cœnobium, ubi ad gratiæ, remissionisque fontem Christum recurras, & salubrem agas admissorum pœnitentiam, ubi recantare possis errores tuos in animæ tuæ salutem, citra periculum corporis. Ibi revocando, lugendoque pestilentes hæreses, & flagitiosa facinora, divinæ misericordiæ supplicii & non nimis arrogante fiducia, gestu, verbis, animo publicani (*Lucæ* 18.), procura salubribus assiduæ pœnitentiæ fructibus condonationem præteritorum scelerum. Quam mutationem atque emendationem tui, atque aliorum item exemplo tuo, non minus profecto libenter audierim, quam hactenus audire tristatus sum, & te, & per te plurimos miserrime passim perire.

F I N I S.